

Analiza sytuacji społeczno - ekonomicznej województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego

listopad, 2016 r.

**INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA REGIONALNYM PROGRAMEM OPERACYJNYM WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO
NA LATA 2014-2020**

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO
przy współudziale:
WOJEWÓDZKIEGO URZĘDU PRACY W OPOLU
REGIONALNEGO OŚRODKA POLITYKI SPOŁECZNEJ W OPOLU
OPOLE, LISTOPAD 2016 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
1. DEMOGRAFIA	5
2. RYNEK PRACY.....	18
3. INTEGRACJA SPOŁECZNA.....	42
4. EDUKACJA I KSZTAŁCENIE.....	79
5. ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE	90
SPIS TABEL	92
SPIS WYKRESÓW.....	93
SPIS MAP	94

WSTĘP

Alokacja **Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020** wynosi **944 967 792,00 EUR**, z czego **265 814 879,00 EUR** przeznaczono na działania finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Przyczynią się one do realizacji jednego z celów rozwojowych EU2020 zakładającego ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego. Służyć temu będą interwencje podejmowane w obszarze zatrudnienia, adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw, zdrowia, włączenia społecznego i zawodowego oraz edukacji. Działania poprawiające warunki życia w regionie przeciwdziałają niekorzystnym trendom demograficznym, które szczególnie dotkliwie dotyczą województwo opolskie. **Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020** umożliwia realizację celów zdefiniowanych w pilotażowym na skalę kraju *Programie Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla rodziny”*.

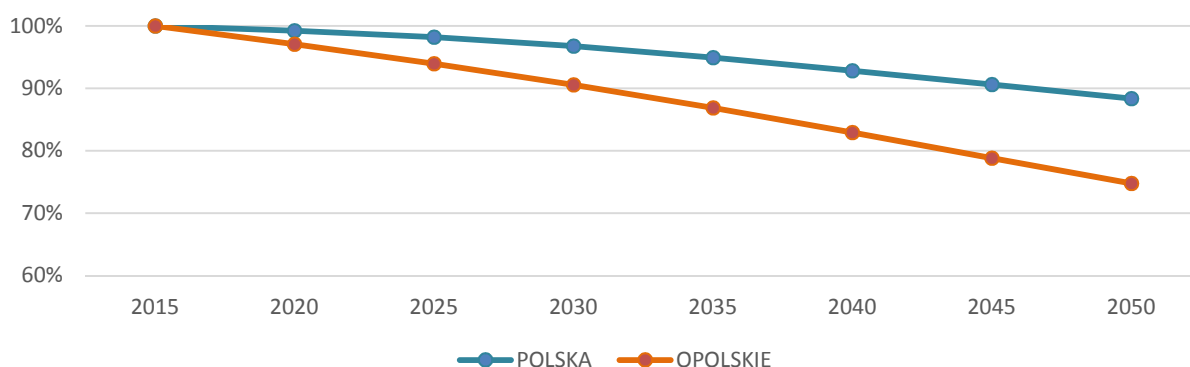
W dokumencie przedstawiono analizę sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, według szablonu opracowanego przez DG ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego (DG for Employment, Social Affairs and Inclusion), z uwzględnieniem czterech głównych obszarów, tj. demografii, rynku pracy, integracji społecznej, edukacji i wykształcenia. W ramach każdego rozdziału przedstawiono część diagnostyczną, w oparciu o wskaźniki wskazane przez KE, przy czym w przypadku braku możliwości odniesienia się do wskazanych danych, zastąpiono je innymi o podobnym zakresie tematycznym. Ponadto, mając na uwadze przejrzystość dokumentu, nie uwzględniono w nim niektórych danych szczegółowych, np. w podziale na gminy, jednocześnie wskazując w odwołaniu miejsca gdzie są one dostępne. Każdy z rozdziałów zawiera rekomendacje dla dalszego wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim. Wnioski wynikające z analizy posłużyły do zidentyfikowania wyzwań oraz problemów w ramach poszczególnych obszarów tematycznych.

1 DEMOGRAFIA

Zmiany ludnościowe stanowią istotne wyzwanie dla Unii Europejskiej oraz Polski. W kraju, województwo opolskie to jeden z najbardziej specyficznych regionów pod względem uwarunkowań demograficznych. Przy najmniejszej powierzchni 9 412 km² i liczbie ludności nieco ponad 996 tys., gęstość zaludnienia w województwie opolskim wynosi 106 os./km² przy średniej dla Polski 123 os./km kw.¹ Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań wskazują, iż spośród wszystkich województw, to właśnie w województwie opolskim sytuacja w tym zakresie jest najtrudniejsza. Depopulacja – wyludnianie się regionu oraz starzenie się mieszkańców to główne wyzwania rozwojowe, rzutujące na obecny i przyszły rozwój województwa opolskiego².

Liczba mieszkańców regionu spada sukcesywnie od wielu lat. W latach 2007-2015 liczba ludności zmniejszyła się z 1 037 tys. do 996 tys. mieszkańców. Według długookresowej prognozy przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) – do 2050 roku liczba ludności regionu **obniży się o 23%**. Jest to najwyższy spadek prognozowany dla województw Polski (wykres 1.1)³.

Wykres 1.1 Dynamika liczby ludności w województwie opolskim oraz w Polsce w latach 2020-2050 (stan na 2015=100).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2007-2015 liczba ludności w województwie opolskim zmniejszyła się o 41,1 tys., wskaźnik depopulacji był ujemny i wyniósł -4% przy średniej dla kraju -0,8% (tabela 1.1). Najbardziej niekorzystna sytuacja miała miejsce w mieście Opolu, gdzie liczba ludności zmniejszyła się o 7,8 tys. czyli 6,2%. Biorąc pod uwagę wskaźnik depopulacji⁴ najmniej niekorzystną sytuację w regionie odnotował powiat brzeski, w którym liczba ludności zmniejszyła się o 899 osób, co stanowi 1% ludności powiatu. Należy zaznaczyć, że w analizowanym okresie, województwo opolskie

¹ Zob. *Przegląd sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego – wkład do Przeglądu regionalnego Polski 2016*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, lipiec 2016.

² *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 28.

³ Dodatkowe analizy w zakresie zmiany liczby ludności w latach 2013-2050 r. przeprowadzone na potrzeby *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* z uwzględnieniem nierejestrowanej emigracji zagranicznej wskazują, iż województwo opolskie będzie charakteryzowało się najbardziej niekorzystnymi wartościami wskaźnika depopulacji. W układzie wewnątrz regionalnym województwa opolskiego prognozowana zmiana liczby ludności w okresie 2013-2050, w przypadku wszystkich powiatów za wyjątkiem namysłowskiego, brzeskiego, nyskiego i m. Opola, zakłada spadek liczby ludności powiększony o dodatkowe 20% i więcej niż zakłada prognoza GUS. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (projekt do konsultacji społecznych), s. 133.

⁴ Zmiana liczby ludności wyrażona w procentach.

charakteryzowało się najwyższym wskaźnikiem depopulacji w Polsce, znacznie odbiegając od województwa łódzkiego, które zajmuje drugą pozycję (2,4%).

Tabela 1.1 Ludność województwa opolskiego na tle kraju w latach 2007-2015 - ujęcie powiatowe.

Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Liczba ludności 2007-2015 (zmiana)	Wskaźnik depopulacji
POLSKA	38 115 641	38 135 876	38 167 329	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659	38 478 602	38 437 239	-321 598	-0,8%
Opolskie	1 037 088	1 033 040	1 031 097	1 017 241	1 013 950	1 010 203	1 004 416	1 000 858	996 011	-41 077	-4,0%
m.Opole	126 748	126 203	125 792	122 656	122 439	121 576	120 146	119 574	118 931	-7 817	-6,2%
głubczycki	49 818	49 580	49 422	48 521	48 217	47 896	47 453	47 262	46 892	-2 926	-5,9%
strzelecki	79 851	79 356	79 177	77 044	76 764	76 548	76 079	75 803	75 440	-4 411	-5,5%
prudnicki	59 354	59 032	58 732	57 919	57 583	57 256	56 828	56 608	56 174	-3 180	-5,4%
kędzierzyńsko-kozielski	101 291	100 870	100 320	98 900	98 350	97 879	97 181	96 715	96 139	-5 152	-5,1%
nyski	145 017	144 284	143 852	142 799	142 119	141 586	140 628	139 967	138 969	-6 048	-4,2%
kluczborski	69 479	68 990	68 801	68 124	67 845	67 558	67 256	66 977	66 707	-2 772	-4,0%
krapkowicki	67 244	66 805	66 795	65 944	65 729	65 390	65 113	64 850	64 599	-2 645	-3,9%
oleski	67 705	67 419	67 194	66 361	66 104	65 867	65 653	65 547	65 306	-2 399	-3,5%
namysłowski	43 795	43 781	43 814	43 276	43 149	43 011	42 881	42 809	42 615	-1 180	-2,7%
opolski	134 696	134 616	135 010	133 110	133 196	133 291	133 217	133 203	133 048	-1 648	-1,2%
brzeski	92 090	92 104	92 188	92 587	92 455	92 345	91 981	91 543	91 191	-899	-1,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ludność województwa opolskiego stanowi około 3% ludności kraju. Pod względem liczby ludności województwo opolskie plasuje się na ostatnim miejscu spośród wszystkich województw. Podobnie jak w przypadku całego kraju, liczba kobiet w województwie jest wyższa od liczby mężczyzn. Dysproporcja w liczbie kobiet i mężczyzn w regionie jest niższa niż średnia dla kraju. Współczynnik feminizacji (definiowany jako liczba kobiet przypadająca na stu mężczyzn) w roku 2015 w województwie opolskim wyniósł 107 i był równy średniej wartości dla Polski. Stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet w regionie utrzymuje się na stałym, średnim dla Polski poziomie (tabela 1.2).

Tabela 1.2 Ludność województwa opolskiego na tle kraju w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba ludności ogółem (POLSKA)	os.	38 115 641	38 135 876	38 167 329	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659	38 478 602	38 437 239
Liczba ludności ogółem (OPOLSKIE)	os.	1 037 088	1 033 040	1 031 097	1 017 241	1 013 950	1 010 203	1 004 416	1 000 858	996 011
% wartości dla Polski	%	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Pozycja wśród województw (liczba ludności)	poz.	15	15	15	16	16	16	16	16	16
Dynamika (OPOLSKIE)	%	-0,5	-0,4	-0,2	-1,3	-0,3	-0,4	-0,6	-0,4	-0,5
Pozycja wśród województw (dynamika %)	poz.	16	16	13	16	14	16	16	13	16
Liczba ludności mężczyźni (OPOLSKIE)	os.	501 228	499 058	498 373	491 801	490 194	488 457	485 944	484 182	481 948
Liczba ludności kobiety (OPOLSKIE)	os.	535 860	533 982	532 724	525 440	523 756	521 746	518 472	516 676	514 063
Współczynnik feminizacji (POLSKA)	liczba kobiet/100 mężczyzn	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Współczynnik feminizacji (OPOLSKIE)	liczba kobiet/100 mężczyzn	107	107	107	107	107	107	107	107	107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na przestrzeni lat 2007-2015 udział osób w wieku produkcyjnym w ogóle ludności zmniejszał się zarówno w Polsce, jak i w regionie. Stosunek osób w wieku produkcyjnym do ogółu ludności w województwie opolskim stale przewyższał średnią wartość dla kraju. Sytuacja opolskiego była lepsza w porównaniu do innych województw. Od 2009 roku liczba osób w wieku produkcyjnym spadała zarówno w ujęciu względnym, jak i bezwzględnym (co świadczy o starzeniu się społeczeństwa).

W 2009 r. udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności wyniósł 65,7 % wobec 63,8% w 2015 roku. W województwie opolskim nastąpiła zmiana in minus o 1,9 pp. przy zmianie dla kraju sięgającej -2,1 pp. (tabela 1.3). W roku 2007 województwo opolskie klasyfikowało się na 5 pozycji pod względem odsetka osób w wieku produkcyjnym, natomiast od 2011 roku region zajmuje w tym wszędzie niezmiennie pierwszą pozycję w kraju.⁵

⁵ W perspektywie do 2050 r., co potwierdza nie tylko prognoza GUS, ale również analizy strategiczne przeprowadzone na potrzeby dokumentów krajowych, przewiduje się jednak tendencję negatywną i stały spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (18-59 i 64 lata). Na poziomie kraju liczba ludności w wieku produkcyjnym w 2050 r. będzie liczyła około 19 mln osób i będzie stanowiła 56% ludności. W stosunku do w 2014 r. spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym w Polsce wynosić będzie 5,2 mln osób, a udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności zmniejszy się o 7 pp. za: *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (projekt do konsultacji społecznych), s. 116.

Tabela 1.3 Ludność w wieku produkcyjnym⁶ na tle ogółu ludności w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ludność w wieku produkcyjnym (OPOLSKIE)	os.	678 151	677 617	677 867	666 937	663 371	657 955	650 157	643 277	635 551
Zmiana (r/r)	%	0,1	-0,1	0,0	-1,6	-0,5	-0,8	-1,2	-1,1	-1,2
Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności w województwie (OPOLSKIE)	%	65,4	65,6	65,7	65,6	65,4	65,1	64,7	64,3	63,8
Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności danego województwa (pozycja wśród województw)	poz.	5	4	4	4	1	1	1	1	1
Ludność w wieku produkcyjnym (POLSKA)	os.	24 545 254	24 590 475	24 624 443	24 831 001	24 738 527	24 605 558	24 422 146	24 230 162	24 002 168
Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle ludności (POLSKA)	%	64,4	64,5	64,5	64,4	64,2	63,9	63,4	63,0	62,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spółeczeństwo opolskie starzeje się, co można zaobserwować na podstawie liczby osób w wieku 50 lat i więcej (tabela 1.4). Liczba osób w tym wieku wzrastała systematycznie w całym analizowanym okresie tj. od 2007 roku (zarówno w ujęciu względnym, jak i bezwzględnym). W 2007 roku liczba osób w wieku 50 lat i więcej wynosiła 342,6 tys. co stanowiło około 33% ogółu osób zamieszkujących województwo opolskie, w 2015 roku liczba ta wzrosła do 382,1 tys. (38,4% ogółu mieszkańców). W analizowanym okresie odsetek ten był wyższy, niż analogiczna średnia wartość dla kraju. Pod względem udziału osób w wieku 50+ w 2015 roku województwo zajmowało 2 – niekorzystne miejsce w kraju.

⁶ Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat.

Tabela 1.4 Ludność w wieku 50 lat i więcej na tle ogółu ludności w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba ludności w wieku 50 i więcej lat (OPOLSKIE)	os.	342 570	349 641	356 759	359 292	365 152	369 824	374 139	378 704	382 104
Zmiana liczby ludności w wieku 50 i więcej lat (rok poprzedni =100) (OPOLSKIE)	%	2,1	2,1	2,0	0,7	1,6	1,3	1,2	1,2	0,9
Udział ludności w wieku 50 i więcej lat w ogóle ludności (OPOLSKIE)	%	33,0	33,8	34,6	35,3	36,0	36,6	37,2	37,8	38,4
Udział ludności w wieku 50 lat i więcej w ogóle ludności (pozycja wśród województw)	poz.	-	-	-	2	2	2	3	3	2
Liczba ludności w wieku 50 i więcej lat (POLSKA)	os.	12 596 775	12 857 259	13 084 705	13 390 289	13 562 022	13 701 883	13 828 877	13 954 101	14 048 306
Udział ludności w wieku 50 i więcej lat w ogóle ludności (POLSKA)	%	33,0	33,7	34,3	34,8	35,2	35,6	35,9	36,3	36,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pod względem wskaźnika obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym) sytuacja województwa opolskiego kształtuje się niekorzystnie, podobnie zresztą jak sytuacja w całym kraju. Wartości wskaźnika utrzymują się na zbliżonym poziomie do średniej krajowej. Obecnie województwo zajmuje 7 miejsce pod względem wartości wskaźnika obciążenia demograficznego⁷ (tabela 1.5).

⁷ Analizy przeprowadzone na potrzeby *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* wskazują, że w perspektywie do 2050 r. wskaźnik obciążenia demograficznego będzie znacznie wyższy i będzie miały wpływ na wiele obszarów, w tym w szczególności na potencjał gospodarczy, zabezpieczenie emerytalne, system opieki zdrowotnej oraz potrzebę stworzenia kompleksowej i skoordynowanej opieki wobec osób, które wymagają wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i zaspokajaniu codziennych potrzeb bytowych. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (projekt do konsultacji społecznych), s. 116.

Tabela 1.5 Wskaźnik obciążenia demograficznego w województwie opolskim na tle Polski w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	MIARA	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
OPOLSKIE- wskaźnik obciążenia demograficznego rozumianego jako ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	os.	25,0	25,4	25,9	26,4	27,2	28,1	29,2	30,4	31,6
Zmiana (r/r) OPOLSKIE	w pkt proc.	0,3	0,4	0,5	0,5	0,8	0,9	1,1	1,2	1,2
POLSKA - wskaźnik obciążenia demograficznego rozumianego jako ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	os.	24,8	25,2	25,6	26,0	26,9	27,9	29,0	30,2	31,4
Zmiana (r/r) POLSKA	w pkt proc.	0,4	0,4	0,4	0,4	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2
Pozycja opolskiego wśród województw - wskaźnik obciążenia demograficznego rozumianego jako ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	poz.	8	7	7	7	7	8	7	7	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W województwie opolskim w latach 2007-2015 pod względem dynamiki obciążenia demograficznego wyróżniają się: m.Opole (wzrost o 12,3 pp.) oraz powiaty nyski (wzrost o 8,1 pp.) i brzeski (wzrost o 7,2 pp.). Biorąc pod uwagę wartość wskaźnika w 2015 roku 5 powiatów odnotowało wartości wyższe niż średnia dla województwa (31,6) i dla Polski (31,4). W 2015 roku najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Opolu (37), które posiada najbardziej niekorzystną sytuację w regionie. Do powiatów o najkorzystniejszej sytuacji demograficznej w województwie opolskim można zaliczyć: powiat opolski (wskaźnik obciążenia demograficznego na poziomie 28,1), a następnie powiaty strzelecki i namysłowski (tabela 1.6). W przypadku powiatu opolskiego na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego mogą mieć wpływ migracje z Opola do sąsiednich gmin.

Tabela 1.6 Wskaźnik obciążenia demograficznego w powiatach województwa opolskiego w latach 2007-2015.

Nazwa	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (os.)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
POLSKA	24,8	25,2	25,6	26,0	26,9	27,9	29,0	30,2	31,4
OPOLSKIE	25,0	25,4	25,9	26,4	27,2	28,1	29,2	30,4	31,6
brzeski	23,7	24,0	24,5	25,0	25,9	27,0	28,3	29,6	30,9
głubczycki	26,5	26,8	27,2	27,8	28,7	29,7	30,9	32,2	33,0
namysłowski	23,0	23,3	23,8	24,3	25,3	25,9	27,2	28,2	29,6
nyski	24,4	24,9	25,5	26,3	27,2	28,3	29,7	31,2	32,5
prudnicki	28,1	28,2	28,5	28,9	29,6	30,3	30,9	31,8	32,7
kędzierzyńsko-kozielski	27,1	27,8	28,5	29,0	29,7	30,6	31,7	32,7	33,7
kluczborski	24,8	25,1	25,4	25,7	26,4	27,3	28,2	29,3	30,4
krapkowicki	24,1	24,2	24,6	25,1	25,8	26,5	27,3	28,7	29,7
oleski	25,8	26,2	26,3	26,6	27,3	28,1	28,9	29,9	31,1
Powiat opolski	24,1	24,2	24,4	24,3	24,8	25,4	26,1	27,1	28,1
Powiat strzelecki	25,4	25,8	26,2	26,1	26,4	26,9	27,7	28,6	29,4
m.Opole	24,7	25,7	26,9	28,0	29,3	31,1	33,1	35,0	37,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podstawowym problemem związanym z sytuacją demograficzną województwa jest utrzymujące się wysokie, ujemne saldo migracji (krajowych i zagranicznych). Zjawisko jest o tyle istotne, że dotyczy przede wszystkim ludzi młodych i wykształconych. Podstawowym kierunkiem wewnętrznych migracji międzywojewódzkich ludności województwa opolskiego na pobyt stały, na przestrzeni lat 2007-2015 są województwa: dolnośląskie, śląskie, małopolskie, mazowieckie, wielkopolskie, łódzkie (odsetek migrantów z województwa opolskiego w stosunku do poszczególnych ww. województw wyniósł odpowiednio: 37,3%, 24,9%, 7,6%, 7,4%, 5,8%, 4,2%). Bliskość geograficzna oraz dużo lepsze perspektywy zarobkowe w większych regionach kraju, a w szczególności w ich ośrodkach metropolitarnych sprawiają, że duża liczba młodych osób decyduje się wyjechać z województwa na studia lub bezpośrednio po nich. W 2015 roku, z powodu migracji krajowych, liczba mieszkańców województwa spadła o 810 osób (tabela 1.7). Pod względem salda migracji wewnętrznych na pobyt stały w przeliczeniu na 1000 osób województwo opolskie zajmuje 9 miejsce wśród województw Polski (wskaźnik ten wyniósł w 2015 roku - 0,8).

Tabela 1.7 Migracje wewnętrzne na pobyt stały w województwie opolskim w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Saldo migracji wewnętrznych (OPOLSKIE)	os.	-745	-439	-616	-671	-664	-437	-892	-691	-810
Saldo migracji wewnętrznych na 1000 mieszkańców (OPOLSKIE)	os.	-0,7	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7	-0,4	-0,9	-0,7	-0,8
Pozycja wśród województw pod względem salda migracji wewnętrznych na pobyt stały na 1000 mieszkańców	poz.	9	7	9	8	9	7	11	9	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pod względem migracji zagranicznych sytuacja województwa opolskiego także kształtuje się niekorzystnie. Biorąc pod uwagę saldo migracji zagranicznych na pobyt stały, w przeliczeniu na 1000 osób, w 2014 roku województwo opolskie odbiegało zdecydowanie in minus od średniej wartości dla Polski. Współczynnik ten wyniósł -1,56. W 2014 roku **województwo opolskie znajdowało się na ostatnim – najbardziej niekorzystnym miejscu wśród województw Polski** pod względem salda migracji zagranicznych w przeliczeniu na 1000 osób (tabela 1.8)⁸.

Tabela 1.8 Migracje zagraniczne na pobyt stały w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Saldo migracji zagranicznych (OPOLSKIE)	os.	-3317	-2896	-1107	-1122	-1594	-1736	-2439	-1569	b.d.
Saldo migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców (OPOLSKIE)	os.	-3,19	-2,8	-1,07	-1,1	-1,57	-1,71	-2,42	-1,56	b.d.
Saldo migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców (POLSKA)	os.	-0,54	-0,39	-0,03	-0,05	-0,11	-0,17	-0,52	-0,41	b.d.
Pozycja wśród województw pod względem salda migracji zagranicznych na 1000 mieszkańców	poz.	16	16	16	16	16	16	16	16	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W procesach emigracji zagranicznej z województwa, oprócz nieistotnych wobec rzeczywistej skali migracji wymeldowań na pobyt stały, wyróżnić należy kilka różnych form migracji nierejestrowanych pociągających za sobą różne skutki. Badania przeprowadzone przez profesora Romualda Jończego wskazują, że pierwszą z form migracji jest nierejestrowana emigracja stała (emigracja zawieszona) obejmująca osoby, które definitywnie opuściły kraj nie dokonując wymeldowania z regionu. Migracja ta, którą w sensie rozbieżności pomiędzy liczbą zameldowanych, a mieszkających oceniać można na ok. 105 tys. osób, stanowi ok. 10% ludności województwa. Dokonała się głównie jeszcze w latach osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych. Od kilku lat migrację tę zasilają nowi poakcesyjni emigranci stali, którzy w ostatnich kilku latach wyjechali za granicę, najczęściej na Wyspy Brytyjskie. Jednocześnie część emigrantów zawieszonych, stopniowo się wymeldowuje w wyniku różnych procedur formalnych, np. wymiany dowodów osobistych. Oprócz

⁸ W *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* zwrócono uwagę na negatywne oddziaływanie migracji z Polski w kontekście zapewnienia odpowiednio wykwalifikowanych i kreatywnych pracowników dla lokalnych rynków pracy oraz jako czynnika wpływającego negatywnie na perspektywę rozwoju Polski. *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (projekt do konsultacji społecznych), s. 14.

tej emigracji z regionu dochodzi do masowej emigracji zarobkowej obejmującej wg szacunków ok. 115 tys. osób. Większość migrujących zarobkowo stanowią obecnie mieszkańcy miast. Zatrudnienie za granicą ma dwie zasadnicze formy: permanentnej pracy za granicą mającej formę długookresową bądź wahadłową (dotyczy to ok. 2/3 migrujących) oraz pracy okresowej lub sezonowej mającej formę komplementarną w stosunku do dochodów uzyskiwanych w kraju lub dotyczącej pracującej w czasie wakacji młodzieży⁹.

Obecna migracja obejmuje w głównej mierze osoby młode, coraz lepiej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których praca za granicą jest ich pierwszą pracą i w odniesieniu do której oceniają oni warunki zatrudnienia w Polsce. W przypadku tych migrantów czynnikami mogącymi wpłynąć na ich decyzje o powrocie do kraju mogłyby być: dzieci, małżonkowie, stała praca czy mieszkanie¹⁰.

Współczesna rodzina podlega istotnym przeobrażeniom społecznym. Związki małżeńskie zawierane są później, rośnie liczba rozwodów, występuje zjawisko separacji, osłabieniu ulegają więzi międzypokoleniowe. Dodatkowo obserwuje się rozbieżności między preferowanym, a zrealizowanym modelem rodziny – upowszechnia się model z jednym dzieckiem, pomimo deklaracji o chęci posiadania większej liczby potomstwa. W wyniku długotrwałych wyjazdów zmienia się model funkcjonowania rodziny, pojawia się problem eurosieroctwa. W świetle badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu¹¹, zjawisko eurosieroctwa obejmuje w regionie około 10 tys. dzieci. Wyniki badań wskazują, iż wyjazdy za granicę wywierają wpływ na kontakty z dzieckiem - 25% badanych migrujących wskazuje, że wpływ ten jest negatywny¹². Należy również zwrócić uwagę na istotny w przypadku województwa opolskiego problem zwiększania się liczby osób starszych żyjących samotnie, często nisko sytuowanych, a więc niebędących w stanie zapewnić sobie opieki („eurosieroctwo rodziców”)¹³.

W 2015 roku liczba dzieci w wieku do 3 lat (0-2 lata) wyniosła w województwie opolskim 24,9 tys., co stanowiło 2,5% liczby mieszkańców regionu (tabela 1.9). W okresie 2010-2015 liczba dzieci do lat 3 zmniejszyła się o 13%. W stosunku do 2010 roku odsetek dzieci do lat 3 spadł w regionie o 0,3 pp. z 2,8% do 2,5% w 2015 roku i był mniejszy od średniej wartości dla Polski, która w 2015 roku wyniosła 2,9%. W latach 2007-2015 województwo opolskie **zajmowało 16 – najbardziej niekorzystne miejsce wśród wszystkich województw** pod względem stosunku liczby dzieci do lat 3 do ogółu ludności.

⁹ *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku* za: R. Jończy, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2011, s. 119-120; R. Jończy, *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne*, Wydawnictwo Instytut Śląski, Opole-Wrocław 2010, s. 350-351.

¹⁰ *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 32.

¹¹ *Zjawisko eurosieroctwa w województwie opolskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, Opole 2009, materiał powielony, s. 3, 23.

¹² *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 34.

¹³ http://ois.rops-opole.pl/download/Wybrane_problemy_starszych_mieszkanow_woj._opolskiego.pdf.

Tabela 1.9 Dzieci w wieku do 3 lat (0-2 lat) w województwie opolskim na tle kraju w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dzieci (POLSKA)	os.	1 121 171	1 172 500	1 217 910	1 277 981	1 236 126	1 190 042	1 145 573	1 124 854	1 106 141
Dzieci (OPOLSKIE)	os.	25 310	26 002	26 867	28 652	27 604	26 785	25 761	25 479	24 860
Zmiana r/r (OPOLSKIE)	%	1,1	2,7	3,3	6,6	-3,7	-3,0	-3,8	-1,1	-2,4
Udział D w opolskim w liczbie D w Polsce (przedział 0-2)	%	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,3	2,2	2,3	2,2
Udział D w ogóle ludności (OPOLSKIE)	%	2,4	2,5	2,6	2,8	2,7	2,7	2,6	2,5	2,5
Udział D w ogóle ludności (POLSKA)	%	2,9	3,1	3,2	3,3	3,2	3,1	3,0	2,9	2,9
Udział D w ogóle ludności (pozycja wśród województw)	poz.	16	16	16	16	16	16	16	16	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W zakresie zapewnienia dostępności miejsc opieki dla dzieci do lat 3, województwo opolskie znacząco odbiega in plus od średniej krajowej¹⁴. Liczba dostępnych miejsc opieki dynamicznie rosła w latach 2012-2015, z 2007 miejsc w 2012 roku do 2 946 miejsc w roku 2015. Liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na jedno miejsce w placówce opieki wynosiła w 2015 roku 8,4 podczas gdy średnia dla kraju kształtowała się na poziomie 13,7 (tabela 1.10). Pod względem liczby dzieci w wieku do lat 3 przypadających na jedno miejsce w placówce opieki, województwo opolskie **zajmowało korzystne 15 miejsce wśród wszystkich województw Polski**.

Tabela 1.10 Miejsca opieki dla dzieci do 3 lat (0-2 lat) w województwie opolskim na tle Polski w latach 2012-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2012	2013	2014	2015
Miejsca w żłobkach (łącznie z oddziałami) i klubach dziecięcych (OPOLSKIE)	m.	2 007	2 470	2 593	2 946
Liczba D na jedno miejsce (OPOLSKIE)	os./m.	13,3	10,4	9,8	8,4
Miejsca w żłobkach (łącznie z oddziałami) i klubach dziecięcych (POLSKA)	m.	46 983	58 371	72 202	80 891
Liczba D na jedno miejsce (POLSKA)	os./m.	25,3	19,6	15,6	13,7
Liczba D na jedno miejsce (pozycja wśród województw)	poz.	16	16	15	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kwestie związane z dostępem do przedszkoli zostały opisane w rozdziale 4 Edukacja i kształcenie.

Zjawisku migracji towarzyszy niski przyrost naturalny i najniższa w kraju dzietność¹⁵ (w 2015 roku dzietność kobiet w regionie była najniższa spośród wszystkich województw - 1,12 względem 1,29

¹⁴ Więcej, w tym podział na liczbę miejsc opieki w podziale na gminy, zob. *Analiza dostępności opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie opolskim* [materiał opracowany dla potrzeb Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020], Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole 2016.

¹⁵ *Przyrost naturalny na 1000 ludności* wykazywał stałą tendencję spadkową do 2013 roku (z -0,9 w 2004 r. do -1,7 w roku 2013). W 2014 roku zanotowano poprawę wartości wskaźnika (-0,7).

w Polsce)¹⁶. Powyższe porównanie może wskazywać, że problem niskiej dzietności nie wynika wyłącznie ze słabej dostępności instytucjonalnej opieki żłobkowo-przedszkolnej. Powodów niskiej dzietności w województwie opolskim jest wiele, część z nich jest zbieżna z obserwowanymi w innych regionach. Z badań przeprowadzonych w II połowie 2011 roku wśród mieszkank województwa opolskiego wynika, iż ponad połowę (54%) spośród kobiet, które myślały o powiększeniu rodziny, ale nie zrealizowały tego zamiaru, powstrzymały przed tą decyzją przewidywane koszty utrzymania dziecka. Od jednej czwartej do blisko jednej trzeciej respondentek, wśród przyczyn niezdecydowania się na dziecko, o którym myślały, wskazało: obawę, że dziecko utrudni utrzymanie lub znalezienie pracy (32%), brak odpowiednich warunków mieszkaniowych (29%), brak czasu na opiekę nad dzieckiem (27%), powody zdrowotne (25%)¹⁷. Równocześnie, bardzo niekorzystnie prezentują się współczynniki płodności kobiet (urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat), które na Opolszczyźnie w 2014 były niższe od średniej dla Polski we wszystkich grupach wiekowych (w grupie wiekowej 15-49 współczynnik ten wyniósł w województwie opolskim 35,10 a dla Polski odpowiednio 40,41).

Informacje i rekomendacje wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie:

Województwo opolskie jest regionem o specyficznej sytuacji demograficznej, dlatego na etapie opracowania *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku* za najważniejsze wyzwanie regionu uznano przeciwdziałanie i zapobieganie procesom depopulacji. Wnioski wynikające z realizowanego w województwie opolskim systemowego projektu badawczego pn. *Depopulacja – czas na zmiany na opolskim rynku pracy*¹⁸, posłużyły do wypracowania spójnych i kompleksowych działań przeciwdziałających depopulacji regionu, a w dłuższej perspektywie przyczyniających się do odwrócenia tego trendu¹⁹. Na ich podstawie opracowano pilotażowy *Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku "Opolskie dla Rodziny"*.

W ramach Programu zaplanowano podjęcie szeregu działań i inicjatyw wspierających rodzinę w wypełnianiu jej funkcji, sprzyjających zwiększaniu dzietności oraz ułatwiających godzenie ról rodzinnych i zawodowych. Obejmują one rynek pracy, w szczególności w zakresie przyciągania inwestycji, tworzenia nowych, stabilnych i atrakcyjnych miejsc pracy, a także edukację, zwłaszcza w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb gospodarki oraz wzrostu umiejętności uczniów i studentów. Ważnym elementem Programu są działania w obszarze opieki żłobkowo-przedszkolnej, w tym te służące rozwojowi kompleksowej opieki zdrowotnej nad matką i dzieckiem. Niezmiernie istotne jest również wykorzystanie potencjału osób starszych oraz dostosowanie oferty usług do ich potrzeb.

Priorytetowe obszary realizacji Programu wyznaczają cztery pakiety tematyczne: „Praca to bezpieczna rodzina”, „Edukacja a rynek pracy”, „Opieka żłobkowo-przedszkolna”, „Złota jesień”.

¹⁶ Prosta zastępowalność pokoleń zapewnia współczynnik dzietności na poziomie 2,10-2,15.

¹⁷ Zob. *Sytuacja opolskich kobiet na rynku pracy, w tym wracających na ten rynek po urlopach wychowawczych i macierzyńskich*, Dyspersja. Badania społeczne i ewaluacyjne, badanie wykonane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 39-40.

¹⁸ Projekt realizowany przez Samorząd Województwa Opolskiego w partnerstwie z Centrum im. Adama Smitha w ramach poddziałania 6.1.1 *Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy oraz ze środków budżetu państwa*, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.

¹⁹ Raport końcowy pn. *Depopulacja – czas na zmiany na opolskim rynku pracy* dostępny jest na stronie internetowej <http://dlarodziny.opolskie.pl/page/205,raporty-publicacje-i-opracowania.html>.

Obszary te dotyczą całego spectrum życia człowieka od narodzin aż do wieku senioralnego. Integralną częścią Programu są realizowane przez Zarząd Województwa Opolskiego inicjatywy wspierające realizację pakietów, skierowane bezpośrednio do rodzin i osób starszych. Jedną z inicjatyw stanowiącą również narzędzie Programu, utworzoną i koordynowaną przez Zarząd Województwa Opolskiego, jest Opolska Karta Rodziny i Seniora.

Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku "Opolskie dla Rodziny ze zdefiniowanymi pakietami działań i narzędziami wyznaczają kierunki wsparcia, jakie priorytetowo są zrealizowane w województwie opolskim. Między innymi służyły one do określenia obszarów interwencji w **Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Opolskiego na lata 2014-2020**. Na wsparcie zmian demograficznych, władze regionalne przeznaczyły ok. 40% ogólnej alokacji środków europejskich w perspektywie 2014-2020, w ramach *Obszaru Strategicznej Interwencji Depopulacja*. Cele zapisane w Programie są i będą osiągnięte poprzez realizację projektów w ramach Priorytetów Inwestycyjnych odnoszących się m.in. do:

- innowacji w przedsiębiorstwach;
- konkurencyjnej gospodarki (nowych produktów i usług m.in. wsparcia technologii informacyjno-komunikacyjnych, przygotowania terenów inwestycyjnych na rzecz gospodarki, współpracy gospodarczej i promocji);
- konkurencyjnego rynku pracy (aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, zakładania działalności gospodarczej, wydłużania aktywności zawodowej, godzenia życia prywatnego i zawodowego);
- integracji społecznej (dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych i społecznych);
- wysokiej jakości edukacji (wsparcia: kształcenia ogólnego, edukacji przedszkolnej, programów pomocy stypendialnej, kształcenia zawodowego, kształcenia ustawicznego);
- inwestycji w infrastrukturę społeczną (infrastruktury ochrony zdrowia w zakresie profilaktyki zdrowotnej mieszkańców regionu, infrastruktury usług społecznych, rozwoju infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej).

Podejmowane w województwie opolskim wieloaspektowe, kompleksowe, równoległe działania, które mają na celu odbudowę utraconego potencjału ludnościowego i przeciwdziałanie dalszym, niekorzystnym zmianom, muszą być podejmowane w ścisłej współpracy oraz przy zaangażowaniu: Komisji Europejskiej, Rządu RP, samorządów lokalnych województwa opolskiego, przedsiębiorców oraz innych aktorów życia społeczno-gospodarczego. Przeciwdziałanie procesom depopulacji oparte na aktualnych możliwościach wspierania działań ze środków funduszy strukturalnych w ramach RPO WO 2014-2020 ma duży wpływ na poprawę sytuacji w województwie opolskim, stąd musi być obecnie i po zakończeniu perspektywy 2014-2020 uzupełniane interwencją finansowaną z innych źródeł.

Rekomendacje

Zmiany demograficzne, jakich doświadcza województwo opolskie, są zasadnicze dla przyszłego rozwoju regionu. W ostatnich latach zaobserwowano ujemny przyrost naturalny, gwałtowny spadek dzietności, wzrost liczby separacji i rozwodów, osłabienie więzi międzypokoleniowych, a w konsekwencji pogorszenie się kondycji rodzin. Niekorzystne trendy w zakresie ruchu migracyjnego ludności oraz projekcje demograficzne wymagają traktowania tych problemów w sposób szczególnie istotny. Skuteczne przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym

wymaga podjęcia kompleksowych działań, ukierunkowanych na obszary życia społeczno-gospodarczego, które stanowią lub mogą stanowić w przyszłości o jakości życia w regionie.

Silny wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą województwa opolskiego, w tym na procesy demograficzne, wywierają sąsiednie ośrodki metropolitalne. Jednym z przejawów tego zjawiska jest m.in. odpływ ludzi, zwłaszcza młodych, a także instytucji ważnych dla rozwoju województwa opolskiego. Konieczne jest tworzenie w regionie wysokiej jakości miejsc pracy, przyciąganie inwestycji, w tym innowacyjnych, wzmacnianie potencjału edukacyjnego i naukowego. Dla wzrostu konkurencyjności województwa ważne jest wzmacnianie funkcji metropolitalnych centrum regionu, które będzie zdolne przyciągnąć, zatrzymać oraz zatrudnić młodzież, a także będzie stanowić silny ośrodek gospodarczo-badawczy. Jednocześnie szansą dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu jest intensyfikacja współpracy transgranicznej i wykorzystanie położenia przygranicznego.

Wśród zdiagnozowanych przyczyn depopulacji istotny obszar problemowy stanowią, charakterystyczne dla województwa opolskiego, migracje zagraniczne, w szczególności zarobkowe. Ważne jest zachęcanie byłych mieszkańców regionu do powrotu, m.in. poprzez atrakcyjne miejsca pracy, ofertę mieszkaniową, edukacyjną, opiekuńczą i socjalną.

Kolejnym istotnym obszarem oddziaływania jest poprawa życia rodziny. Interwencje w tym obszarze powinny służyć poprawie dostępności do usług zdrowotnych, opiekuńczych, kulturalnych i edukacyjnych. Należy również wspierać inicjatywy umożliwiające godzenie życia rodzinnego z zawodowym, przy jednoczesnym dążeniu do stabilnego i dobrego jakościowo zatrudnienia kobiet. Pomimo dobrej na tle kraju dostępności do usług opieki nad dziećmi do lat 6, rekomenduje się w dalszym ciągu wpierać ich rozwój. Przede wszystkim należy je dostosować do potrzeb klientów zarówno pod względem finansowym, lokalizacyjnym, jak i jakościowym.

Zmiany demograficzne nie mogą być traktowane wyłącznie jako zjawisko negatywne. Starzenie się społeczeństwa, wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, wydłużanie się przeciętnego trwania życia stanowią istotne wyzwania i otwierają nowe możliwości. Oznacza to konieczność traktowania zmian demograficznych w sposób przekrojowy. Ich specyfika wymaga włączenia w nurt polityki regionalnej szeregu działań o charakterze kompleksowym, innowacyjnym, czasem nawet nieszablonowym²⁰.

Zachodzące procesy demograficzne można wykorzystać do rozwoju kompleksowych usług opiekuńczo-leczniczych adresowanych do seniorów, jak i poprawy dostępu do tych usług²¹. Sytuacja ta umożliwi powstanie specjalizacji regionalnych, w tym przede wszystkim life and environmental science. Województwo opolskie ma szansę wyróżnić się na tle kraju tworząc dogodne warunki do życia osobom starszym, a zarazem wykorzystać ich potencjał i doświadczenie w rozwoju regionu²².

²⁰ *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku*, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2012, s. 90.

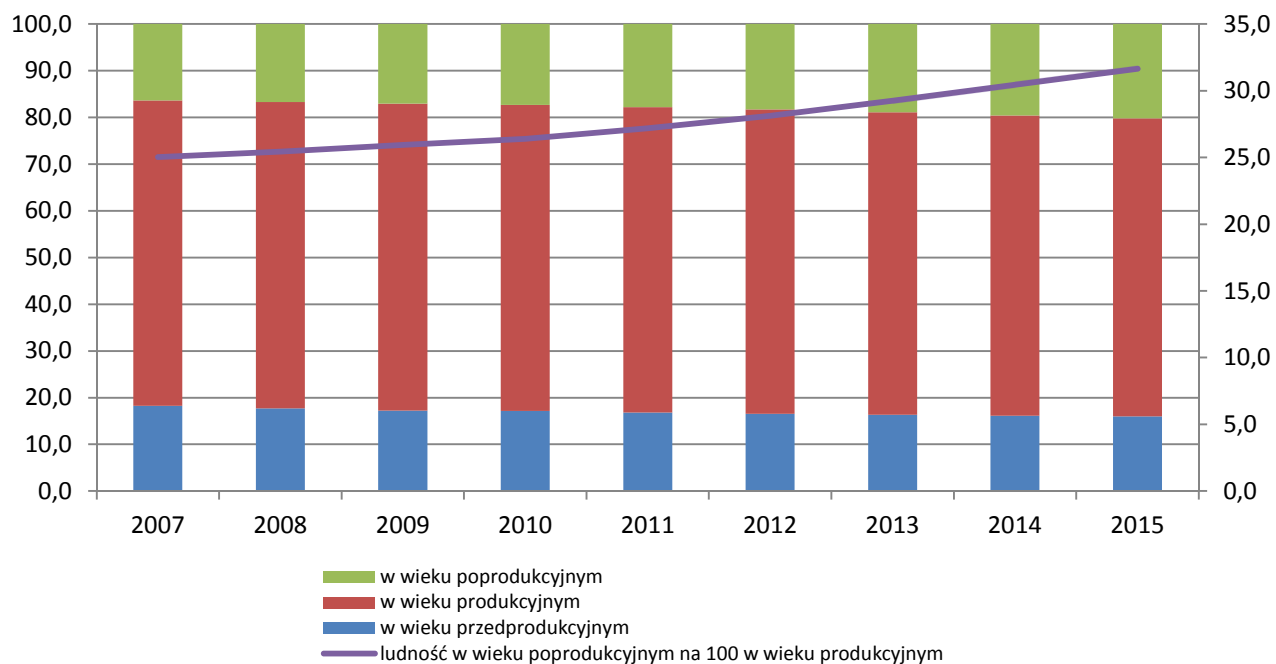
²¹ Badania i analizy w tym zakresie przeprowadzane są przez Obserwatorium Polityki Społecznej (ROPS w Opolu) <http://ois.rops-opole.pl/>

²² *Program Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku*, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 2014, s. 67.

2 RYNEK PRACY

W okresie 2007-2015 struktura demograficzna województwa opolskiego zmieniała się analogicznie do sytuacji w kraju. Starzenie się społeczeństwa w województwie opolskim postępuje jednak w większym tempie niż przeciętnie, gdyż skala spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym jest większa przy jednoczesnym większym przyroście odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym. Obserwowane zmiany demograficzne stanowią jeden z czynników negatywnie wpływających na sytuację na regionalnym rynku pracy²³.

Wykres 2.1 Ludność województwa opolskiego wg grup aktywności zawodowej w latach 2007-2015.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

Zgodnie z wynikami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), w okresie 2007-2015 liczba aktywnych zawodowo osób w województwie opolskim ulegała zmianom, analogicznie jak w przypadku liczby osób bezrobotnych. Do roku 2009 obserwowano wzrost liczby aktywnych zawodowo, po czym następowały nieznaczne naprzemienne spadki i wzrosty wartości. Dopiero od końca 2014 roku obserwuje się wyraźną poprawę skutkującą zwiększeniem zbiorowości aktywnych zawodowo, a co za tym idzie pracujących w gospodarce narodowej. Ostatecznie w 2015 roku liczba pracujących w województwie zwiększyła się o 24 tys. w porównaniu do roku 2014 oraz o 26 tys. osób w porównaniu do roku 2007 (tabela 2.1).

W analizowanym okresie liczba bezrobotnych wykazywała generalnie tendencję spadkową, jedynie z dwoma okresami wzrostu w latach 2008/2009 oraz 2011/2012. Relatywnie najwyższa redukcja liczby bezrobotnych nastąpiła w roku 2007, gdy w porównaniu z rokiem 2006 została ona ograniczona o 29,6%. Kolejne bardzo istotne zmniejszenie skali bezrobocia miało miejsce w 2014 roku. Wówczas z rejestrów ubyło około 14% zarejestrowanych w stosunku do stanu z roku 2013.

²³ Szerzej na ten temat w rozdziale 1 Demografia.

Tabela 2.1 Aktywność zawodowa ludności województwa opolskiego wg BAEAL w latach 2007-2015 (w tys. osób).

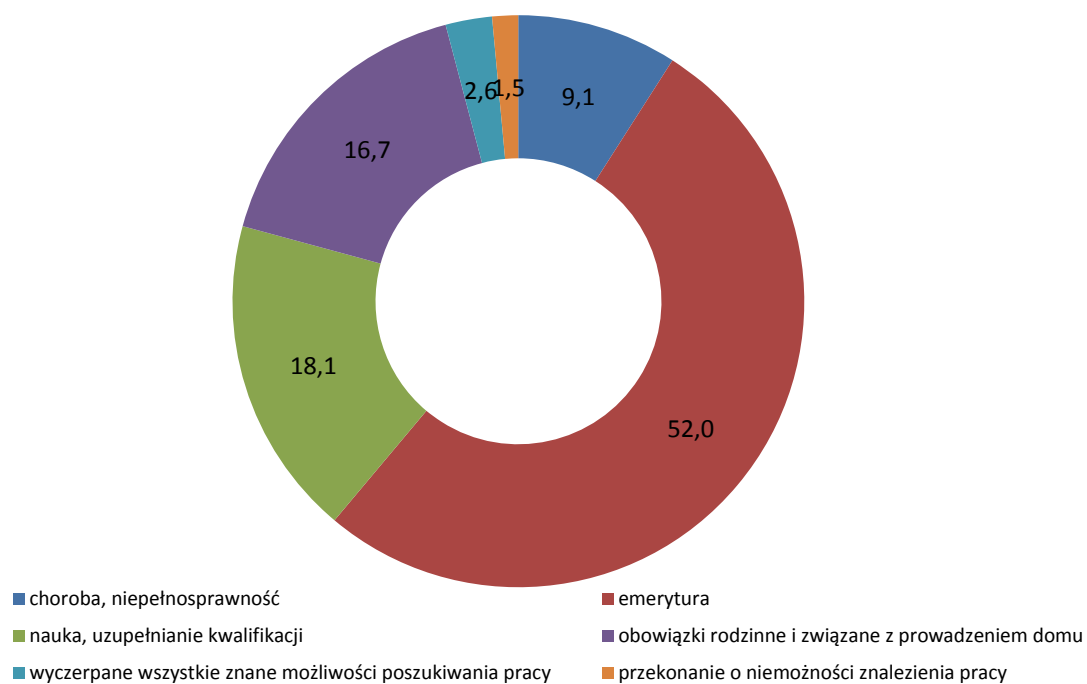
Aktywność zawodowa	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aktywni zawodowo ogółem	402	412	428	401	396	399	382	398	418
Dynamika zmian (rok do roku)	-2,0	2,5	3,9	-6,3	-1,2	0,8	-4,3	4,2	5,0
Aktywni zawodowo pracujący	365	385	386	362	359	361	346	367	391
Dynamika zmian (rok do roku)	2,5	5,5	0,3	-6,2	-0,8	0,6	-4,2	6,1	6,5
Aktywni zawodowo bezrobotni	38	27	42	39	37	38	36	31	27
Dynamika zmian (rok do roku)	-29,6	-28,9	55,6	-7,1	-5,1	2,7	-5,3	-13,9	-12,9
Bierni zawodowo	385	393	370	351	346	335	331	339	352
Dynamika zmian (rok do roku)	4,9	2,1	-5,9	-5,1	-1,4	-3,2	-1,2	2,4	3,8

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

Relatywizując dane i bazując na współczynniku aktywności zawodowej, zauważyć można, że w 2015 roku (w porównaniu do roku poprzedniego) zwiększyła się jego wartość dla ludności w wieku 15 lat i więcej do poziomu 54,3% (wzrost o 0,3 pp.). Co ciekawe wartość tego współczynnika zwiększyła się wśród kobiet – o 0,2 pp., natomiast nie uległa zmianie w przypadku mężczyzn.

Istotnym aspektem rynku pracy jest bierność zawodowa. W przypadku osób pobierających świadczenia emerytalne jest to część naturalnego procesu demograficznego, jednak pozostałe przyczyny bierności mogą mieć istotny wpływ na postawę względem pracy i ewentualną aktywizację zawodową. Wraz z wydłużającym się okresem bierności obserwuje się tendencję do samodzielnego wycofywania się z rynku pracy i czerpanie korzyści z transferów socjalnych. Skutkuje to dalszym obciążeniem finansów publicznych i ograniczeniem środków na aktywizację i wsparcie przedsiębiorczości. Te negatywne zjawiska w analizowanym okresie czasu ulegały systematycznemu zmniejszeniu. W województwie opolskim w końcu 2015 roku osób biernych zawodowo było 352 tys., co w porównaniu do roku 2007 oznacza spadek rzędu 33 tys. osób. Pomimo pozytywnych trendów w latach 2014/2015 zaobserwowano wzrost liczby biernych zawodowo przy jednoczesnym wzroście zatrudnienia i spadku bezrobocia. Jest to efekt zmiany struktury funkcjonalnych grup wieku, a więc wzrostu liczby ludności pobierających świadczenia emerytalne. Istotnym czynnikiem jest także wzrost skali opieki nad osobami zależnymi (obowiązki rodzinne i prowadzenie domu) oraz nauka i podnoszenie kwalifikacji.

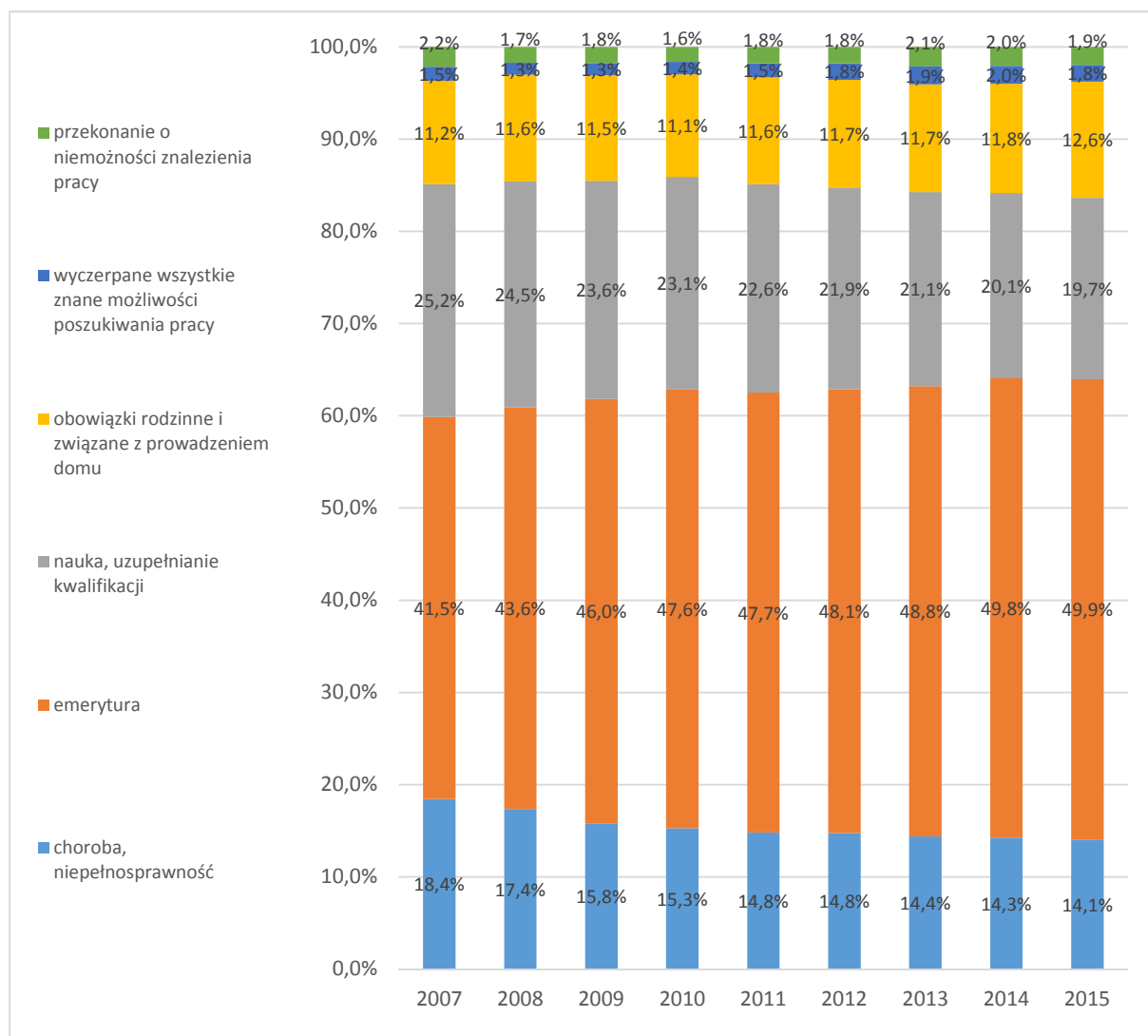
Wykres 2.2 Przyczyny bierności zawodowej w województwie opolskim w 2015 roku.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

W zdecydowanej większości przypadków przyczynami bierności zawodowej mieszkańców województwa opolskiego jest emerytura (52,0%) oraz nauka, uzupełnienie kwalifikacji (18,1%). W dalszej kolejności należy wymienić obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (16,7%), a także choroba, niepełnosprawność (9,1%).

Wykres 2.3 Przyczyny bierności zawodowej w Polsce w latach 2007-2015.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

W województwie opolskim przyczyną bierności jaką są obowiązki rodzinne i domowe jest bardziej istotna niż w kraju. Różnica w tym wypadku sięga 4,1 pp. Może być to związane ze specyfiką regionu, w którym nasilenie procesów migracyjnych jest bardzo intensywne i w pewnym stopniu uwarunkowane podwójnym obywatelstwem części mieszkańców województwa opolskiego. Doświadczenie pokazuje, że w sytuacji kiedy mężczyźni migrują poza granice kraju, kobiety pozostają w domu, niejednokrotnie będąc zarejestrowanymi bezrobotnymi.

Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL analizowany od 2007 roku, wskazuje na bardzo wyraźną tendencję wzrostową. W końcu 2015 roku wyniósł on 67,7% i jest to 6,6 pp. więcej niż w okresie bazowym (tabela 2.2). Charakterystyczne dla województwa opolskiego jest to, że wskaźnik zatrudnienia jest niższy niż przeciętnie w kraju, jednak różnice te systematycznie ulegają zmniejszeniu. Jego dystans do kraju w IV kwartale wyniósł raptem 0,1 pp. Analiza sytuacji na regionalnym rynku pracy wskazuje, że również wskaźnik zatrudnienia dla ludności w wieku 15 lat i więcej uległ zwiększeniu (z poziomu 61,2% w 2014 roku do 63,0% w końcu roku 2015). Wzrost ten dotyczy przede wszystkim kobiet (o 2,1 pp. z 53,1% do 55,2%). W przypadku mężczyzn zmiana była niższa (o 0,9 pp. z poziomu 69,7% do 70,6%).

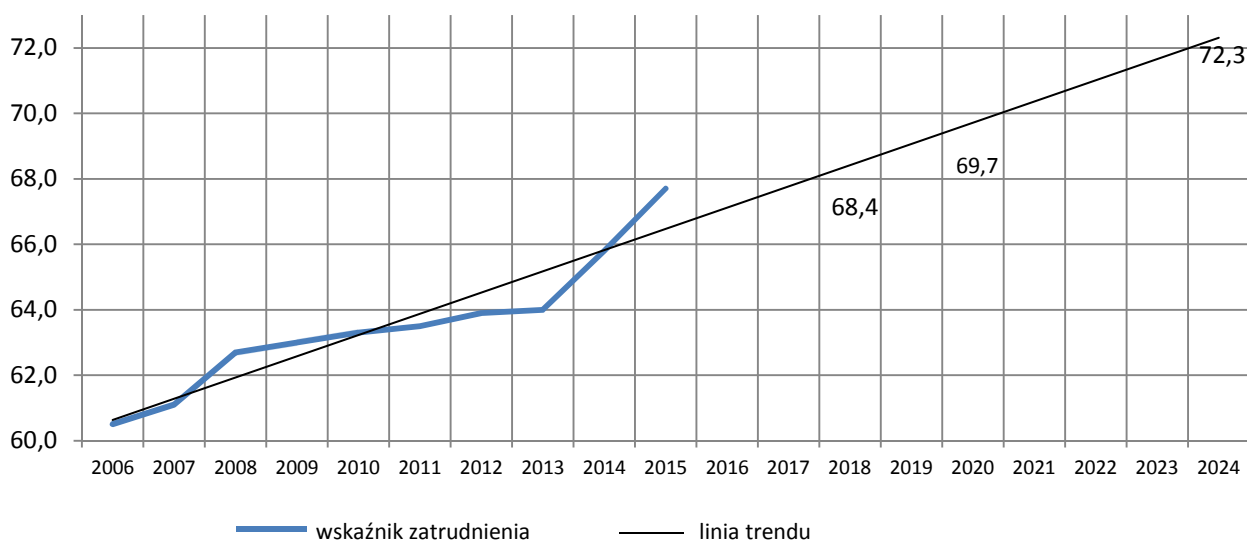
Tabela 2.2 Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale) w latach 2007-2015 w województwie opolskim na tle kraju.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale)	%	61,1	62,7	63,0	63,3	63,5	63,9	64,0	65,8	67,7
Dynamika wskaźnika (wzrost+/spadek- w porównaniu do roku poprzedniego)	pp.	0,6	1,6	0,3	0,3	0,2	0,4	0,1	1,8	1,9
Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale) (Polska)	%	62,7	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7	64,9	66,5	67,8
% średniej wartości dla Polski	%	97,4	96,5	97,1	98,4	98,4	98,8	98,6	98,9	99,9

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

Biorąc pod uwagę historyczne wartości wskaźnika zatrudnienia, prognozy jego wartości w perspektywie do 2024 roku kształtują się optymistycznie. Jeżeli zostanie utrzymany obecny trend wzrostu, to prawdopodobnie w 2018 roku wskaźnik zatrudnienia osiągnie wartość 68,4%, a w 2020 roku może być to 69,7% (wykres 2.4). Prognoza długookresowa do 2024 roku wskazuje, że wskaźnik zatrudnienia może nawet przekroczyć 72%. Strategia Rozwoju Kraju wskazuje, że przeciętna wartość wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w 2020 roku powinna osiągnąć wartość 71%. Z danych prezentowanych poniżej wynika, że w województwie opolskim wartość ta nie zostanie osiągnięta, jednak się do niej zbliży. Różnica wynosić będzie 1,3 pp. W *Strategii Województwa Opolskiego* zakłada się wzrost wskaźnika zatrudnienia bez doprecyzowania jego wartości, co w świetle prognozowanych danych prawdopodobnie nastąpi.

Wykres 2.4 Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale) w %.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

W analizowanym okresie stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim była znacznie wyższa niż średnia dla całej Polski. Najmniejsza różnica wystąpiła w 2008 r. (0,3 pp.), najwyższa w 2010 r. (1,2 pp.). Rok 2015 był kolejnym okresem spadku poziomu bezrobocia rejestrowanego. Od początku 2015 roku liczba zarejestrowanych bezrobotnych zmniejszyła się o 2 083 osoby, tj. o 5,4%. Natomiast stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim kształtowała się na poziomie 10,1% i była wyższa od średniej wartości dla kraju o 0,4 pp. (tabela 2.3).

Tabela 2.3 Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim w latach 2007-2015 wg powiatów.

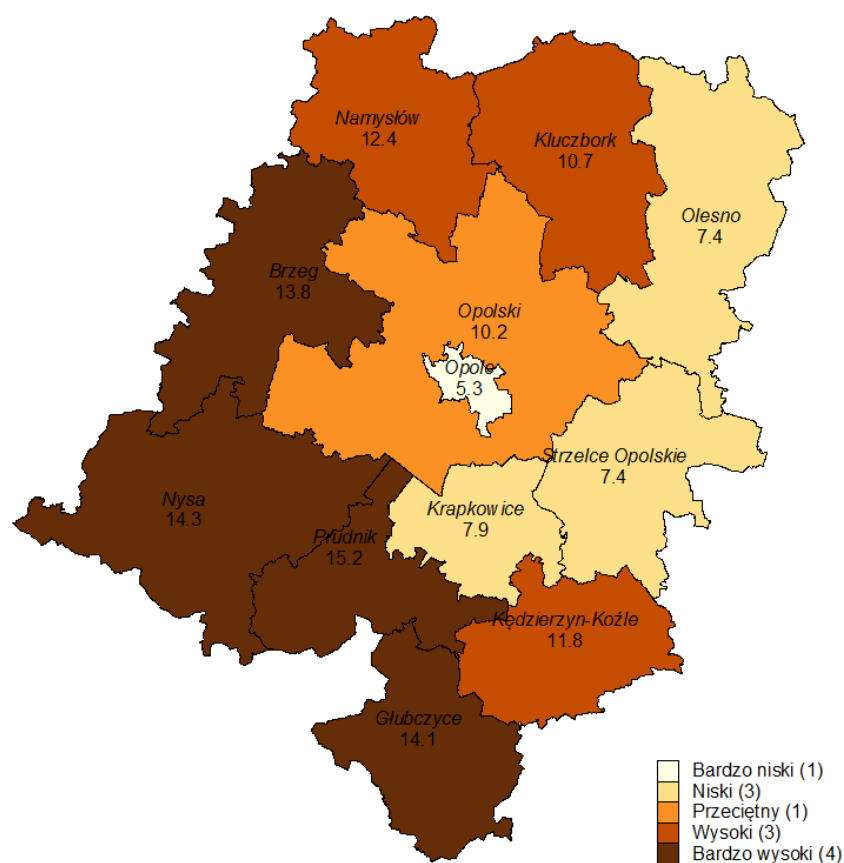
Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13,4	11,4	9,7
opolskie	11,9	9,8	12,9	13,6	13,3	14,4	14,2	11,8	10,1
brzeski	20,7	16,7	18,7	20,5	20,3	21,0	22,7	17,2	13,8
głubczycki	14,1	12,7	16,3	17,9	18,0	19,8	19,1	16,7	14,1
kędzierzyńsko-Kozielski	12,1	8,7	12,5	13,1	12,9	14,5	14,7	12,3	11,8
kluczborski	13,5	11,1	15,1	15,5	15,2	15,2	14,9	12,3	10,7
krapkowicki	9,2	8,5	11,6	10,9	10,1	10,9	9,8	8,6	7,9
namysłowski	15,8	12,6	17,8	18,6	18,1	19,2	19,1	17,0	12,4
nyski	16,6	13,9	18,5	19,4	19,0	21,4	20,2	16,8	14,3
oleski	6,6	5,7	8,6	8,9	10,2	10,6	10,2	8,6	7,4
opolski	10,4	8,1	12,1	13,1	12,2	13,5	14,0	11,7	10,2
prudnicki	16,1	13,6	16,8	18,6	18,6	19,5	20,4	17,8	15,2
strzelecki	10,9	9,7	11,8	11,7	10,2	11,3	10,6	8,2	7,4
m. Opole	5,3	4,4	5,9	6,4	6,2	7,1	6,9	6,0	5,3

Źródło: <http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/bezrobocie-rejestrowane/>

Zarówno w województwie opolskim jak w kraju w 2015 roku wartość stopy bezrobocia zmniejszyła się o 1,7 punkty procentowe – osoby bezrobotne zarejestrowane w końcu 2015 r. stanowiły 10,1% ludności aktywnej zawodowo, podczas gdy na koniec 2014 r. – 11,8%.

W analizowanych powiatach najwyższy poziom stopy bezrobocia odnotowano w powiatach brzeskim, nyskim oraz prudnickim. Od lat najniższą stopą bezrobocia charakteryzuje się przede wszystkim miasto Opole oraz powiaty oleski i strzelecki.

Mapa 2.1 Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa opolskiego - stan na koniec grudnia 2015 roku.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Tabela 2.4 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy woj. opolskiego - stan na koniec grudnia 2015 roku.

Powiatowy Urząd Pracy	Liczba bezrobotnych	wzrost/spadek do poprzedniego miesiąca (+/-)
Województwo	36 203	2 171
brzeski	4 016	224
głubczycki	2 266	149
kędzierzyńsko-kozielski	3 921	378
kluczborski	2 240	105
krapkowicki	2 116	145
namysłowski	1 638	17
nyski	6 037	399
oleski	1 777	15
opolski	3 934	186
prudnicki	2 689	313
strzelecki	1 836	122
m. Opole	3 733	118

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu.

Spadek w roku 2015 ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych spowodował dalszą poprawę (w stosunku do 2014 roku) sytuacji na rynku pracy grup osób w największym stopniu zagrożonych negatywnymi skutkami bezrobocia, do których w szczególności należą (tabela 2.5):

- osoby długotrwale bezrobotne - liczba bezrobotnych spadła o 4 315 osób, a ich udział w ogólnej zbiorowości bezrobotnych zmniejszył się o 2,5 pp., do 53,2%;
- osoby bezrobotne młode (do 25 roku życia) - liczba zarejestrowanych osób w tej grupie wiekowej zmniejszyła się o 1 336 osób, a ich udział wśród ogółu bezrobotnych spadł o 1,1 pp., do poziomu 14,0%;
- osoby bezrobotne bez doświadczenia zawodowego - liczba bezrobotnych spadła o 1 458 osób, a ich udział w ogólnej zbiorowości bezrobotnych zmniejszył się o 0,8 pp., do 18,2%;
- bezrobotne osoby niepełnosprawne - liczebność tej grupy spadła o 356 osób, a ich udział w ogólnej zbiorowości bezrobotnych zwiększył się o 0,1 pp., osiągając wartość 6,7%;
- bezrobotni powyżej 50 roku życia - liczba zarejestrowanych osób w tej grupie wiekowej spadła o 1 450 osób, natomiast ich procentowy udział wśród ogółu bezrobotnych zwiększył się z 30,4% w końcu 2014 r. do 31,6% w końcu 2015r., a więc o 1,2 pp.;
- osoby bez kwalifikacji zawodowych - liczba zarejestrowanych bezrobotnych nie posiadających kwalifikacji zawodowych zmniejszyła się o 1 786 osób i również zmalał ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych o 0,5 pp. do 32,4%;
- kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka – ich liczba zmniejszyła się o 341 osób, przy wzroście udziału tej grupy osób w ogólnej liczbie kobiet bezrobotnych o 1,3 pp. do poziomu 25,3%.

Tabela 2.5 Struktura osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy województwa opolskiego wg wybranych kategorii w latach 2007-2015 (stan na koniec 2015 roku).

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kobiety	60,4	58,4	51,4	52,9	54,5	52,1	52,4	52,6	46,7
Młodzież (do 25 roku życia)	18,7	24,0	22,3	22,2	19,9	18,7	18,0	15,1	14,0
Absolwenci/ osoby w okresie do 12 m-cy od dnia ukończ. nauki	3,5	4,9	5,9	6,5	6,3	5,9	5,6	4,5	4,8
Niepełnosprawni	3,8	4,9	4,9	5,1	5,5	5,3	5,6	6,6	6,7
Zamieszkali na wsi	45,4	44,2	44,2	44,5	45,2	45,4	45,6	46,4	46,6
Zwolnieni z przyczyn dotycz. zakładu pracy	2,3	2,1	3,1	3,3	3,5	4,8	5,7	5,8	5,0
Z prawem do zasiłku	21,3	17,8	17,7	14,2	15,8	16,1	14,6	13,9	13,2
W wieku mobilnym (18-44 lata)	64,9	64,2	66,3	66,3	65,3	65,1	63,8	60,6	59,7
Długotrwale bezrobotni	60,5	47,8	37,3	44,3	48,9	48,2	51,0	55,7	53,2
Powyżej 50 roku życia	24,2	24,4	23,4	24,2	25,8	26,2	27,3	30,4	31,6
Bez kwalifikacji zawodowych	35,0	33,2	29,9	28,7	33,8	32,6	32,1	31,9	32,4

Źródło: Sytuacja na rynku pracy w woj. opolskim w poszczególnych latach oraz Informacja miesięczna.

W roku 2015 odnotowano spadek procentowego udziału mężczyzn wśród ogółu bezrobotnych - w porównaniu do końca 2014 r. ich odsetek zmniejszył się o 2 pp. tj. do poziomu 45,4%. Ponadto odnotowano zarówno spadek liczby mężczyzn bezrobotnych o 3 655 osób tj. do poziomu 18,2%, jak

i kobiet o 2 503 osoby tj. do poziomu 11,2%. Wśród nowo zarejestrowanych w trakcie roku populacja bezrobotnych kobiet wyniosła 33 226 (o 296 mniej niż w 2014 roku), co stanowiło 50% ogółu bezrobotnych. Natomiast z ewidencji wyłączono 37 164 bezrobotnych kobiet, co stanowiło 51,2% wszystkich wyrejestrowań. Wśród kobiet odnotowano również najwyższy wskaźnik płynności rynku pracy na poziomie 56% i jest on wyższy od wskaźnika ogółu bezrobotnych o 0,1 pp. oraz od wskaźnika dla mężczyzn o 0,2 pp. Wysoki wskaźnik płynności rynku pracy wśród kobiet znajduje potwierdzenie w przewadze kobiet podejmujących zatrudnienie. Z kolei mężczyźni stanowią większość wśród ogółu wyrejestrowań oraz podejmujących zatrudnienie w miesiącach letnich, kiedy ruszają prace sezonowe i budowlane.

Równocześnie zidentyfikowano kategorie bezrobotnych, w których przeważają kobiety, w tym: bezrobotne absolwentki w okresie 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki - 59,9%, bezrobotne korzystające ze świadczeń pomocy społecznej - 53,7%, bezrobotne posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia – 85,4% oraz bezrobotne posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia.

W grudniu 2015 roku bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładów pracy stanowili 5,0% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie opolskim. Największy udział rejestracji osób zwolnionych z przyczyn zakładu odnotowano w powiecie brzeskim (7,0%) oraz opolskim (6,4%), a najmniejszy w głubczyckim (2,7%) i prudnickim (3,3%) (tabela 2.6).

Tabela 2.6 Bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy w województwie opolskim wg powiatów (stan na koniec grudnia 2015 roku).

Wyszczególnienie	Bezrobotni ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy ogółem	
			n	%
Województwo	36 203	19 766	1 824	5,0
brzeski	4 016	2 223	282	7,0
głubczycki	2 266	1 245	62	2,7
kędzierzyńsko-kozielski	3 921	2 167	193	4,9
kluczborski	2 240	1 328	98	4,4
krupkowicki	2 116	1 273	87	4,1
namysłowski	1 638	933	63	3,8
nyski	6 037	3 056	272	4,5
oleski	1 777	1 034	106	6,0
opolski	3 934	2 092	252	6,4
prudnicki	2 689	1 429	89	3,3
strzelecki	1 836	1 064	83	4,5
m. Opole	3 733	1 922	237	6,3

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-01.

Z punktu widzenia adekwatnego wsparcia dla osób bezrobotnych, kluczowe znaczenie ma właściwe rozpoznanie jego potrzeb. Temu służy profilowanie wsparcia, które stało się standardem publicznych służb zatrudnienia od 2015 roku, wprowadzając trzy jego typy:

- I profil pomocy, w ramach którego stosuje się: pośrednictwo pracy, a także w uzasadnionych przypadkach: poradnictwo zawodowe, szkolenia, zwrot kosztów egzaminu, dotacje lub pożyczki na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, boni szkoleniowy, stażowy,

zatrudnieniowy bądź na zasiedlenie, świadczenie aktywizacyjne oraz zatrudnienie na refundowanym stanowisku pracy;

- II profil pomocy, w ramach którego stosuje się usługi i instrumenty rynku, działania aktywizacyjne zlecone przez urząd pracy oraz inne formy pomocy z wyłączeniem Programu Aktywizacja i Integracja;
- III profil pomocy, w ramach którego stosuje się Program Aktywizacja i Integracja, działania aktywizacyjne zlecone przez urząd pracy, programy specjalne, skierowanie do zatrudnienia wspieranego u pracodawcy lub podjęcia pracy w spółdzielni socjalnej zakładanej przez osoby prawne oraz w uzasadnionych przypadkach poradnictwo zawodowe.

Od początku profilowania można zauważyć wyraźną tendencję przewagi II profilu osób bezrobotnych przy stosunkowo niskim udziale osób zaklasyfikowanych do I profilu pomocy (tabela 2.7).

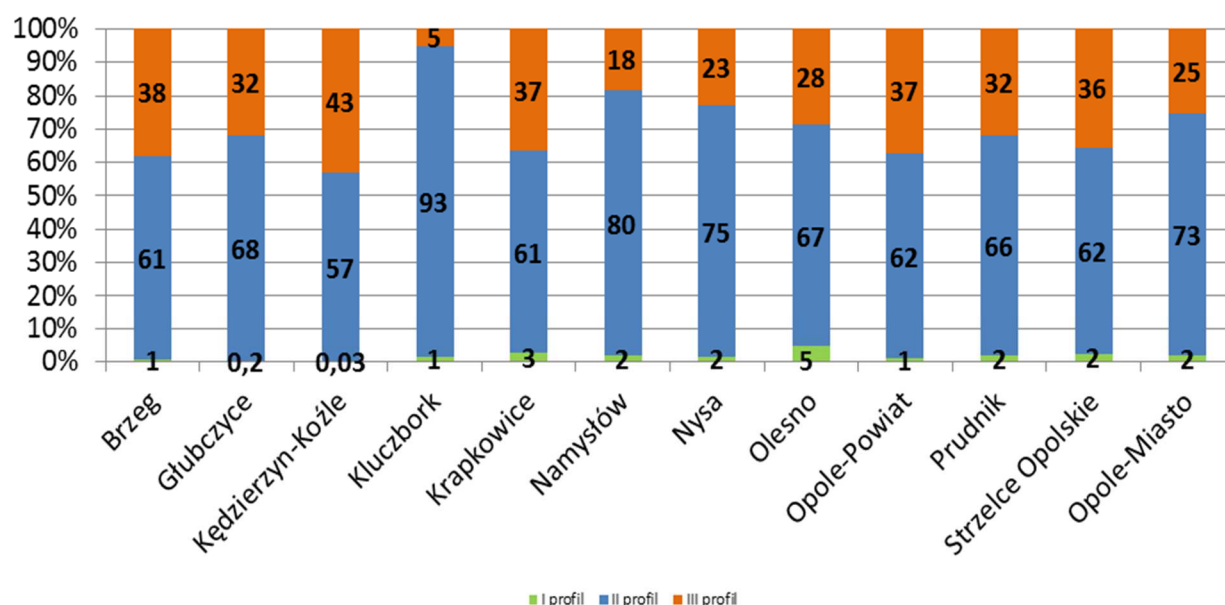
Tabela 2.7 Profilowanie osób bezrobotnych - grudzień 2015 roku.

Powiaty	Profil pomocy			Ogółem sprofilowani	Ogółem bezrobotni ²⁴	Udział sprofilowanych osób do ogółu bezrobotnych w (%)
	I	II	III			
Województwo	521	24 026	10 615	35 162	36 203	97
brzeski	25	2 454	1 523	4 002	4 016	99,7
głubczycki	5	1 498	711	2 214	2 266	98
kędzierzyńsko-kozielski	1	2 100	1 599	3 700	3 921	94
kluczborski	33	2 085	116	2 234	2 240	99,7
krapkowicki	56	1 280	771	2 107	2 116	99,6
namysłowski	28	1 277	294	1 599	1 638	98
nyski	96	4 496	1 372	5 964	6 037	99
oleski	78	1 126	478	1 682	1 777	95
opolski	40	2 347	1 413	3 800	3 934	97
prudnicki	45	1 656	804	2 505	2 689	93
strzelecki	42	1 071	613	1 726	1 836	94
m. Opole	72	2 636	921	3 629	3 733	97

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

²⁴ Liczba osób sprofilowanych nie stanowi ogółem liczby bezrobotnych z uwagi na fakt, iż występuje ciągły ruch po stronie napływu i odpływu z bezrobocia. Natomiast ustalenie profilu pomocy powinno nastąpić niezwłocznie po rejestracji, jednak niekoniecznie w dniu rejestracji. Dlatego 3% osób bezrobotnych w województwie opolskim nie posiada ustalonego profilu pomocy.

Wykres 2.5 Udział osób bezrobotnych w poszczególnych profilach – na koniec grudnia 2015 roku.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Analizując oferty pracy wpływające do powiatowych urzędów pracy warto zwrócić uwagę, iż 2015 roku prawie co trzecia oferta miała charakter subsydiowany. Biorąc pod uwagę poszczególne powiaty, najwyższy udział subsydiowanych ofert pracy w stosunku do ogółu zgłaszanego zapotrzebowania na miejsca pracy wystąpił w powiecie prudnickim – 47,8%, z kolei najmniejszy w Opolu -14,5% (tabela 2.8).

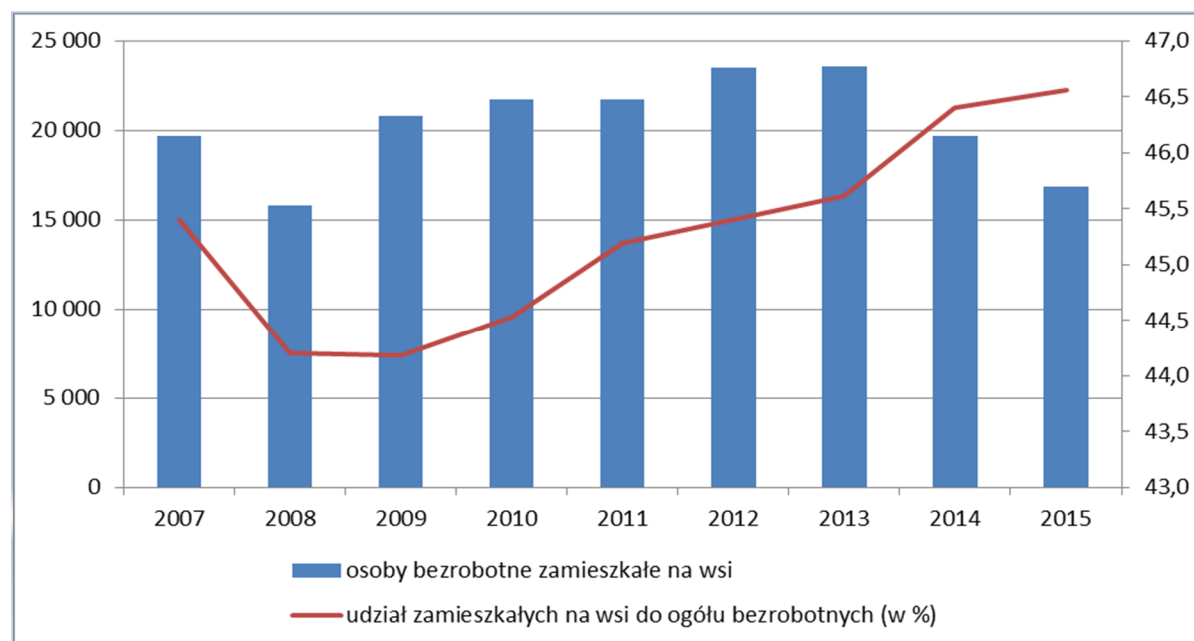
Tabela 2.8 Wolne miejsca pracy w województwie opolskim wg powiatów w podziale na subsydiowane i niesubsydiowane (narastająco w 2015 roku).

Powiat	Ogółem	Oferty niesubsydiowane	Oferty subsydiowane	udział ofert subsydiowanych do ogółu zgłoszonego popytu (w %)
Województwo	43 226	30 370	12 856	29,7
brzeski	4 508	2 858	1 650	36,6
głubczycki	1 643	911	732	44,6
kędzierzyńsko-kozielski	3 326	2 119	1 207	36,3
kluczborski	1 928	1 074	854	44,3
krapkowicki	1 978	1 424	554	28,0
namysłowski	2 909	2 226	683	23,5
nyski	5 691	3 034	2 657	46,7
oleski	1 263	911	352	27,9
opolski	4 591	3 350	1 241	27,0
prudnicki	1 835	958	877	47,8
strzelecki	3 364	2 790	574	17,1
m. Opole	10 190	8 715	1 475	14,5

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Analizując opolski rynek pracy warto wspomnieć o bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Najwyższy udział tej grupy odnotowano w 2015 roku, a najniższy w latach 2008 - 2009. Począwszy od tych lat udział omawianej grupy systematycznie wzrastał z poziomu 44,2% do 46,6% (wykres 2.6). Na przestrzeni lat 2007-2015 najwyższy odsetek zamieszkałych na wsi mieszczący się w granicy (79,1-83,9%) wystąpił w powiecie opolskim oraz (66,1-70,5%) w powiecie namysłowskim. Z kolei najmniejszy udział tej grupy wystąpił w powiecie kędzierzyńsko-kozielskim i wahał się w granicach od 27,8% do 31,0%.

Wykres 2.6 Bezrobotni zamieszkujący na wsi w województwie opolskim w latach 2007-2015.

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Tabela 2.9 Bezrobotni zamieszkali na wsi w woj. opolskim według powiatów w latach 2007-2015 (stan na koniec 2015 r.).

Powiaty	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Województwo	19 666	45,4	15 790	44,2	20 820	44,2	21 721	44,5	21 706	45,2	23 504	45,4	23 552	45,6	19 658	46,4	16 857	46,6
brzeski	2 969	45,2	2 316	43,9	2 545	43,8	2 733	45,0	2 782	44,3	2 886	45,7	3 122	45,2	2 386	47,2	1 922	47,9
głubczycki	1 314	53,5	1 144	52,5	1 462	51,4	1 546	51,1	1 563	51,2	1 742	51,7	1 667	51,8	1 370	50,2	1 193	52,6
kędzierzyńsko-kozielski	1 329	30,8	845	27,8	1 269	28,4	1 258	27,9	1 285	28,7	1 393	28,3	1 433	28,8	1 261	30,8	1 216	31,0
kluczborski	1 438	49	1 175	48	1 545	46,2	1 546	46,7	1 571	47,9	1 558	48,2	1 536	48,3	1 294	49,3	1 136	50,7
krapkowicki	954	42,9	846	40,1	1 121	40,6	1 102	40,4	1 025	40,5	1 092	40,7	1 042	40,2	999	42,7	907	42,9
namysłowski	1 702	70,5	1 312	68,1	1 823	66,3	1 759	66,1	1 772	67,9	1 827	66,7	1 880	67,9	1 577	68,3	1 110	67,8
nyski	3 511	45,3	2 873	44,8	3 769	44,5	4 092	46,7	4 038	47,0	4 520	47,2	4 237	47,3	3 465	47,9	2 955	48,9
oleski	914	57,2	770	55	1 150	55,6	1 241	58,3	1 446	59,3	1 524	60,5	1 538	62,6	1 296	63,3	1 152	64,8
opolski	3 176	81,1	2 514	79,9	3 713	80,2	3 912	79,1	3 759	79,7	4 303	81,2	4 412	81,2	3 726	82,3	3 299	83,9
prudnicki	1 220	38,8	959	36,8	1 228	38,0	1 291	37,3	1 324	39,3	1 405	40,0	1 475	39,2	1 312	40,5	1 072	39,9
strzelecki	1 518	48,2	1 036	48,2	1 195	46,0	1 241	46,4	1 141	48,6	1 254	47,7	1 210	48,6	972	49,6	895	48,7
m. Opole	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Źródło: Sytuacja na rynku pracy w woj. opolskim

W przypadku osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata, wskaźnik zatrudnienia w województwie opolskim utrzymuje się od 2009 roku na poziomie co najmniej 20%, z najwyższą wartością 23,8% osiągniętą w roku 2012. Zgodnie z GUS wskaźnik ten na koniec roku 2015 wyniósł 20%. W tym samym roku udział osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych, kształtował się na poziomie 6,7%, co stanowi najwyższą wartość w ciągu ostatnich 7 lat. Powyższe wskazuje na trudniejszą sytuację osób niepełnosprawnych w stosunku do ogółu bezrobotnych – większe zagrożenie długotrwałym bezrobociem, większe trudności w poszukiwaniu pracy, nawet pomimo obserwowanego ożywienia gospodarczego.

W ciągu 2015 r. w urzędach pracy województwa opolskiego zarejestrowało się 4027 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, które stanowiły 6,1% nowo rejestrujących się bezrobotnych. W ciągu 2015 r. pracę podjęło 1785 osób niepełnosprawnych, a więc wskaźnik płynności rynku pracy w omawianej grupie wyniósł 44,3%. Pracę subsydiowaną podjęło 241 osób (w tym na miejscach pracy subsydiowanej ze środków PFRON - 23 osoby), w tym: do prac interwencyjnych skierowano 22 bezrobotne osoby niepełnosprawne, do pracy w ramach robót publicznych - 124 osoby. Dotację na rozpoczęcie działalności otrzymało 16 osób niepełnosprawnych. W szkoleniach wzięło udział 55 osób niepełnosprawnych, staże rozpoczęło 351 osób, prace społecznie użyteczne – 227 osób, realizację indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego rozpoczęły 3 osoby, natomiast 53 osoby skierowano do agencji zatrudnienia w ramach zlecenia działań aktywizacyjnych.

Na koniec 2015 roku najwyższy odsetek osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowano w powiecie: strzeleckim (8,7%), kluczborskim (8,2%) i kędzierzyńsko-kozielskim (8,1%); zaś najniższy w powiecie: opolskim (5,1%), krapkowickim (5,5%) oraz oleskim (5,5%) (tabela 2.10).

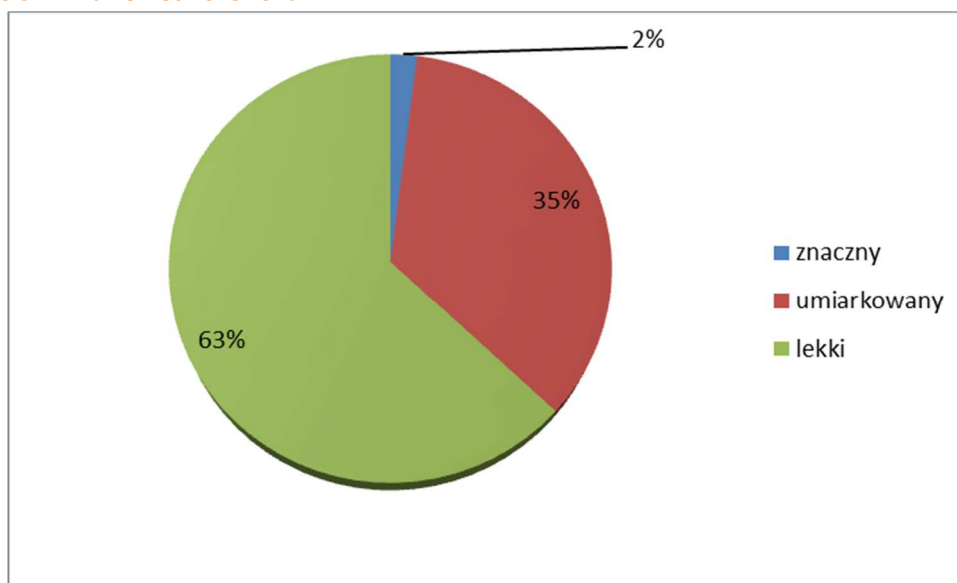
Tabela 2.10 Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne w powiatowych urzędach pracy w 2015r. (stan na koniec 2015 roku).

Powiatowy Urząd Pracy	Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych	% udział do ogółu bezrobotnych
Województwo	2432	6,7
brzeski	275	6,8
głubczycki	145	6,4
kędzierzyn-koźle	320	8,1
kluczborski	183	8,2
krapkowicki	117	5,5
namysłowski	116	7,1
nyski	395	6,5
oleski	98	5,5
m.Opole	229	6,1
opolski	199	5,1
prudnicki	195	7,3
strzelecki	160	8,7

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

Bezrobotni niepełnosprawni to najczęściej osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności – 63% bezrobotnych osób niepełnosprawnych. Umiarkowany stopień niepełnosprawności posiadało 35%. Nieliczną grupę stanowiły osoby bezrobotne ze znacznym stopniem niepełnosprawności – 2% (wykres 2.7.). Najczęściej występujący wśród bezrobotnych osób niepełnosprawnych rodzaj niepełnosprawności to: upośledzenie narządu ruchu (786 osób – 32%), choroby psychiczne (291 osób – 12%), a także choroby neurologiczne (254 osoby – 10%) oraz choroby układu oddechowego i układu krążenia (222 osoby – 9%).

Wykres 2.7 Bezrobotne osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności w województwie opolskim na koniec 2015 roku.

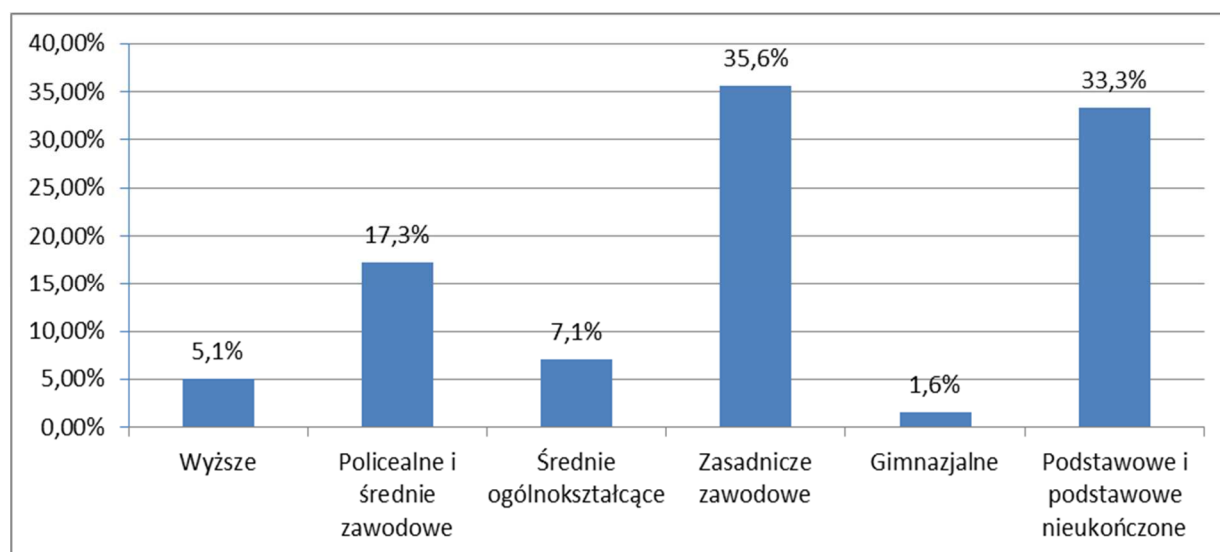
Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu

W końcu 2015 roku w grupie zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych najliczniej reprezentowana była grupa wiekowa 55-59 lat – 23%, zaś najmniej licznie najmłodsze grupy wiekowe, tj. 18-24 lata – 5% oraz 25-29 lat – 6%.

Populację bezrobotnych osób niepełnosprawnych cechuje niski poziom wykształcenia. W końcu 2015 roku zaledwie 5,1% z nich posiadało wykształcenie wyższe, a 17,3% - wykształcenie policealne i średnie zawodowe. Natomiast wykształcenie poniżej średniego posiadało 70,5% bezrobotnych osób niepełnosprawnych (w tym zasadnicze zawodowe - 35,6% oraz gimnazjalne i poniżej - 34,9%) (wykres 2.8).

Wykres 2.8 Osoby niepełnosprawne bezrobotne wg wykształcenia w 2015 roku (stan na koniec 2015 roku).

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu.

W końcu 2015 roku w urzędach pracy zarejestrowanych było 296 osób niepełnosprawnych poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu, w tym 108 kobiet i 94 mieszkańców wsi. Poprzednio pracowało 199 osób, w tym 10 osób było zwolnionych w ramach zwolnień grupowych, 153 osoby pobierały świadczenie rentowe z tytułu niezdolności do pracy, a 47 – rentę socjalną. W subpopulacji osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu 57% to osoby posiadające umiarkowany stopień niepełnosprawności (168 osób), a 28% to osoby ze znacznym stopniem (83 osób). Lekki stopień miało orzeczoney 15% niepełnosprawnych osób poszukujących pracy (45 osób).

Najczęściej występujący wśród osób niepełnosprawnych poszukujących pracy rodzaj niepełnosprawności to: upośledzenia narządu ruchu – 20% (59), choroby narządu wzroku – 16% (48) i choroby neurologiczne – 15% (44). Najliczniejsze grupy stanowiły osoby w wieku 30-39 lat – 25% (74), oraz w wieku 55-59 lat – 21% (62). Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako poszukujące pracy, w przeciwieństwie do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotne są lepiej wykształcone: 11% osób z tej grupy posiadało wyższe wykształcenie (32), aż 24% - policealne i średnie zawodowe (72), a 7% (21) - średnie ogólnokształcące. Natomiast niższe poziomy wykształcenia posiadało 58% osób niepełnosprawnych poszukujących pracy (171): zasadnicze zawodowe – 25% (74) i gimnazjalne i poniżej – 33% (97).

Województwo opolskie jest regionem charakteryzującym się średnim poziomem przedsiębiorczości. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności wyniósł w roku 2015 1008, co klasyfikuje województwo opolskie na 9 miejscu wśród 16 województw Polski, nieco poniżej średniej krajowej. Sytuacja ta jest stabilna w analizowanym okresie – zazwyczaj (z wyjątkiem lat 2009 i 2011) odnotowywano niewielki przyrost ww. wskaźnika. Niepokojące jest, że w ciągu ostatnich czterech lat przyrost jest mniejszy od średniej wartości dla kraju i następuje spadek w stosunku do średniej wartości dla Polski (tabela 2.11).

Tabela 2.11 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim na tle kraju w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	szt.	915	932	926	974	962	977	996	1000	1008
Dynamika wskaźnika	%	2,7	1,8	-0,6	5,2	-1,3	1,6	1,9	0,4	0,8
% wartości dla Polski	%	95	95	94	96	96	95	94	93	93
Pozycja wśród województw		9	8	9	9	8	9	9	9	9

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie GUS BDL.

Poniższa tabela pokazuje wartości analizowanego wskaźnika na poziomie poszczególnych powiatów w regionie. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności dla województwa został znacznie przekroczony w przypadku miasta Opola (dużo wyższy od średniej krajowej). Wyniki wyższe od średniej notuje także powiat brzeski. W dalszej kolejności należy wskazać na powiaty: namysłowski, nyski, kluczborski i kędzierzyńsko-kozielski notujące wyniki w okolicach średniej wojewódzkiej. Do powiatów o najniższej wartości analizowanego wskaźnika należy powiat krapkowicki oraz strzelecki (tabela 2.12).

Tabela 2.12 Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015.

Powiat	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
województwo opolskie	915	932	926	974	962	977	996	1000	1008
brzeski	1 013	1 051	1 059	1 092	1 069	1 079	1 099	1 099	1 106
głubczycki	765	790	796	843	822	840	845	848	860
namysłowski	928	932	937	974	946	972	993	996	1 009
nyski	930	958	938	969	956	973	995	989	989
prudnicki	714	735	737	767	753	769	787	791	804
kędzierzyńsko-kozielski	840	855	858	909	901	919	929	939	947
kluczborski	873	888	887	931	918	925	939	934	941
krapkowicki	688	693	687	727	726	744	754	753	756
oleski	797	801	757	802	801	815	827	838	846
opolski	782	800	798	855	855	866	889	896	904
strzelecki	605	621	626	679	671	681	691	692	697
m.Opole	1 581	1 579	1 569	1 660	1 635	1 659	1 700	1 716	1 739

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie BDL GUS.

Region posiada nieznacznie niższy w porównaniu do kraju odsetek podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. ludności oraz najniższe w kraju wskaźniki aktywności w zakładaniu nowych przedsiębiorstw. W województwie opolskim wyraźnie mniej osób niż w najbardziej rozwiniętych regionach kraju decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej.

Pod względem gospodarczym województwo należy do słabiej rozwiniętych. W roku 2013 poziom PKB *per capita* regionu wynosił tylko 80,5% wartości krajowej (w roku 2012 80,8%). Mimo corocznego wzrostu PKB dystans pomiędzy poziomem PKB w regionie a średnią wartością dla kraju nieznacznie się powiększa. Pochodną tego stanu rzeczy jest również niski, w porównaniu z resztą kraju, poziom zarobków. W 2015 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie nominalne brutto (w gospodarce narodowej) wynosiło 3 793,28 zł i w porównaniu do 2014 wzrosło o 160,44 zł, przy

jednoczesnym zwiększeniu średniej krajowej pensji brutto o 146,89 zł, do poziomu 4 150,88 zł²⁵. W przypadku wynagrodzeń pewien optymizm może budzić dynamika wzrostu od kilku lat wyższa od krajowej.

W 2015 roku województwo opolskie pod względem liczby podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności zajmowało ostatnie miejsce w Polsce wraz z województwem podkarpackim. Od 2007 roku wartość wskaźnika wzrosła ogółem o 17% (o 5% mniej niż wzrost tego wskaźnika dla Polski). W 2015 roku stanowiła ona 71,3% średniej dla kraju. Wskaźnik wyższy od przeciętnego dla całego kraju odnotowano tylko w Opolu – 111 podmiotów. W dalszej kolejności należy wskazać na powiat brzeski – 78 podmiotów, powiat namysłowski - 74 podmioty, a także powiat nyski – 70 podmiotów. Najniższą liczbę nowych firm w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie strzeleckim – 39 oraz krapkowickim - 49.

Tabela 2.13 Liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015

Powiat	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Województwo	57	67	76	84	68	68	74	68	67
brzeski	69	92	92	99	77	77	89	82	78
głubczycki	52	69	59	71	57	58	58	57	55
namysłowski	62	68	84	83	57	81	87	76	74
nyski	65	76	73	86	69	77	81	70	70
prudnicki	46	59	71	64	55	56	59	55	56
kędzierzyńsko-kozielski	50	56	67	82	64	66	59	57	63
kluczborski	47	60	76	75	58	63	67	57	58
krapkowicki	39	52	54	58	51	48	51	50	49
oleski	54	53	66	74	66	59	63	63	56
opolski	51	59	68	77	69	58	67	65	63
strzelecki	35	44	57	63	51	46	45	45	39
m.Opole	86	94	117	131	105	104	119	110	111

Źródło: Wojewódzki Urząd w Opolu na podstawie BDL GUS.

Mimo niezbyt wysokiej liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców oraz bardzo niskiej liczby firm nowo rejestrowanych w ciągu roku, województwo opolskie notuje jeden z czterech najniższych wskaźników (po województwie lubelskim, podkarpackim i podlaskim) odnoszących się do podmiotów wykreślanych z rejestru. W 2015 roku jego wartość była niższa o ok. 17% od średniej dla całego kraju. Powyższe może świadczyć o stosunkowo wysokiej przeżywalności opolskich firm.

Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w powiatach o najwyższej liczbie działających firm, tj. w Mieście Opolu – 94, powiecie nyskim – 76 oraz powiecie brzeskim – 72. Najmniejszą liczbę wykreślanych z rejestru REGON jednostek na 10 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie strzeleckim – 37, krapkowickim i głubczyckim – po 48 (tabela 2.14).

²⁵ GUS BDL.

Tabela 2.14 Liczba podmiotów wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015.

Powiat	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
województwo	37	54	82	49	83	55	60	66	63
brzeski	37	54	81	60	98	65	71	83	72
głubczycki	42	47	57	39	83	46	61	57	48
namysłowski	22	63	73	55	88	56	67	68	64
nyski	56	54	93	60	86	62	65	77	76
prudnicki	39	42	73	46	73	40	46	52	50
kędzierzyńsko-kozielski	47	44	71	44	79	50	57	52	59
kluczborski	24	49	77	43	73	54	56	63	53
krapkowicki	19	48	62	29	58	34	40	54	48
oleski	25	51	103	38	66	49	50	52	52
opolski	23	44	71	39	75	50	48	59	60
strzelecki	14	32	54	29	60	37	40	42	37
m.Opole	60	100	124	76	124	83	94	97	94

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu na podstawie BDL GUS.

W zakresie liczby osób, które podejmują pracę w regionie, w ostatnich latach zaobserwowano tendencję wzrostową. Ogółem w 2015 roku pracę podjęły 37 164 osoby, tj. 51,17% wyrejestrowanych z powiatowych urzędów pracy. Najwyższy odsetek bezrobotnych, którzy podjęli pracę w stosunku do ogółu wyrejestrowanych odnotowano w powiatowym urzędzie pracy w Nysie – 55,09% oraz w Krapkowicach – 54,26% (tabela 2.15).

Tabela 2.15 Osoby bezrobotne podejmujące pracę w 2015 roku według powiatów.

powiat	Podjęcia pracy ogółem		z tego pracy:		
	liczba	% do ogółu wyrejestrowanych	niesubsydiowanej	subsydiowanej	
				liczba	% do ogółu podjęć pracy
województwo	37 164	51,17%	32 425	4 739	12,75%
brzeski	4625	49,27%	4014	611	13,21%
głubczycki	1833	46,23%	1506	327	17,84%
k-kozielski	3039	48,55%	2791	248	8,16%
kluczborski	2097	44,96%	1931	166	7,92%
krapkowicki	1942	54,26%	1762	180	9,27%
namysłowski	1799	47,62%	1579	220	12,23%
nyski	7819	55,09%	6282	1537	19,66%
oleski	1789	53,18%	1586	203	11,35%
opolski	3830	51,87%	3444	386	10,08%
prudnicki	2364	49,04%	2039	325	13,75%
strzelecki	2157	53,60%	2030	127	5,89%
m.Opole	3870	53,64%	3461	409	10,57%

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu.

Podjęcie pracy stanowi w regionie przeważający powód wyrejestrowania ze statystyk bezrobocia. Wśród podjęć pracy około 13% stanowią podjęcia z tytułu skierowania do pracy

subsydiowanej. Obserwowaną sytuację należałoby ocenić pozytywnie ze względu na przewagę skierowań do pracy niesubsydiowanej (niepowodującej zaangażowania środków finansowych w ramach aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu). Najlepsza sytuacja w obszarze kierowania bezrobotnych do pracy niesubsydiowanej występuje we wschodniej części regionu (Kędzierzyn-Koźle, Strzelce Opolskie, Kluczbork), najtrudniejsza sytuacja jest w części południowo-zachodniej (powiat głubczycki, nyski, prudnicki, brzeski). Natomiast w przypadku zatrudnienia subsydiowanego największy udział w podjęciach pracy przez osoby bezrobotne odnotowano w powiecie: nyskim (19,66% ogółu podjęć pracy), a także głubczyckim (17,84%). Natomiast najniższy procent osób kierowanych do pracy subsydiowanej w ogólnej liczbie bezrobotnych podejmujących pracę wystąpił w statystykach powiatowych urzędów pracy w: Strzelcach Opolskich (5,89%), Kluczborku (7,92%) oraz Kędzierzynie-Koźlu (8,16%) (tabela 2.16).

Istotnym elementem kształtującym zatrudnienie jest stymulowanie przedsiębiorczości. W przypadku osób bezrobotnych są to dotacje na podjęcie działalności gospodarczej²⁶. Analiza danych w tym zakresie w latach 2007-2010 wskazuje, że w województwie opolskim liczba i odsetek takich wyłączeń wzrastały, po czym nastąpiło znaczne ich ograniczenie. Pewien wzrost odnotowano w latach 2013-2014, po czym w końcu 2015 odsetek i skala dotacji zmniejszyła się, utrzymując jednocześnie wartość względną. W ciągu dziewięciu lat udział wyłączeń z tytułu podjęcia dotacji na założenie działalności gospodarczej przez osoby bezrobotne nie przekroczył 1,4% (tabela 2.16).

Tabela 2.16. Liczba i odsetek wyłączeń z tytułu podjęcia działalności gospodarczej (dzięki otrzymanej dotacji) w stosunku do ogółu wyłączeń z rejestrów PUP w latach 2007-2015.

Powiat	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Województwo	1306	1,4	1843	2,3	1905	2,4	2151	2,4	618	0,8	513	0,7	1004	1,3	1087	1,4	991	1,4
Brzeg	209	1,7	318	3,1	383	3,5	382	3,3	188	2,2	100	1,1	149	1,6	199	2,0	159	1,7
Głubczyce	61	1,2	72	1,9	71	1,8	94	2,1	30	0,8	32	0,9	53	1,3	33	0,8	43	1,1
Kędzierzyn-Koźle	94	1,6	89	1,3	138	2,2	170	2,2	78	1,3	45	0,8	115	2,0	105	1,8	106	1,7
Kluczbork	43	0,6	112	1,7	150	2,4	168	2,6	1	0,0	15	0,3	44	0,8	42	0,8	46	1,0
Krapkowice	68	1,7	72	1,8	75	1,7	76	1,5	39	1,0	41	1,0	60	1,5	72	1,8	64	1,8
Namysłów	101	1,7	107	2,5	101	2,9	96	2,0	22	0,6	33	0,9	42	1,1	65	1,6	37	1,0
Nysa	199	0,9	325	2,0	282	1,8	304	1,7	43	0,3	51	0,4	181	1,2	107	0,6	114	0,8
Olesno	88	2,6	112	3,4	143	4,2	182	4,4	60	1,8	46	1,4	56	1,6	80	2,3	83	2,5
Opole-Powiat	159	2,0	238	2,9	219	3,0	232	2,6	45	0,6	48	0,7	99	1,3	144	1,8	127	1,7
Prudnik	41	0,8	74	1,4	69	1,4	83	1,6	36	0,8	27	0,6	40	0,9	38	0,8	47	1,0
Strzelce Opolskie	59	1,3	69	1,5	78	1,5	130	2,4	21	0,4	11	0,2	31	0,6	52	1,1	41	1,0
Opole-Miasto	184	2,2	255	3,4	196	2,9	234	2,9	55	0,7	64	1,0	134	1,8	150	2,0	124	1,7

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu.

Podstawą zrównoważonego rozwoju województwa opolskiego jest gospodarka oparta na wiedzy, w której panuje klimat sprzyjający rozwojowi badań naukowych, innowacyjności i wspieraniu przedsiębiorczości. Wdrażenie założeń *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego w latach 2016-2020* (RSI) wpłynie na rozwój istotnych obszarów gospodarczych regionu, w tym zidentyfikowanych specjalizacji regionalnych.

²⁶ Zgodnie z RPO WO 2014-2020 wsparcie na zakładanie działalności gospodarczej zostało ukierunkowane m.in. na tereny wiejskie o najtrudniejszej sytuacji rozwojowej (gminy: Wołczyn, Domaszowice, Radłów, Zębowice, Zawadzie, Kietrz, Baborów, Pawłowiczki, Lubrza, Biała, Korfantów, Łambinowice, Skoroszyce, Kamiennik, Świerczów, Lubsza, Branice). Oznacza, to że osoby zamieszkujące ww. obszary są uprzywilejowane podczas udzielania dotacji na założenie działalności gospodarczej.

Podstawę do wyboru specjalizacji regionalnych województwa opolskiego stanowiły obszary rozwoju, znajdujące się w grupie obszarów kluczowych i potencjalnie kluczowych (tabela 2.17)²⁷.

Tabela 2.17 Specjalizacje regionalne w województwie opolskim.

Skala		Obszar
Obszary rozwoju regionu	Obszary o dużym znaczeniu dla rozwoju regionu	Chemiczny
		Budowlany wraz z przemysłem mineralnym i usługami budowlanymi
		Maszynowy i elektromaszynowy
		Paliwowo-energetyczny
		Rolno-spożywczy
		Drzewno-papierniczy, w tym przemysł meblarski
		Metalowy i metalurgiczny
		Usługi medyczne i rehabilitacyjne
		Usługi turystyczne
		Transport i logistyka
	Potencjalne kluczowe obszary rozwoju	Usługi edukacyjne
		Przemysł lekki
		Usługi finansowe
		Handel

Źródło: RSIWO 2020

Na zakończenie analizy z obszaru rynku pracy przedstawiona zostanie sytuacja w zakresie zapotrzebowania na poszczególne zawody. Informacje tego rodzaju pozwalają określić rodzajową strukturę popytu i podaży oraz rozmiary niedopasowań w zakresie oferowanych i oczekiwanych przez rynek kwalifikacji pracowników.

Zgodnie z *Monitoringiem zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2015 roku* zawody nadwyżkowe stanowiły na rynku pracy województwa opolskiego 3,7% ogółu zawodów, z czego niemal 13% zawodów nadwyżkowych to takie, w których w ciągu 2015 r. pracodawcy nie zgłosili żadnych ofert pracy. W analizowanym roku zawody nadwyżkowe obejmowały 16 grup i byli to: Kierownicy do spraw badań i rozwoju, Projektanci wzornictwa przemysłowego i odzieży, Położne bez specjalizacji lub w trakcie specjalizacji, Bibliotekoznawcy i specjaliści zarządzania informacją, Pośrednicy handlowi, Listonosze i pokrewni, Kowale i operatorzy pras kuźniczych, Introligatorzy i pokrewni, Klasyfikatorzy żywności i pokrewni, Ustawiacze i operatorzy maszyn do obróbki i produkcji wyrobów z drewna, Obuwownicy i pokrewni, Kaletnicy, rymarze i pokrewni, Maszyniści kolejowi i metra oraz Pomoce domowe i sprzętaczki. O maksymalnej nadwyżce można powiedzieć w przypadku Operatorów maszyn wykończalniczych wyrobów włókienniczych oraz Pilotów statków powietrznych i personelu pokrewnego.

Biorąc pod uwagę grupy zawodów bez ofert pracy, najliczniej reprezentowani byli bezrobotni w zawodach:

²⁷ W województwie opolskim prowadzone jest aktualnie badanie ewaluacyjne, którego celem jest identyfikacja, ocena oraz wpływ najważniejszych działań podjętych w okresie 2011-2016 na realizację celów RSI. Rekomendacje z badania będą brane pod uwagę przy określaniu kryteriów wyboru projektów w ramach RPO WO 2014-2020.

- rękodzielnicy wyrobów z drewna i pokrewnych materiałów,
- wyprawiacze skór, garbarze i pokrewni,
- żołnierze szeregowi,
- specjaliści nauk o ziemi,
- marynarze i pokrewni (z wyłączeniem sił zbrojnych),
- robotnicy wykonujący prace proste w kopalniach i kamieniołomach.

W przypadku województwa opolskiego w pewnych sytuacjach można powiedzieć o niedopasowaniu struktury kwalifikacyjno-zawodowej na badanym rynku - biorąc pod uwagę uprawnienia posiadane przez bezrobotnych a uprawnienia wymagane w ofertach pracy zauważalne są duże rozbieżności. Przykładem może być grupa zawodowa Przedstawiciele władz publicznych, urzędnicy i kierownicy – najczęściej poszukiwane są osoby komunikatywne, przedsiębiorcze oraz potrafiące zarządzać ludźmi. Po stronie podażowej, jak wynika z danych, osoby nie posiadają żadnych uprawnień. Bezrobotni Specjaliści najczęściej posiadają umiejętność czytania ze zrozumieniem, natomiast zupełnie nie zgadza się z to ze stroną popytową – pracodawcy najczęściej oczekują od Specjalistów przedsiębiorczości, kreatywności oraz obsługi komputera. Kolejną grupą zawodową są Technicy, którzy najczęściej posiadają umiejętności psychofizyczne oraz umiejętność współpracy w zespole, z kolei pracodawcy poszukują pracowników, którzy posiadają umiejętność czytania ze zrozumieniem oraz wywierania wpływu. Poszukiwani są również pracownicy biurowi z umiejętnością wykonywania obliczeń oraz obsługi komputera. Najczęściej posiadaną cechą wśród sprzedawców jest współpraca w zespole. Z kolei pracodawcy zupełnie nie poszukują sprzedawców z taką cechą, najczęściej cenią sobie wśród nich przedsiębiorczość, kreatywność oraz umiejętność zarządzania ludźmi.²⁸

Do zawodów deficytowych zakwalifikowano 9 grup zawodowych, co stanowiło 2,12% ogółu elementarnych grup zawodowych i znalazły się wśród nich: Diagnosty laboratoryjni bez specjalizacji lub w trakcie specjalizacji, Farmaceuci specjaliści, Doradcy finansowi i inwestycyjni, Analitycy systemów komputerowych, Kontrolerzy (sterowniczy) procesów przemysłowych gdzie indziej niesklasyfikowani, Pracownicy centrów obsługi telefonicznej (pracownicy call center), Pracownicy zakładów pogrzebowych, Asystenci nauczycieli, Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy gdzie indziej niesklasyfikowani.

Do zawodów zrównoważonych, które po spełnieniu wcześniej wyliczonych mierników odznaczają się również zbliżoną liczbą bezrobotnych i dostępnych ofert pracy w danym okresie sprawozdawczym, zakwalifikowane zostały cztery grupy: Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów z tworzyw sztucznych, Lektorzy języków obcych, Kodowacze, Korektorzy i pokrewni oraz Przedstawiciele handlowi.

Biorąc pod uwagę fakt, że identyfikacja grup elementarnych zawodów w *Monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2015 roku* opracowywana jest w oparciu o nowe zalecenia metodyczne, na podstawie danych między innymi z systemu Syriusz, wyżej wymienione zawody mogą nie odzwierciedlać rzeczywistej sytuacji na rynku pracy. Wiąże się to między innymi z faktem, iż wybór zawodu bezrobotnych następuje poprzez „kod zawodu do statystyk”, natomiast w ofertach pracy zawód kodowany jest według stanowiska pracy.

---

²⁸ *Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2015 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole, październik 2016, s. 29

W związku z powyższym warto zwrócić uwagę na nowe narzędzie definiujące zawody nadwyżkowe, deficytowe i zrównoważone, jakim jest „Barometr zawodów”. Badanie to jest jednoroczną prognozą zapotrzebowania na zawody w poszczególnych powiatach, a w konsekwencji w całym województwie opolskim. Prognoza ma charakter jakościowy (eksperycki). Przewagą wyników tego badania nad innymi prognozami popytu jest fakt, iż oprócz danych statystycznych, przede wszystkim jest brana pod uwagę wiedza i doświadczenie ekspertów reprezentujących podmioty rynku pracy, które pozwalają na zweryfikowanie między innymi tego, czy osoby zarejestrowane jako bezrobotne w danym zawodzie są zdolne i chętne do podjęcia pracy (czy posiadają odpowiednie umiejętności, kwalifikacje oraz potwierdzające je certyfikaty, jakim doświadczeniem zawodowym dysponują). Ponadto klasyfikacja zawodów, na podstawie której oparty jest Barometr Zawodów, została stworzona specjalnie na jego potrzeby – nazwy zawodów zostały dopasowane do nazewnictwa stosowanego w ofertach.

Pierwsza edycja badania Barometr Zawodów na Opolszczyźnie zrealizowana została w 2015 roku, a co za tym idzie stanowiła prognozę na rok 2016. Wyniki badania jakościowego wskazały kilka istotnych faktów, które nie były oczywiste po przeanalizowaniu danych statystycznych. Zestawienie zawodów deficytowych, które było podsumowaniem badania ukazało między innymi zawody, które wedle statystyki były nadwyżkowe – na przykład fryzjerów, kucharzy, kelnerów, czy szwaczki. Powodem takiej sytuacji mógł być brak chęci do pracy w zawodzie, brak doświadczenia, trudność związana z wykonywaniem pracy fizycznej, zmienność, brak dojazdu, przeciwwskazania zdrowotne, a także nieadekwatne do wykonywanej pracy wynagrodzenie. Drugim ważnym wynikiem badania było zdiagnozowanie wzrostu zapotrzebowania na zatrudnienie niewykwalifikowanych pracowników w niepełnym wymiarze czasu pracy z bardzo niskim wynagrodzeniem. Oferty pracy o takim profilu stanowiły duży udział całego popytu, a z powodu braku zainteresowania ze strony bezrobotnych urzędy pracy nie były w stanie zrealizować takich ofert, co w konsekwencji najczęściej wiązało się z wydaniem pozwolenia na zatrudnienie cudzoziemców. Sytuacja ta w głównej mierze dotyczyła tynkarzy, betoniarzy, robotników budowlanych, lakierników oraz operatorów maszyn do produkcji wyrobów z gumy. Zauważono również pewną grupę zawodów, w których popyt w większości jest subsydiowany. Jest tak w przypadku: terapeuty zajęciowego, prawnika, technika prac biurowych, robotnika gospodarczego, geodetów, pracowników ochrony mienia z orzeczeniem o niepełnosprawności. Od pewnego czasu utrzymuje się trend związany z popytem inwestorów na tanią siłę roboczą. Z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju regionalnego rynku pracy pożądana jest zmiana tej sytuacji.

Na podstawie wyników badania warto podkreślić, że polityka szkolnictwa i dalszego kształcenia uczniów w zawodach nadwyżkowych wymaga zmian. Zmiany powinny przebiegać dwutorowo, zarówno poprzez racjonalne otwieranie nowych kierunków nauczania (potencjalnie nadwyżkowych), jak i zwiększenie świadomości wyboru zawodu oraz związanych z nim perspektyw kariery zawodowej.²⁹

Porównując wyniki Barometru Zawodów z poprzednim rokiem, na poziomie regionalnym można zauważyć zdecydowane zmniejszenie liczby zawodów ocenionych jako nadwyżkowe. W prognozie na rok 2016 było ich 15, natomiast w prognozie na rok 2017 pozostało już tylko 8. Podobnie jak w ubiegłym roku w grupie zawodów nadwyżkowych znaleźli się ekonomiści, filolodzy i tłumacze,

---

²⁹ Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, *Barometr Zawodów 2016. Raport podsumowujący badanie w województwie opolskim*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków, 2015, s. 14

nauczyciele nauczania początkowego, nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących, pedagodzy, pracownicy biur podróży i organizatorzy obsługi turystycznej oraz specjaliści administracji publicznej.

Porównując prognozy ubiegłoroczne z tymi na 2017 rok w kwestii deficytu pracowników, oceny w dużej części pokrywają się ze sobą - pracodawcy nadal poszukują kierowców autobusów, kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, operatorów i mechaników sprzętu do robót ziemnych, operatorów obrabiarek skrawających, a także pielęgniarek i spawaczy. Warunkiem zatrudnienia jest jednak posiadanie pełnych i aktualnych uprawnień. Ponownie jako deficytowe ocenione zostały zawody z branży budowlanej, takie jak cieśle i stolarze, dekarze i blacharze budowlani, ale również kierownicy budowy. Jako przyczyny takiego stanu rzeczy najczęściej wymieniane były wymogi pracodawców związane z odpowiednim stanem zdrowia, w szczególności w przypadku gdy praca ma być wykonywana na wysokościach, bądź wymaga sprawności fizycznej. Od kadry kierowniczej w budownictwie oczekuje się z kolei odpowiednich uprawnień do kierowania pracami czy do nadzoru. Zarówno przedstawiciele powiatowych urzędów pracy, jak i agencji zatrudnienia, zwracali uwagę na bardzo duże trudności w pozyskaniu na terenie Opolszczyzny pracowników fizycznych w produkcji i pracach prostych. Jako przyczyny wskazywali przede wszystkim zbyt niskie zarobki oferowane przez pracodawców.

Informacje i rekomendacje wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie:

Realizacja celów związanych z obszarem rynku pracy i wskazanych w RPO WO 2014-2020 następuje dzięki szerokiemu zastosowaniu efektywnych instrumentów wspierających zatrudnienie. Zaplanowane w tym dokumencie działania przyczyniają się do wzrostu kwalifikacji osób, które mają największe problemy z podjęciem zatrudnienia. Co istotne, w ramach RPO WO 2014-2020, działania te są realizowane z zastosowaniem, obok dotychczasowych, nowych innowacyjnych form wsparcia, dopasowaniem ich do potrzeb danej grupy docelowej, a także z zaangażowaniem, w większym stopniu niż miało to wcześniej miejsce, podmiotów działających na rzecz polityk rynku pracy. Oczekiwanym efektem wsparcia będzie więc wzrost zatrudnienia oraz ograniczenie bierności zawodowej osób bezrobotnych, poszukujących pracy, w tym zwłaszcza tych, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Rekomendacje

Przegląd sytuacji na regionalnym rynku pracy wskazuje, że w dalszym ciągu należy udzielać wsparcia osobom bezrobotnym, co w szczególności dotyczy osób niepełnosprawnych, kobiet oraz osób powyżej 50 roku życia. Szczególne wsparcie powinno być udzielone również osobom długotrwale bezrobotnym. Co prawda ich odsetek wykazuje wyraźną tendencję spadkową, jednak osoby takie stanowią ponad połowę wszystkich zarejestrowanych. Z uwagi na negatywne następstwa długotrwałego bezrobocia, intensyfikacja aktywizacji wydaje się uzasadniona. Istotne wsparcie udzielone powinno być także osobom biernym zawodowo. Regionalna analiza wskazuje, że liczba jak i odsetek tej ludności wzrasta w województwie, co niesie ze sobą negatywne następstwa dla rynku pracy.

W sytuacji poprawiającej się koniunktury, trudności w znalezieniu pracy doświadczają przede wszystkim osoby znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji. Dlatego też wymagane jest wsparcie dopasowane do potrzeb danej osoby, z zastosowaniem Indywidualnego Planu Działania niezwłocznie

po zakończeniu profilowania, a nie jak to jest dotychczas w okresie 60 dni od jego ustanowienia. Komplementarnym rozwiązaniem powinno być również świadczenie usług przez psychologów.

Analiza danych z zakresu ruchu bezrobotnych wskazuje, że dotacje na podjęcie działalności gospodarczej stanowią w województwie opolskim stosunkowo niewielką część wyłączeń z rejestrów. Tymczasem wiadomo, że ten instrument aktywnej polityki rynku pracy jest efektywny, generując dodatkowe zatrudnienie w dłuższej perspektywie czasu. Postuluje się zatem intensyfikację działań zmierzających do zwiększenia skali wyłączeń z tytułu podjęcia działalności gospodarczej.

Na rynek pracy w sposób istotny i skuteczny oddziałuje się także poprzez podnoszenie kwalifikacji osób zatrudnionych, które przynoszą pozytywne rezultaty. Pracodawcy w wyniku zrealizowanych szkoleń obserwują zwiększoną wydajność pracowników, jak również podniesienie jakości obsługi klientów i pozytywne rezultaty w pozyskiwaniu nowych odbiorców. Lepsze kwalifikacje zmniejszają ryzyko bezrobocia (które jak wskazują statystyki zwiększa się dla osób po 50 roku życia) i skracają okres poszukiwania pracy.

3 INTEGRACJA SPOŁĘCZNA

Według GUS produkt krajowy brutto na mieszkańca województwa opolskiego w latach 2007-2014 wzrósł o 38,5%, i w 2014 r. wyniósł 36 282 zł, przy czym wartość tego wskaźnika dynamicznie rosła zwłaszcza w latach 2007-2008, a w latach 2013-2014 wzrost wyniósł łącznie 4,8%. W 2014 r. wartość PKB na mieszkańca stanowiła 81,2% średniej wartości tego wskaźnika w kraju, co dało województwu opolskiemu 11 miejsce wśród wszystkich województw Polski.

Tabela 3.1 Produkt krajowy brutto na mieszkańca w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2014.

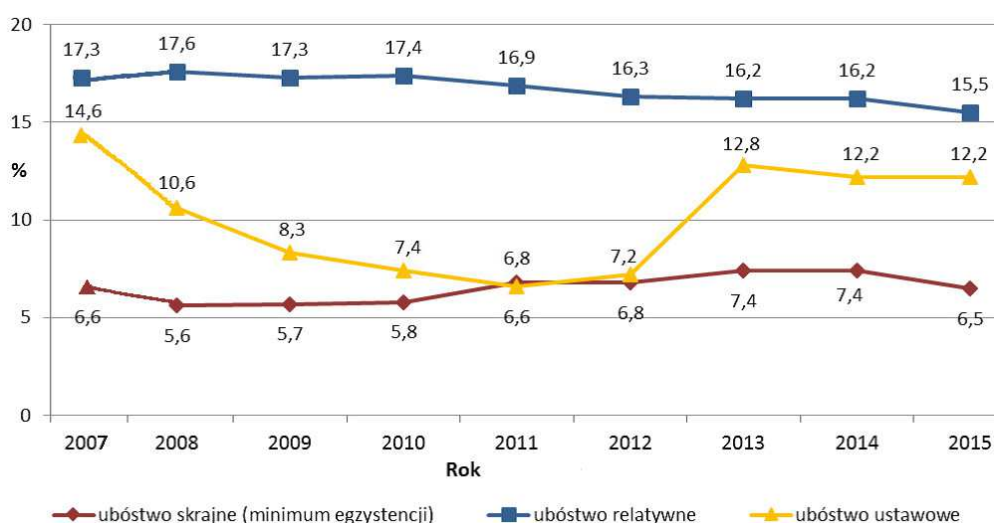
Wyszczególnienie	Miara	Rok							
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące)	PLN	26 195	28 869	29 715	30 809	33 229	34 139	34 625	36 282
Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca, rok poprzedni=100	%	114,7	110,2	102,9	103,7	107,9	102,7	101,4	104,8
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, Polska = 100	%	84,1	86,1	84,0	82,1	81,7	80,8	80,5	81,2
Pozycja wśród województw w Polsce	x	11	10	10	11	11	11	11	11

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie informacji z aplikacji elektronicznej GUS - Bank Danych Lokalnych.

Ubóstwo

W Polsce w 2015 r. nieznacznie zmniejszył się zasięg ubóstwa relatywnego, ubóstwo wg ustawowej granicy pozostało na tym samym poziomie, a zasięg ubóstwa skrajnego spadł z 7,4% do 6,5%³⁰.

Wykres 3.1 Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2008–2015 (wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa).

Źródło: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Warszawa 2016, s.1

³⁰ Zasięg ubóstwa ekonomiczne w Polsce, opracowanie sygnałne na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych, GUS, Warszawa 2016 r.

Istotne zmiany pojawiły się w przypadku danych związanych z ubóstwem rozpatrywanych w układzie terytorialnym - w podziale na województwa. I tak w 2015 r. wskaźniki ubóstwa w województwie opolskim wynosiły:

- ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotyczyło 6,5% osób w gospodarstwach domowych - tyle samo co średnio w Polsce (9 pozycja w kraju). W porównaniu do 2014 r. zakres ubóstwa skrajnego spadł w województwie opolskim o 1,5 pkt proc.;
- **ubóstwo relatywne (50% przeciętnych wydatków) dotknęło 13,7% osób w gospodarstwach domowych (średnio w Polsce 15,5%); województwo opolskie zajęło 6 pozycję w kraju pod względem zasięgu ubóstwa relatywnego, a wartość tego wskaźnika spadła w porównaniu do 2014 r. o 0,3 pkt proc.;**
- ustawowa granica ubóstwa (dochody są mniejsze niż wyznaczony próg ustawowy) objęła 10,6% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,2%), mniej niż w województwie opolskim było w województwie śląskim – 7,8%, zachodniopomorskim – 8,1%, mazowieckim (z Warszawą) – 8,3%, dolnośląskim – 9,5% i łódzkim – 10,3%. W porównaniu do 2014 r. zakres ubóstwa „ustawowego” wzrósł o 0,1 pkt proc.

Tabela 3.2 Zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce i w województwie opolskim w latach 2007–2015 (% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa).

Wyszczególnienie	Proc. osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa w Polsce i woj. opolskim w latach:								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zasięg ubóstwa relatywnego w woj. opolskim	12,0	14,0	13,8	13,3	10,2	9,9	16,1	14,0	13,7
Dynamika wskaźnik	1,0	1,2	1,0	1,0	0,8	1,0	1,6	0,9	1,0
Zasięg ubóstwa relatywne dla Polski	17,3	17,6	17,3	17,1	16,9	16,3	16,2	16,2	15,5
% wartości dla Polski	69,4	79,5	79,8	77,8	60,4	60,7	99,4	86,4	88,4
Pozycja wśród województw	1	3	2	3	1	1	8	5	6

Źródło: *Ubóstwo w Polsce w 2007 r., 2008 r. i 2009 r.* GUS, Warszawa, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa 2010 r., *Ubóstwo w Polsce w 2011 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa, 2011 r., *Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014*, GUS, Warszawa 2014 r. *Zasięg ubóstwa w Polsce w 2015 r.*, GUS Warszawa 2016 r.

W latach 2007 – 2015 zasięg ubóstwa relatywnego w województwie opolskim utrzymywał się na stabilnym – niskim poziomie. Do 2012 r. region należał do grupy województw o najniższym zakresie tego wskaźnika, dopiero w 2013 r. wskaźnik ten wzrósł z 9,9% do 16,1%³¹.

Do czynników najbardziej wpływających na zakres ubóstwa zalicza się:

- niezarobkowe źródło dochodów, w tym szczególnie osoby bezrobotne (najbardziej zagrożone ubóstwem skrajnym są rodziny utrzymujące się z innych niż zarobkowe źródła dochodów – 17,9%, ale także renciści 10,7% i rolnicy 14,7%);
- wielodzietność – najbardziej zagrożone skrajnym ubóstwem są rodziny wielodzietne – z co

³¹ Województwo opolskie jest szczególnym regionem, w którym istotny wpływ na poziom życia mieszkańców mają zagraniczne migracje zarobkowe ludności. W latach 2007-2013 obserwowano „przewagę” przeciętnych wydatków gospodarstw domowych nad przeciętnymi dochodami, do 2013 r. sytuacja zmieniła się – przeciętne dochody były niższe niż średnie w Polsce.

najmniej czwórką dzieci – 18,1%,

- miejsce zamieszkania – mieszkańcy wsi zagrożeni są ubóstwem ponad 3-krotnie częściej (11,3%) niż mieszkańcy miast (3,5%)³².

W 2015 r. według badania budżetów gospodarstw domowych, granica ubóstwa relatywnego (dochody poniżej 50% mediany przeciętnych dochodów do dyspozycji netto) wynosiła:

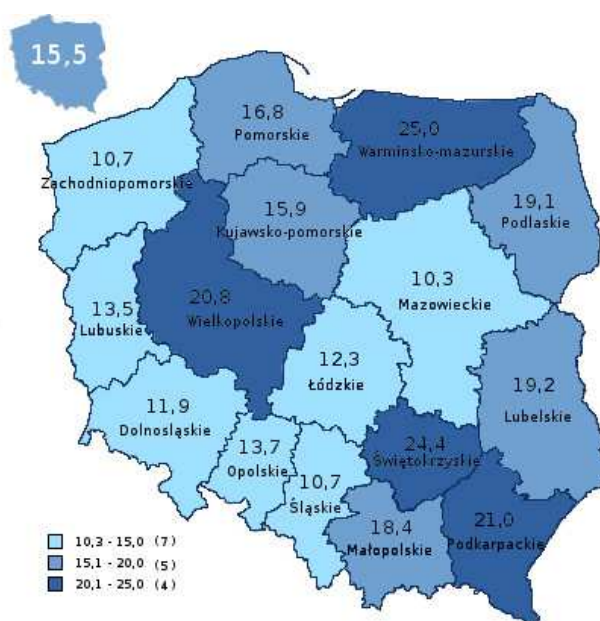
- na 1 osobę 734 zł;
- dla 4-osobowej rodziny (2 osoby dorosłe i 2 dzieci) 1 982 zł.

Jednocześnie zagrożonych ubóstwem relatywnym było 15,5% mieszkańców Polski, przy czym wśród:

- 1-osobowych gospodarstw – 5,5% osób (spadek w porównaniu do 2012 r. o 0,5 pkt. proc.),
- małżeństw bez dzieci – 5,3% (wzrost w stosunku do 2012 r. o 0,1 pkt. proc.),
- małżeństw z 1 dzieckiem – 6,6% (spadek w stosunku do 2012 r. o 1,1 pkt. proc.),
- małżeństw z 2 dziećmi – 11,8% (spadek w stosunku do 2012 r. o 0,5 pkt. proc.),
- małżeństw z 3 dziećmi – 21,8% (spadek w stosunku do 2012 r. o 3,1 pkt. proc.),
- małżeństw z 4 dziećmi – 45% (spadek o 1,7 pkt. proc.),
- rodzin niepełnych – 13,5% (spadek o 6 pkt. proc.)³³.

Najbardziej zagrożeni ubóstwem relatywnym są mieszkańcy sześciu województw: podkarpackiego, świętokrzyskiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i wielkopolskiego, a najmniej mieszkańcy regionu centralnego (województwa mazowieckie i łódzkie) oraz Śląska (województwa: opolskie, dolnośląskie i śląskie), a także województwa pomorskiego i zachodniopomorskiego.

Mapa 3.1 Wskaźnik ubóstwa relatywnego (% osób w gospodarstwach domowych) w Polsce w 2015 r. – wg województw.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie aneksu tabelarycznego do opracowania sygnałowego *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa 2015.

³² Tamże, s. 2-5.

³³ *Aneks tabelaryczny do opracowania sygnałowego Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, s. 6-7.

Przy założeniu tych samych, co w poprzednich latach, warunków społecznych i ekonomicznych (nadal spadać będzie liczba osób bezrobotnych, wzrastać będą dochody ludności, wzrastać będzie PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca i nie zaistnieją skrajne warunki i zjawiska), można założyć, że zasięg ubóstwa relatywnego w województwie opolskim będzie nieznacznie, choć systematycznie spadał.

Na podstawie dostępnych danych (wskaźniki ubóstwa relatywnego w 2007-2015), niemożliwe jest precyzyjne określenie przewidywanych wartości tej zmiennej w następnym okresie, ponieważ w ciągu ostatnich 9 lat wystąpiła sytuacja nietypowa – w 2013 r. zasięg ubóstwa relatywnego w województwie opolskim wzrósł z 9,9% w 2012r. do 16,1% w 2013 r., tj. o 6,2 pkt proc. i trudno jest wyjaśnić przyczyny tego zjawiska, tym bardziej, że w pozostałych województwach kraju sytuacja była stabilna (średni wskaźnik dla Polski spadł z 16,3% w 2012 r. do 16,2% w 2013 r.).

Stopień zagrożenia ubóstwem w gminach województwa opolskiego³⁴

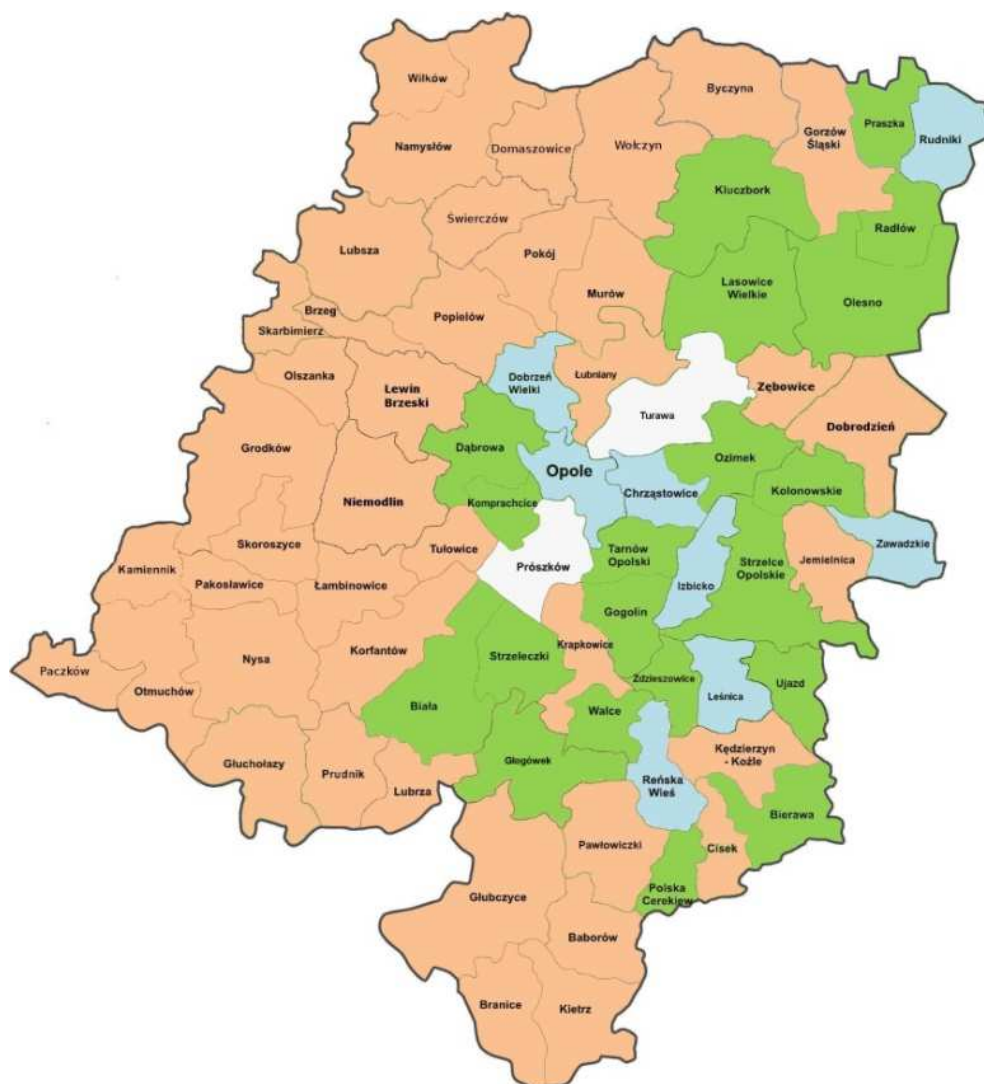
Na podstawie obliczeń dokonanych w oparciu o **metodę wzorca rozwoju** opracowano „ranking” gmin – od najmniej do najbardziej zagrożonych ubóstwem w województwie opolskim.

W 2015 r. wskaźnik stopnia zagrożenia ubóstwem wahał się od najniższej wartości w Kamienniku – powiat nyski (0,482), do najwyższej wartości (1) w Prószkowie – powiat opolski ziemski (mapa 3.3).

---

³⁴ Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody wzorca rozwoju. Stan na 31.12.2015 r., ROPS w Opolu, marzec 2016, s. 10.

Mapa 3.2 Stopień zagrożenia ubóstwem w województwie opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2014 r.

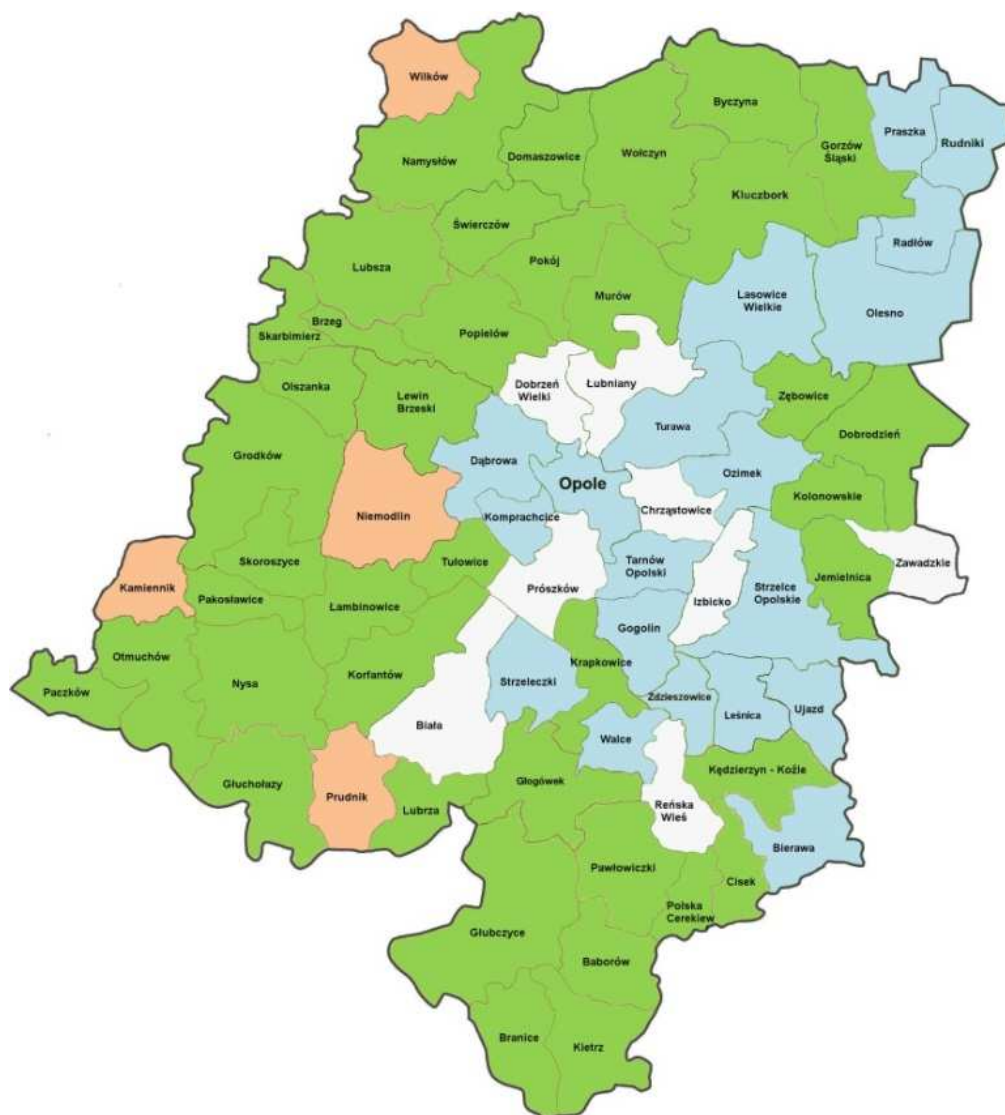

Legenda:
Stopień zagrożenia ubóstwem w 2014 r.

wysoki	umiarkowany	niski	bardzo niski
0,000 - 0,500	0,501 - 0,600	0,601 - 0,700	0,701 - 1,000

Mapa 3.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w województwie opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2015 r.

Legenda:
Stopień zagrożenia ubóstwem w 2015 r.

wysoki	umiarkowany	niski	bardzo niski
0,000 - 0,500	0,501 - 0,600	0,601 - 0,700	0,701 - 1,000

Tabela 3.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w województwie opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2015 r. – układ powiatowy

Lp.	Powiat / Gmina	Wskaźnik	Lp.	Powiat / Gmina	Wskaźnik
BRZEG			OLESNO		
1.	Brzeg	0,552	1.	Dobrodzień	0,563
2.	Skarbimierz	0,578	2.	Gorzów Śl.	0,558
3.	Grodków	0,520	3.	Olesno	0,611
4.	Lewin Brzeski	0,512	4.	Praszka	0,688
5.	Lubsza	0,578	5.	Radłów	0,608
6.	Olszanka	0,528	6.	Rudniki	0,664
GŁUBCZYCE			7.	Zębowice	0,557
1.	Baborów	0,508	OPOLE		
2.	Branice	0,502	1.	Chrzastowice	0,765
3.	Głubczyce	0,516	2.	Dąbrowa	0,635
4.	Kietrz	0,521	3.	Dobrzeń Wlk.	0,762
KĘDZIERZYN - KOŻLE			4.	Komprachcice	0,655
1.	Kędzierzyn-Koźle	0,523	5.	Łubniany	0,741
2.	Bierawa	0,641	6.	Murów	0,537
3.	Cisek	0,552	7.	Niemodlin	0,499
4.	Pawłowiczki	0,541	8.	Ozimek	0,699
5.	Polska Cerekiew	0,582	9.	Popielów	0,557
6.	Reńska Wieś	0,709	10.	Prószków	1
KLUCZBORK			11.	Tarnów Op.	0,640
1.	Byczyna	0,513	12.	Tułowice	0,558
2.	Kluczbork	0,581	13.	Turawa	0,641
3.	Lasowice Wlk.	0,603	OPOLE MIASTO		
4.	Wołczyn	0,516	1.	OPOLE MIASTO	0,697
KRAPKOWICE			PRUDNIK		
1.	Gogolin	0,612	1.	Biała	0,708
2.	Krapkowice	0,541	2.	Głogówek	0,574
3.	Strzeleczy	0,652	3.	Lubrza	0,519
4.	Walce	0,639	4.	Prudnik	0,494
5.	Zdzieszowice	0,616	STRZELCE OP.		
NAMYSŁÓW			1.	Izbicko	0,757
1.	Domaszowice	0,520	2.	Jemielnica	0,549
2.	Namysłów	0,563	3.	Kolonowskie	0,591
3.	Pokój	0,512	4.	Leśnica	0,675
4.	Świerczów	0,513	5.	Strzelce Op.	0,672
5.	Wilków	0,493	6.	Ujazd	0,623
NYSA			7.	Zawadzkie	0,701
1.	Głuchołazy	0,572	Stopień zagrożenia ubóstwem		
2.	Kamiennik	0,482	bardzo niski		
3.	Korfantów	0,545	niski		
4.	Łambinowice	0,508	umiarkowany		
5.	Nysa	0,548	wysoki		
6.	Otmuchów	0,520			
7.	Paczków	0,504			
8.	Pakośćawice	0,519			
9.	Skoroszyce	0,550			

W 2015 r. – w porównaniu do 2014 r. – liczba gmin o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem wyraźnie spadła - do 4 gmin (z 41 w 2014 r., tj. o 37 gmin). Większość gmin, która w 2014 r. należała do grupy o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem w 2015 r. „przesunęła” się do grupy o umiarkowanym stopniu ubóstwa.

W konsekwencji:

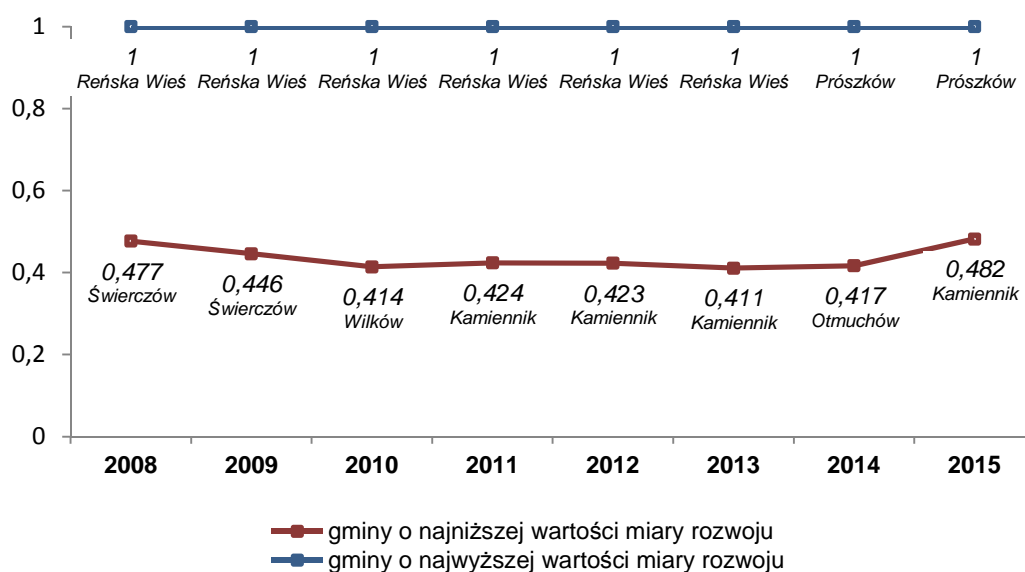
- 2-krotnie wzrosła liczba gmin o umiarkowanym stopniu zagrożenia ubóstwem (z 20 w 2014 r. do 40 gmin w 2015 r.);
- ponad 2-krotnie wzrosła liczba gmin o niskim stopniu zagrożenia ubóstwem (z 8 w 2014 r. do 19 gmin w 2015 r.);
- 4-krotnie wzrosła liczba gmin o bardzo niskim stopniu zagrożenia ubóstwem (z 2 w 2014 r. do 8 w 2015 r.).

Powodem powyższego był przede wszystkim: istotny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych i stopy bezrobocia (w latach 2013-2015 liczba bezrobotnych w województwie opolskim spadła o prawie 30%, a stopa bezrobocia obniżyła się o 4,1 pkt proc.) oraz świadczeniobiorców ośrodków pomocy społecznej (o prawie 10%). Wpłynęło to na 4 zmienne, przyjęte do obliczenia stopnia zagrożenia ubóstwem oraz wyliczony na ich podstawie wskaźnik miernika rozwoju dla poszczególnych gmin.

W 2015 r. najniższa wartość miary rozwoju wyniosła 0,482, tj. była wyższa o 65 pkt niż rok wcześniej (w 2014 r. wynosiła 0,417, a w 2013 r. 0,411).

Podobna sytuacja w zakresie stopnia zagrożenia ubóstwem w województwie opolskim wystąpiła w 2008 r. Wówczas – analogicznie jak w 2015 r., gwałtownie spadło bezrobocie, a najniższa wartość miary rozwoju wyniosła 0,477, co spowodowało znaczne ograniczenie grupy gmin o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem i znaczny wzrost liczby gmin zagrożonych ubóstwem w stopniu umiarkowanym.

Wykres 3.2 Gminy o najwyższych i najniższych wskaźnikach miary rozwoju w latach 2008-2015.

Źródło: Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody wzorca rozwoju. Stan na 31.12.2015 r., ROPS w Opolu, marzec 2016, s. 14.

W latach 2008-2015 wartość najniższej miary rozwoju w województwie opolskim nie spadła poniżej 0,400, co oznacza, że w tym okresie sytuacja gmin znajdujących się w grupie wysokiego stopnia zagrożenia ubóstwem jest stabilna, a „przesuwanie się” znacznej liczby gmin między wysokim i umiarkowanym stopniem zagrożenia ubóstwem to wynik przede wszystkim poziomu i stopy bezrobocia oraz wsparcia udzielanego świadczeniobiorcom przez ośrodki pomocy społecznej.

W latach 2011 – 2014 ponad 85% gmin uzyskiwało identyczne lub podobne wskaźniki w grupach o wysokim (0 – 0,500) i umiarkowanym (0,501 – 0,600) stopniu zagrożenia ubóstwem, tj. w przedziale 0,400 – 0,600. W konsekwencji wiele gmin miało wskaźniki zbliżone do połowy miernika rozwoju (0,500), choć nadal były w grupie o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem. Jednocześnie - mimo utrzymujących się od lat najniższych wskaźników miary rozwoju w górnej granicy połowy miernika, zmiany między poszczególnymi grupami zagrożenia ubóstwem były niewielkie.

W 2015 r. znaczna liczba gmin osiągnęła wskaźniki przekraczające połowę miernika rozwoju, co spowodowało ich „przesunięcie” do grupy o umiarkowanym zagrożeniu. Większość z nich ma wskaźniki nieznacznie przekraczające połowę miernika rozwoju, zatem ich umiejscowienie w grupie o umiarkowanym stopniu zagrożenia ubóstwem wynika bezpośrednio ze zmian sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Spadające od 2013 r. najniższe i najwyższe wartości zmiennych, przyjętych do obliczania stopnia zagrożenia ubóstwem, w tym zwłaszcza bezrobocia, dają nadzieję na utrzymanie się większości gmin w grupach zagrożenia ubóstwem innych niż wysoki, tj. powyżej połowy miernika rozwoju, zwłaszcza, że jego najniższy wskaźnik wyniósł w 2015 r. 0,482 (najwyższy w ostatnich latach).

Do powiatów, w których stopień zagrożenia ubóstwem jest najwyższy (większość gmin należy do grupy o umiarkowanym lub wysokim stopniu zagrożenia tym zjawiskiem) należą: powiat brzeski, głubczycki i nyski.

Wykluczenie społeczne wg Europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC)³⁵

Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego odbywa się w Polsce od kilku lat w oparciu o trzy kryteria stosowane w krajach UE i przyjęte w *Strategii Europa 2020*. Są to:

- poziom dochodów niższy niż 50% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji, (w 2014 r. w Polsce było to ok. 17 tys. zł rocznie, tj. ok. 1 416 zł miesięcznie);
- pogłębiona deprivacja materialna (brak możliwości zaspokojenia 4 z 9 podstawowych potrzeb)³⁶;
- niska intensywność pracy, oznaczająca, że czas pracy członków rodziny w roku poprzedzającym badanie był niższy niż 20% pełnego rocznego potencjalnego czasu pracy.

Wg tych kryteriów Polska w 2014 r. uzyskała łączny wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wynoszący 24,7% osób w gospodarstwach domowych, wobec średniej dla 28 krajów UE wynoszącej 24,4%. Przy czym, wg kryterium:

³⁵ Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w 2014 r., za Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania EFS w latach 2007-2014, MRR Warszawa, 2016.

³⁶ Wskaźnik pogłębionej deprivacji lokalnej to udział osób w gospodarstwach domowych deklarujących brak możliwości realizacji ze względów finansowych 4 z 9 wymienionych potrzeb (opłacania tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku, spożywanie mięsa, ryb co drugi dzień, ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb, pokrycie niespodziewanego wydatku, terminowych opłat związanych z mieszkaniem, spłatami rat i kredytów, posiadanie telewizora kolorowego, samochodu, pralki, telefonu – stacjonarnego lub komórkowego), Za: Dział XVI. Podstawowe wskaźniki monitorowania stopnie realizacji Strategii Europa 2020, s. 3, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/dzial-16_Metadane_pl.pdf (02.10.2015 r.).

- wskaźnika zagrożenia ubóstwem było w Polsce 17,0% osób w gospodarstwach domowych (średnia UE 17,2%);
- wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej – 10,4% osób, przy średniej w UE 9,0%;
- wskaźnika niskiej intensywności pracy – 7,3% a dla 28 krajów UE – 11,1%.

Członkowie gospodarstw domowych zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym to osoby, które spełniają co najmniej jedno z powyższych kryteriów (poszczególne grupy dyspanseryjne mogą się nakładać i nie należy ich sumować)³⁷.

Dane dla poszczególnych regionów Polski dotyczące lat 2013-2014³⁸ (analiza stanowiąca załącznik do monitoringu stopnia realizacji Strategii Europa 2020), wskazują, że Region południowo-zachodni, do którego należy województwo opolskie, znalazł się na 3 pozycji wśród 6 regionów pod względem wskaźnika zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych (tabela 3.4).

Tabela 3.4 Wskaźniki ubóstwa i wykluczenia społecznego w UE w Polsce i wg regionów w latach 2013-2014.

Wyszczególnienie	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w 2013 r.	Wskaźnikom zagrożenia ubóstwem w 2013 r.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem w 2014 r.	Wzrost/spadek 2013 r. = 100%
	Osoby w gospodarstwach domowych %			
Unia Europejska 28	24,5	16,7	17,2	103,0
Maksymalna wartość	48,0	23,1	24,4	105,6
Minimalna wartość	14,6	8,6	9,7	112,8
Polska, w tym regiony³⁹ :	25,8	17,3	17,0	98,3
centralny	23,6	16,2	14,1	87,0
południowy	24,7	14,8	13,5	91,2
wschodni	30,6	22,2	22,5	101,4
północno-zachodni	24,6	17,7	16,2	91,5
południowo-zachodni	25,2	14,1	15,2	107,9
północny	26,4	17,9	21,2	118,4

Źródło: Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC) w 2014 r.

Z badań Eurostatu prowadzonych od 10 lat wynika, że zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym w Polsce maleje. W latach 2005-2014 wartość tego wskaźnika spadła o ponad 20 pkt proc⁴⁰.

Spośród różnych typów gospodarstw domowych, najbardziej zagrożone ubóstwem są rodziny wielodzietne (z 3 i większą liczbą dzieci na utrzymaniu) oraz rodziny niepełne (samotni rodzice z dziećmi na utrzymaniu). Zakres ubóstwa relatywnego w rodzinach wielodzietnych jest trzykrotnie większy niż wśród rodzin z 1 dzieckiem, a w rodzinach niepełnych 2,2-krotnie większy⁴¹.

Rodziny wielodzietne i niepełne stanowią stałą – dość liczną grupę świadczeniobiorców różnych systemów wsparcia (pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych). W 2015 r. w województwie

³⁷ Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU_SILC) w 2014 r.

³⁸ Tamże s.5,

³⁹ Region centralny: województwa mazowieckie i łódzkie, region południowy: małopolskie i śląskie, region wschodni: podlaskie, podkarpackie, lubelskie i świętokrzyskie, region północno-zachodni: zachodniopomorskie, lubuskie, wielkopolskie, region południowo-zachodni: opolskie i dolnośląskie, region północny: pomorskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie

⁴⁰ Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU_SILC) w 2014 r., s. 5.

⁴¹ Tamże, s. 10.

opolskim z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych pomocą społeczną objęto ok. 5 tys. rodzin, w tym 1,5 tys. rodzin wielodzietnych i 3,4 tys. rodzin niepełnych. Celem wsparcia jest przede wszystkim ograniczenie zjawiska odtwarzania i dziedziczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego w kolejnych pokoleniach⁴².

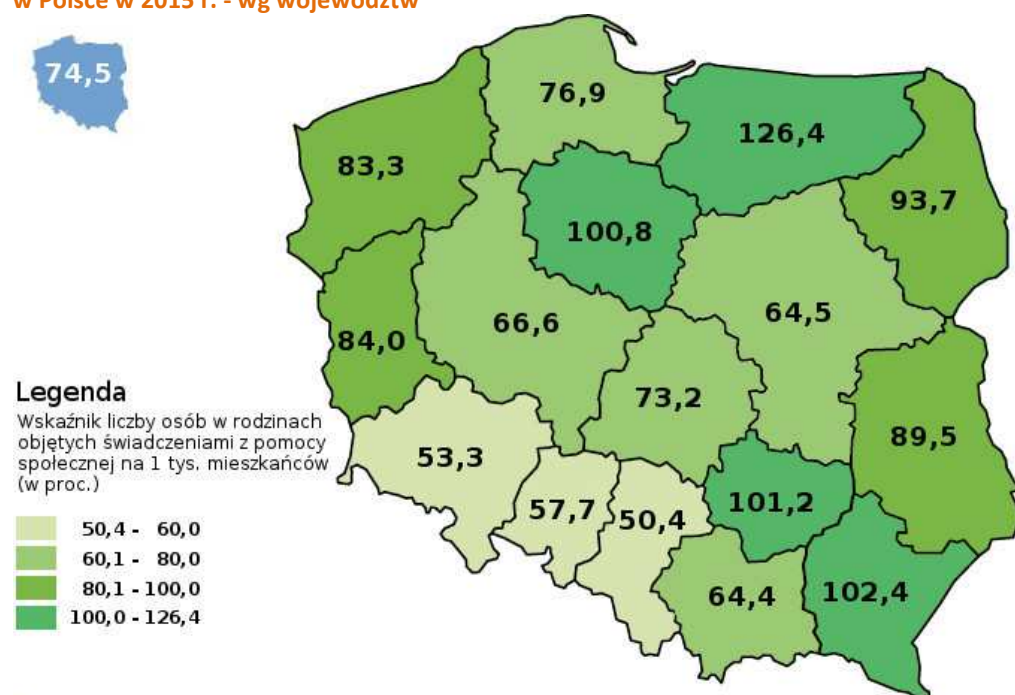
Szczególna sytuacja dotyczy również rodzin wychowujących dzieci niepełnosprawne. Jak wynika z badań GUS zakres ubóstwa relatywnego w tych rodzinach jest 5-krotnie większy niż w rodzinach z 1 zdrowym dzieckiem. Wg badań przeprowadzonych w 2012 r. w województwie opolskim młodzież do 25 roku życia stanowiła 11,7% osób niepełnosprawnych objętych pomocą społeczną (podobnie jak w innych regionach kraju)⁴³.

Pomoc społeczna

W 2015 r. ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie udzieliły wsparcia 37 849 świadczeniobiorcom oraz 57 443 osobom w ich rodzinach, tj. o 9,4 % mniej niż w 2014 r.

Na 1000 mieszkańców województwa opolskiego przypadało średnio 57,7 osób w rodzinach, które w 2015 r. korzystały z pomocy społecznej. Był to **3. najniższy wskaźnik** wśród 16 województw kraju (mniej osób objętych pomocą społeczną miały województwa: śląskie (50,4) i dolnośląskie (53,3) (mapa 3.4).

Mapa 3.4 Wskaźnik liczby osób w rodzinach beneficjentów pomocy społecznej (na 1 tys. mieszkańców) w Polsce w 2015 r. - wg województw

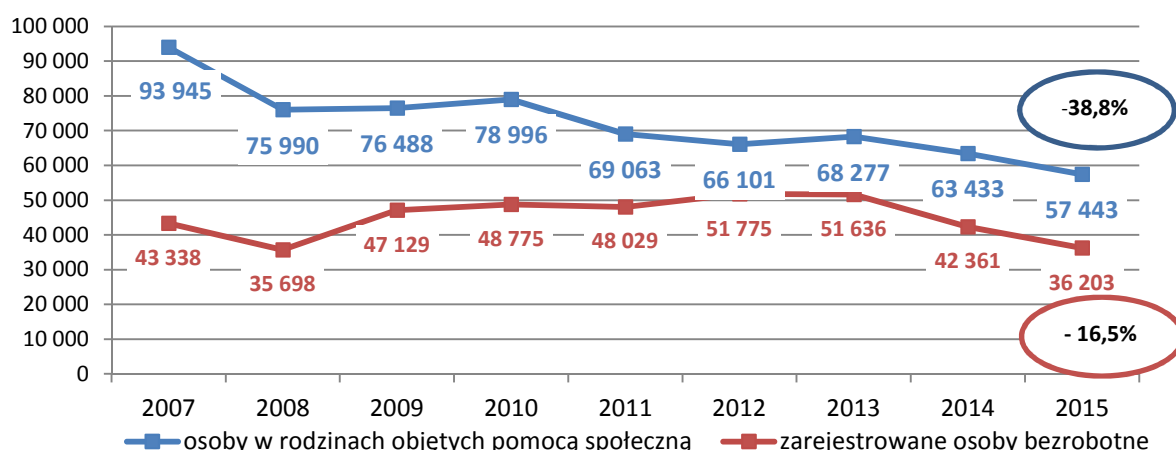
Źródło: ROPS w Opolu na podstawie danych z rządowego *Sprawozdania MPiPS-03* za 2015 r. z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach.

Prawie 10-procentowy spadek liczby klientów pomocy społecznej w latach 2014-2015 był drugim, największym – odnotowanym w całym okresie lat 2007-2015 i wynikał głównie z poprawy sytuacji na opolskim rynku pracy (wykres 3.3).

⁴² MPiPS-03 – *Sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w usługach i naturze w woj. opolskim za 2015 r.*

⁴³ J. Herbst. *Sytuacja życiowa osób niepełnosprawnych objętych pomocą społeczną w woj. opolskim w 2012 r.* - ekspertyza wykonana na zlecenie ROPS w Opolu, Opole, 2013 r.

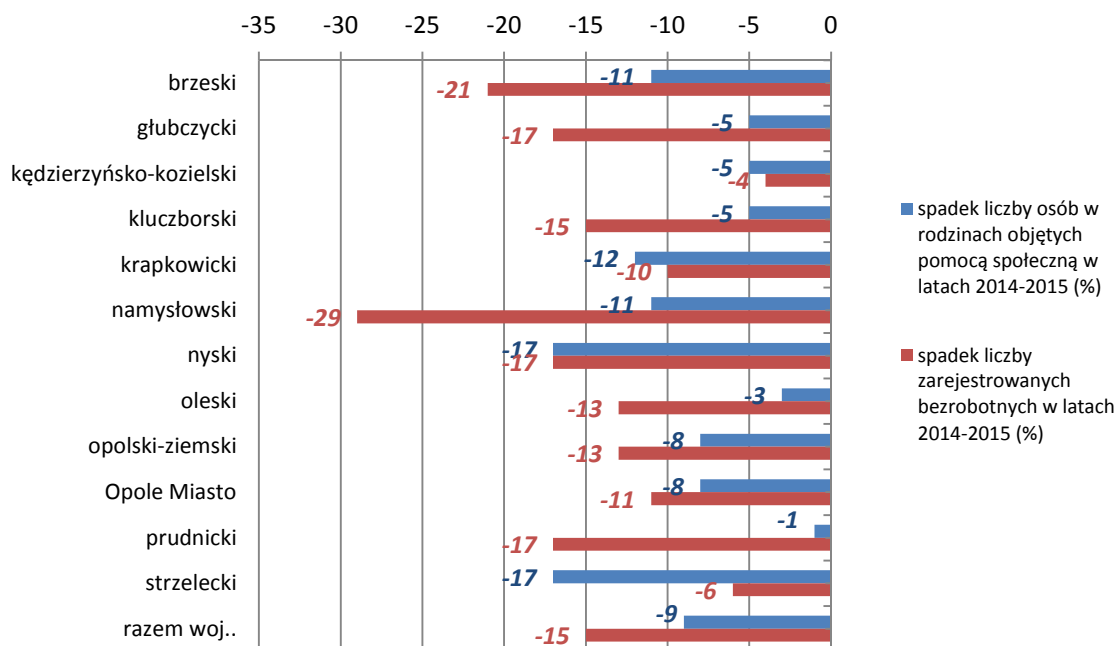
Wykres 3.3 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną (klienci OPS) oraz liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w województwie opolskim w latach 2007-2015.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2007-2015 oraz analiz sytuacji na opolskim rynku pracy WUP w Opolu za lata 2007-2015.

W okresie roku (grudzień 2014 r. - grudzień 2015 r.) liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła z 42 361 osób do 36 203, tj. o 14,5% (najwięcej w powiatach namysłowskim - o 29%, i brzeski - o 21% oraz głubczyckim, nyskim i prudnickim - po 17%) (wykres 3.4).

Wykres 3.4 Zmiana liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w powiatach województwa opolskiego w latach 2014-2015 (w%).

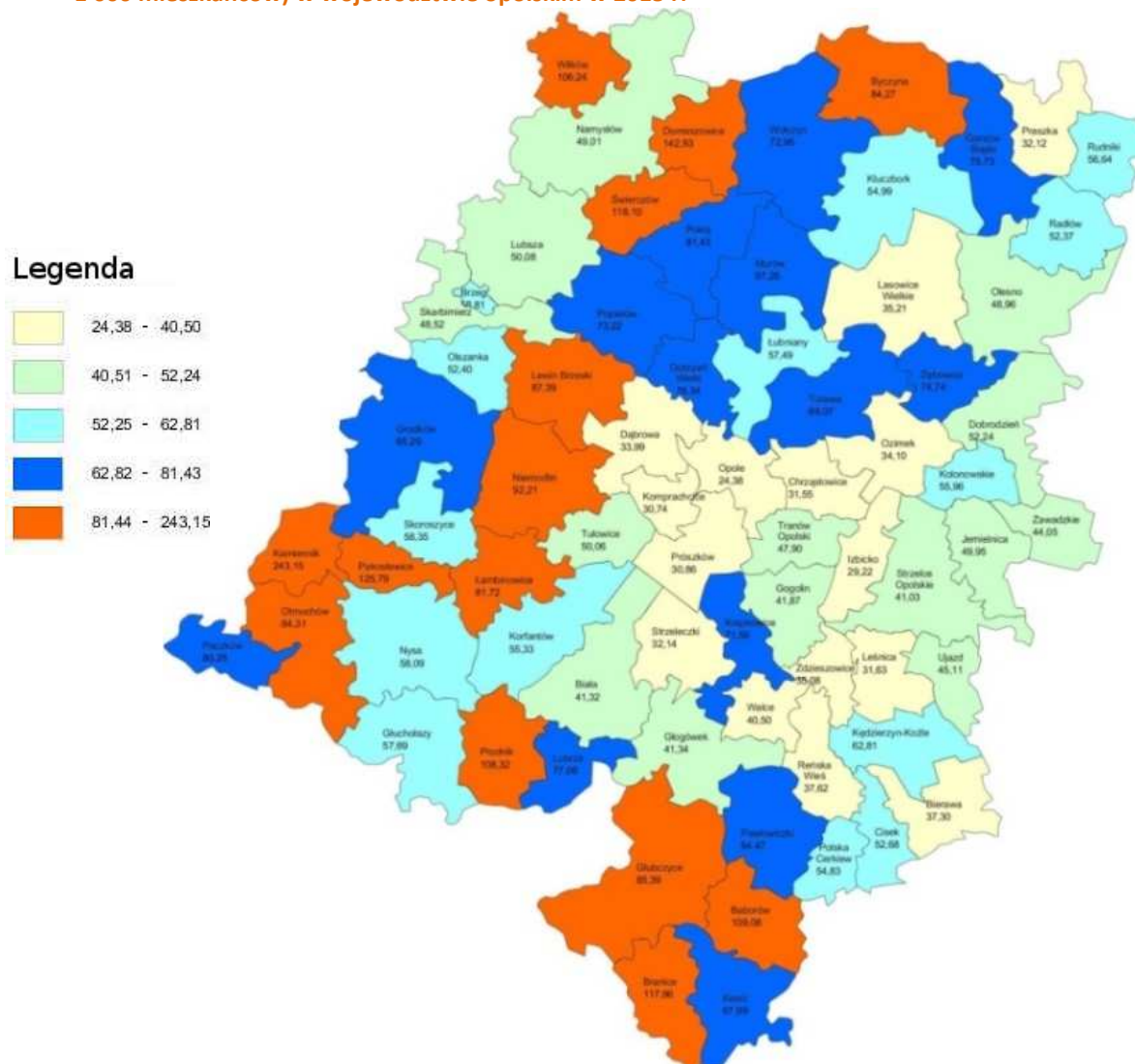

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2014-2015 oraz analiz sytuacji na opolskim rynku pracy WUP w Opolu za lata 2010-2015.

Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców na 1000 mieszkańców województwa) wynoszący średnio dla województwa **57,7**, wahał się od najniższego (**24,4**) w **Opolu Mieście**, do najwyższego (**243,2**) w **Kamienniku**⁴⁴.

Mapa 3.5 Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w województwie opolskim w 2015 r.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. w układzie terytorialnym województwa - w porównaniu do poprzedniego roku, spadek liczby klientów pomocy społecznej zanotowano we wszystkich powiatach (najwyższy w powiecie strzeleckim i nyskim - o 17%). Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższy wskaźnik udziału korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców wystąpił w powiatach: głubczyckim - 96,5, prudnickim - 77,8, namysłowskim - 73,5 oraz nyskim - 71. Najmniej osób otrzymujących wsparcie było w: m.Opolu - 24,5 i powiecie strzeleckim - 42,3 (tabela 3.5).

⁴⁴ Wskaźnik obliczony do liczby ludności z 2014 r. aplikacji na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej - aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

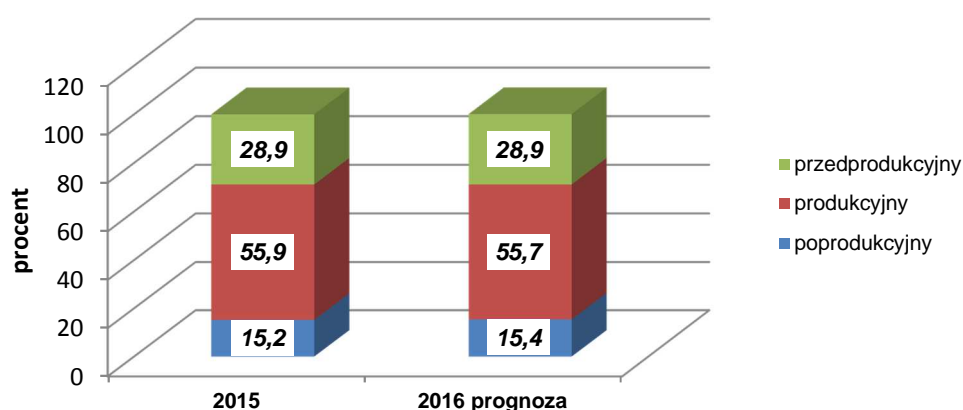
Tabela 3.5 Klienci ośrodków pomocy społecznej województwa opolskiego w latach 2014-2015.

Powiaty	Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną w woj. opolskim w latach 2014 - 2015 (ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie)				
	2014 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	2015 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	Wzrost / spadek liczby klientów w 2015 r. %
Razem z tego:	63 433	63,4	57 443	57,7	-9
brzeski	6 763	73,9	6 003	65,8	-11
głubczycki	4 741	100,3	4 524	96,5	-5
kędzierzyńsko-kozielski	5 921	61,2	5 619	58,4	-5
kluczborski	4 274	63,8	4 081	61,2	-5
krąpkowicki	3 643	56,2	3 224	49,9	-12
namysłowski	3 515	82,1	3 133	73,5	-11
nyski	11 935	85,3	9 867	71,0	-17
oleski	3 488	53,2	3 379	51,7	-3
opolski	7 733	58,1	7 141	53,7	-8
m.opole	3 155	26,4	2 915	24,5	-8
prudnicki	4 421	78,1	4 369	77,8	-1
strzelecki	3 844	50,7	3 188	42,3	-17

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2014 i 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. spośród 37 849 osób, które decyzją otrzymały świadczenie najczęściej stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym (dzieci otrzymujące pomoc w formie dożywiania, objęte pracą asystenta rodziny, otrzymujące wsparcie w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych) (wykres 3.6).

Wykres 3.5 Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w województwie opolskim w 2015 r. i 2016 r. (prognoza) – w %.

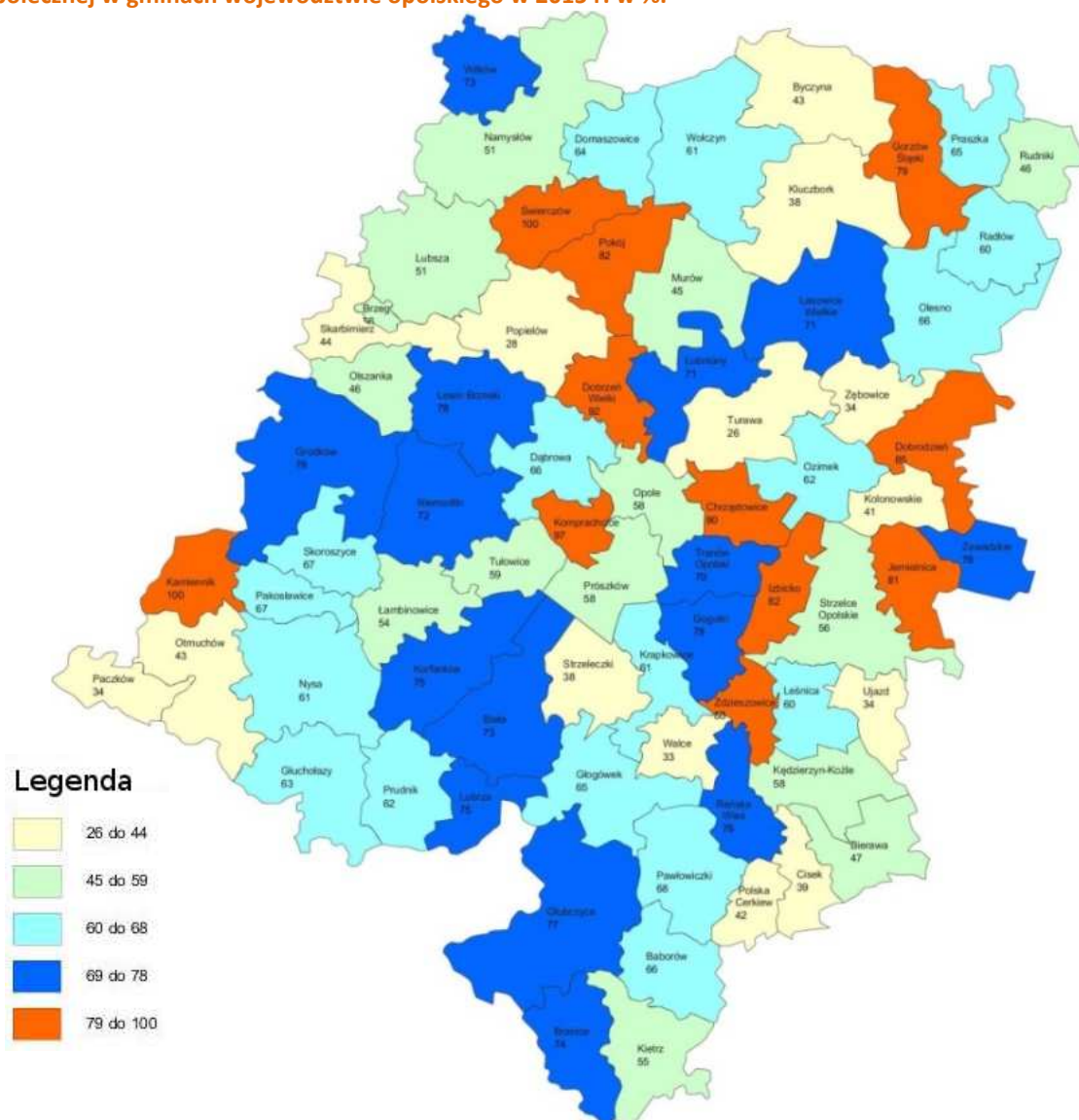

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. długotrwale korzystający ze świadczeń pomocy społecznej (w ciągu 36 miesięcy byli zarejestrowani w systemie pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy) **stanowili prawie 2/3 klientów pomocy społecznej (64,07%)**.

Wskaźnik wahał się od najniższego 26% w Turawie (powiat opolski-ziemski), do najwyższego 100% – w Świerczowie i Kamienniku (powiat nyski) (mapa 3.6).

Mapa 3.6 Udział liczby osób długotrwale korzystających ze świadczeń do ogółu świadczeniobiorców pomocy społecznej w gminach województwie opolskiego w 2015 r. w %.

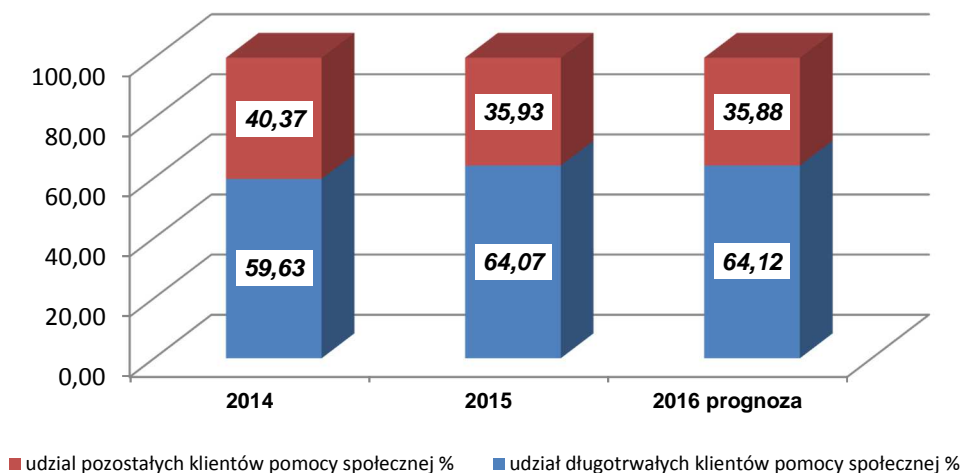

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W latach 2010-2015 udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej systematycznie wzrastał (o 17,8 pkt proc.), mimo, że ogólna liczba osób wymagających wsparcia malała (wskaźnik liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców w relacji do liczby mieszkańców województwa spadł z 74,3 w 2010 r. do 56,7 w 2015 r., a udział osób długotrwale korzystających z pomocy wzrósł z 46,3% w 2010 r. do 64,07% w 2015 r.). W 2015 r. – w porównaniu do 2014 r., udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń wzrósł o 4,5 pp., a z prognoz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej wynika, że ich udział w 2016 r. jeszcze minimalnie wzrośnie (do 64,12%) (wykres 3.6).

Wykres 3.6 Udział klientów długotrwanie korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w województwie opolskim w latach 2014-2015 i 2016 r. (prognoza).

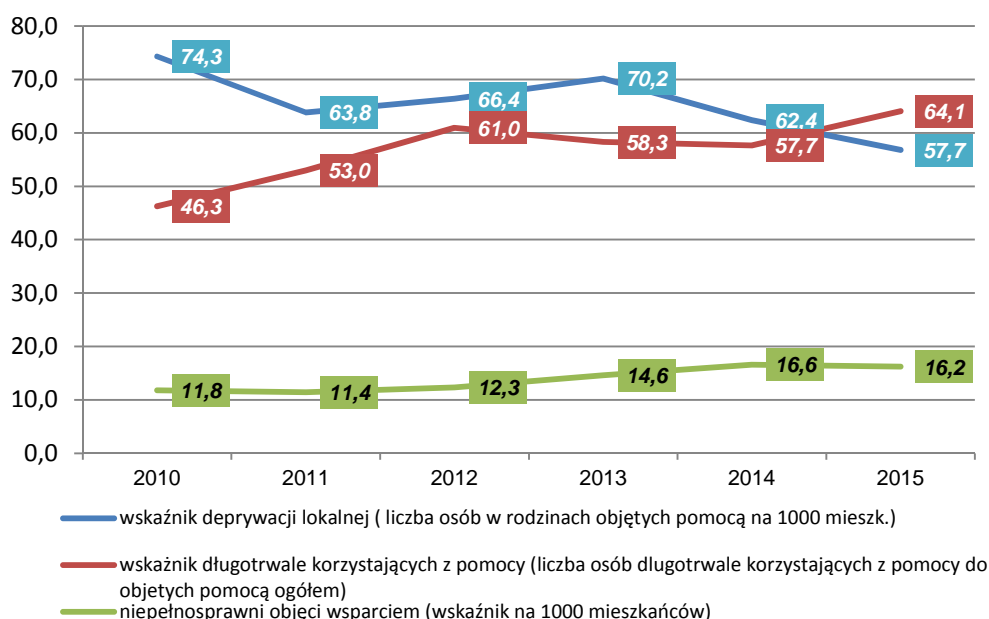

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Powyższe jest efektem niskiej skuteczności działań systemu, w którym nadal dominują świadczenia pieniężne, a działania profilaktyczne i aktywizujące beneficjentów, zwłaszcza wobec osób korzystających z pomocy długotrwanie, stosowane są zbyt rzadko. W ograniczonym zakresie stosowane są najbardziej skuteczne formy i narzędzia wpływające na usamodzielnienie klientów pomocy społecznej, takie jak: praca socjalna, kontrakt socjalny, specjalistyczne poradnictwo, prace społecznie użyteczne oraz specjalne programy usamodzielnienia.

W latach 2010-2015 wzrosła do 16,2 tys. liczba osób niepełnosprawnych otrzymujących wsparcie instytucji powiatowych (w tym finansowanych ze środków PFRON) (wykres 3.7).

Wykres 3.7 Wskaźnik deprivacji lokalnej, udział długotrwanie korzystających z pomocy oraz wskaźnik liczby osób niepełnosprawnych objętych wsparciem na 1000 mieszkańców w woj. opolskim w latach 2010-2015.

Źródło: ROPS w Opolu.

Powody udzielania pomocy przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie

W 2015 r. - podobnie jak w latach poprzednich, najczęściej występującymi przyczynami udzielenia pomocy było bezrobocie i ubóstwo. Z tych powodów wsparcie otrzymało odpowiednio: 36 355 oraz 34 399 osób w rodzinach świadczeniobiorców, choć w obu tych przypadkach, w porównaniu do 2014r. - nastąpił spadek liczby objętych pomocą (o ponad 7% w grupach osób otrzymujących pomoc z powodu ubóstwa i ponad 11,5% z powodu bezrobocia) (tabela 3.6).

Najmniejszy spadek liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców odnotowano w grupach, którym pomocy udzielono z powodu:

- przemocy w rodzinie - o 3,3%,
- długotrwałej choroby - o 2,0%,
- bezdomności – o 0,5%.

Prognoza na 2016 r., wskazuje, że nadal zmniejszać się będą główne grupy beneficjentów pomocy społecznej: bezrobotni i dotknięci ubóstwem, a przewiduje się wzrost liczby osób, otrzymujących pomoc, zwłaszcza z powodu:

- narkomanii – o 8,7%,
- przemocy w rodzinie – o 6,1%,
- alkoholizmu – o 2,8%.

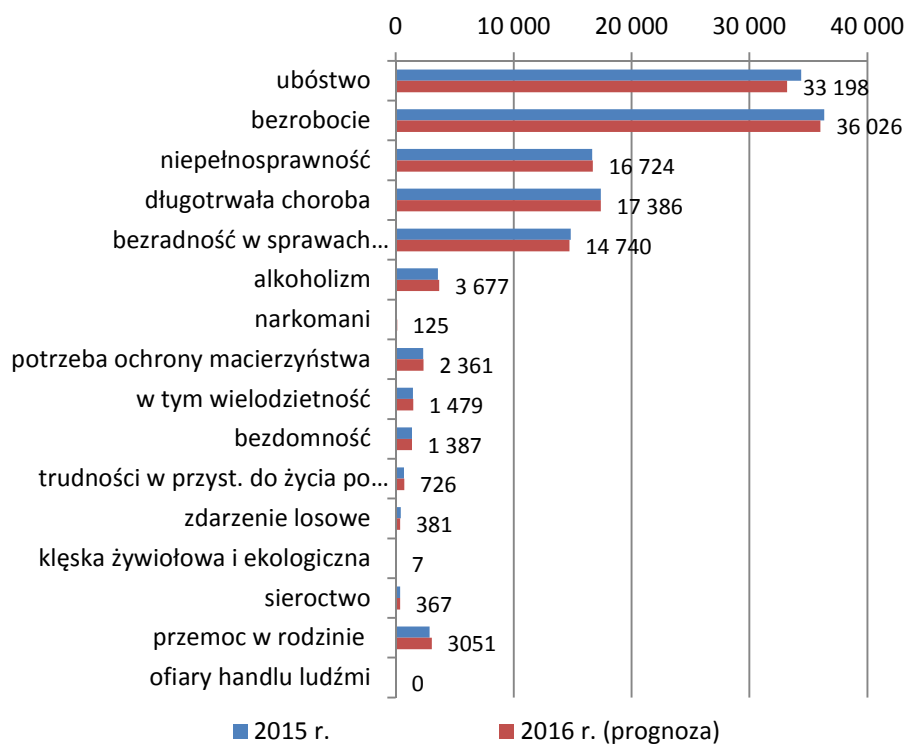
Tabela 3.6 Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2014-2015 i w 2016 r. (prognoza)⁴⁵ - osoby w rodzinach świadczeniobiorców

Powody udzielonych świadczeń	Liczba osób w rodzinach, którym udzielono pomocy z wymienionych powodów w woj. opolskim w latach 2014-2015 i 2016 r. (prognoza)				
	2014	2015	Wzrost / spadek w 2015 r. 2014 r.=100%	2016 r. - prognoza	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
ubóstwo	37 099	34 399	-7,3	33 198	-3,5
bezrobocie	41 057	36 355	-11,5	36 026	-0,9
niepełnosprawność	17 927	16 658	-7,1	16 724	+0,4
długotrwała choroba	17 760	17 408	-2,0	17 386	-0,1
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	16 981	14 852	-12,5	14 740	-0,8
alkoholizm	3 879	3 576	-7,8	3 677	+2,8
narkomani	132	115	-12,9	125	+8,7
potrzeba ochrony macierzyństwa	2 354	2 343	-0,5	2 361	+0,8
<i>w tym wielodzietność</i>	1 481	1 459	-1,5	1 479	+1,4
bezdomność	1 385	1 378	-0,5	1 387	+0,7
trudności w przyst. do życia po opuszczeniu zakł. karnego	761	714	-6,2	726	+1,7
zdarzenie losowe	948	427	-55,0	381	-10,8
klęska żywiołowa i ekologiczna	123	46	-62,6	7	-84,8
sieroctwo	405	369	-8,9	367	-0,5
przemoc w rodzinie	2 973	2 875	-3,3	3051	+6,1
ofiary handlu ludźmi	0	0	x	0	x

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2014 r. i 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

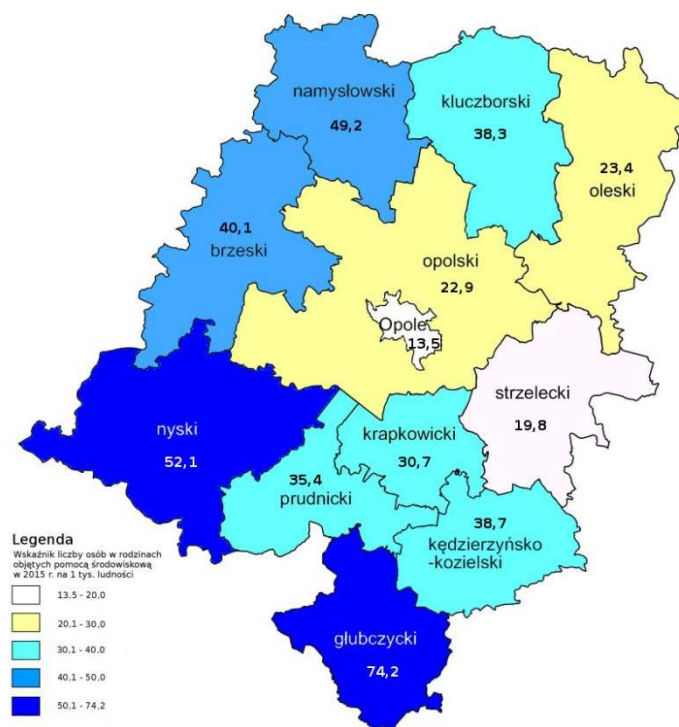
⁴⁵ Przy założeniu, że jedna rodzina mogła otrzymać wsparcie z więcej niż jednego powodu.

Wykres 3.8 Powody udzielenia pomocy społecznej w województwie opolskim w 2015 r. i 2016 r. (prognoza) – osoby w rodzinach świadczeniobiorców.

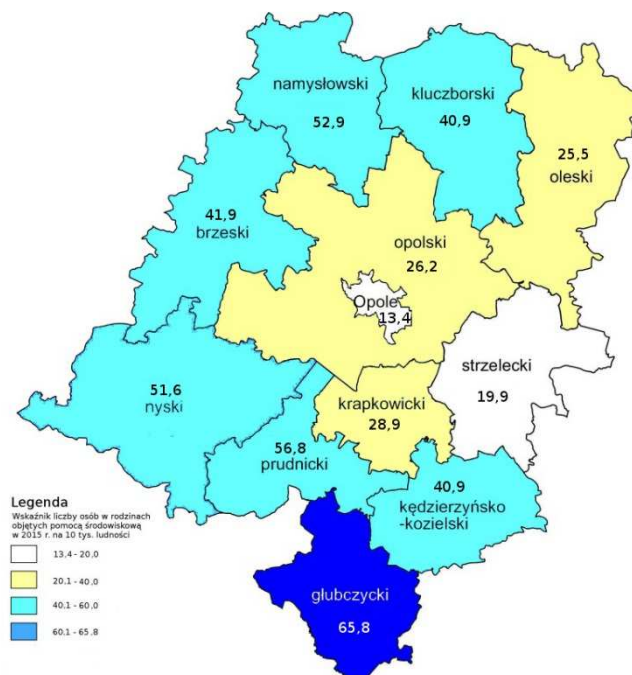
Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Mapa 3.7 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w województwie opolskim w 2015 r. (na 1000 ludności) – wg powiatów.

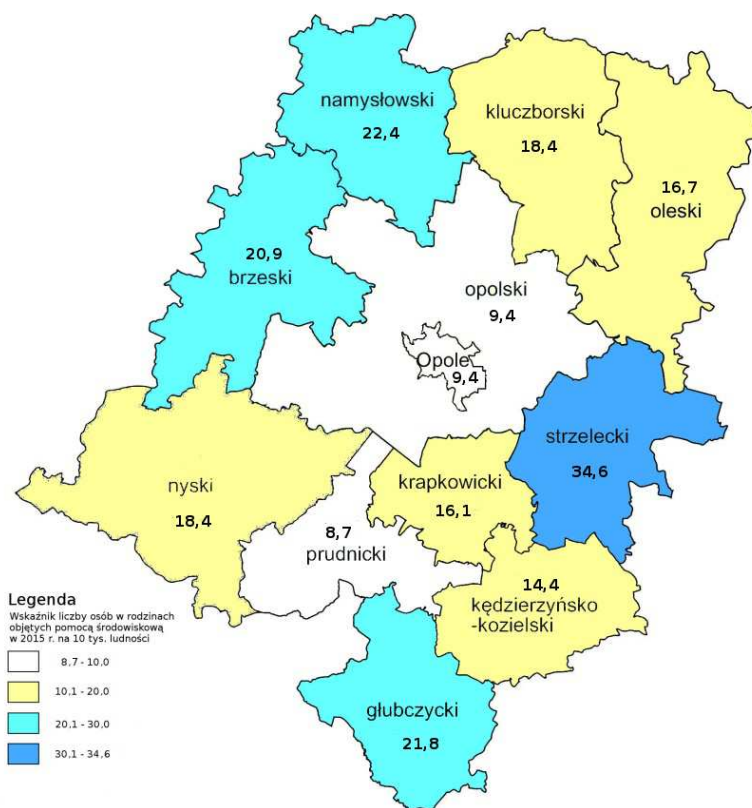
Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Mapa 3.8 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w województwie opolskim w 2015r. (na 1000 ludności) – wg powiatów

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Mapa 3.9 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w województwie opolskim w 2015 r. (na 1000 ludności) – wg powiatów.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Biorąc pod uwagę procentowy udział poszczególnych powodów udzielenia wsparcia, w układzie terytorialnym województwa największe różnice dotyczą kilku głównych przyczyn korzystania z pomocy (tabela 3.7):

- w zakresie ubóstwa i bezrobocia najwięcej świadczeniobiorców odnotowano w powiecie nyskim (odpowiednio 73% i 72%);
- w zakresie niepełnosprawności i długotrwałej choroby – najwięcej beneficjentów miał powiat strzelecki (82% i 46%);
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych dotyczyła średnio w województwie 26% rodzin, w tym najwięcej w powiecie krapkowickim – 42%;
- problem bezdomności w największym nasileniu wystąpił (największy odsetek objętych wsparciem) w Opolu – prawie 18% beneficjentów, przy średniej dla województwa – 2,4%.

Tabela 3.7 Struktura powodów udzielenia pomocy społecznej w powiatach województwie opolskiego w 2015 r. (%)

powiat	Odsetek osób w rodzinach rodzin objętych wsparciem z powodu:															
	ubóstwo	bezrobocie	niepełno-sprawność	choroba długotrwała	bezradności w sprawach opiek.-wych.	alkoholizm	narkomania	potrzeba ochrony macierzyństwa		bezdomność	trudności po opuszczeniu zakładu karnego	żywiłowa i kłęska ekologiczna	zdarzenie losowe	sieroctwo	przemoc w rodzinie	ochrona handlu ludźmi
								ogółem	w tym wielodzietność							
województwo	59,9	63,3	29,0	30,3	25,9	6,2	0,2	4,1	2,5	2,4	1,2	0,1	0,7	0,6	5,0	0
brzeski	60,9	63,7	31,8	37,9	29,5	5,4	0,2	4,5	3,3	2,8	1,2	0,0	0,9	0,1	1,4	0
głubczycki	76,9	68,2	22,6	27,6	22,2	4,6	0,2	3,5	1,9	1,0	0,6	0,0	1,1	7,2	10,1	0
kędzierzyńsko-kozielski	66,3	70,0	24,7	25,4	31,3	11,7	0,3	1,4	0,7	1,8	0,9	0,1	0,5	0,0	11,4	0
kluczborski	62,7	66,8	30,1	27,6	26,2	5,3	0,1	6,1	3,4	1,6	1,1	0,2	1,3	0,1	3,2	0
krapkowicki	61,4	57,8	32,4	35,3	41,5	8,9	0,2	4,8	2,5	2,0	1,9	0,0	0,7	0,0	7,1	0
namysłowski	67,0	71,9	30,5	33,7	22,7	4,6	0,2	4,5	3,2	1,0	1,1	1,0	0,9	0,0	1,4	0
nyski	73,4	72,7	25,9	32,1	24,9	8,7	0,3	3,9	2,7	2,0	1,9	0,0	0,9	0,1	6,7	0
oleski	45,3	49,3	32,3	25,9	23,5	5,7	0,1	6,8	4,6	0,7	1,3	0,0	0,6	0,0	1,7	0
opolski	42,6	49,6	17,5	24,1	21,4	2,9	0,2	5,0	3,0	1,1	0,8	0,0	0,6	0,2	5,0	0
m.Opole	54,9	54,8	38,3	42,3	26,0	2,5	0,3	3,8	1,8	17,3	2,8	0,0	0,9	0,0	1,4	0
prudnicki	45,5	73,0	4,3	15,8	12,6	3,6	0,1	1,5	1,0	0,8	0,5	0,0	0,4	0,1	2,1	0
strzelecki	46,8	47,1	82,0	45,5	34,7	7,9	0,0	4,6	2,5	2,1	0,7	0,0	0,1	0,1	2,8	0

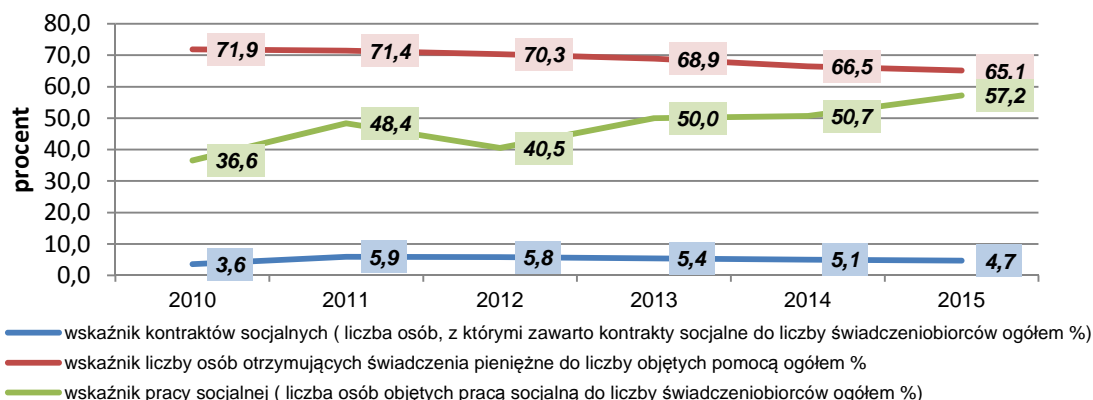
Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W systemie pomocy społecznej nadal dominują świadczenia pieniężne, choć systematycznie wzrasta liczba osób, które korzystają z niepieniężnych – aktywizujących form wsparcia.

W latach 2010-2015 odnotowano (wykres 3.10):

- nieznaczny spadek udziału liczby osób otrzymujących świadczenia pieniężne – z prawie 72% do 65,1%;
- znaczący wzrost odsetka osób objętych pracą socjalną – z 36,6% do 57,2%;

Wykres 3.9 Udział procentowy klientów pomocy społecznej otrzymujących świadczenia pieniężne, objętych pracą socjalną i kontraktem socjalnym w województwie opolskim w latach 2010-2015.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie ocen zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w latach 2011-2015.

SYSTEM WSPIERANIA RODZINY I PIELICZY ZASTĘPCZEJ

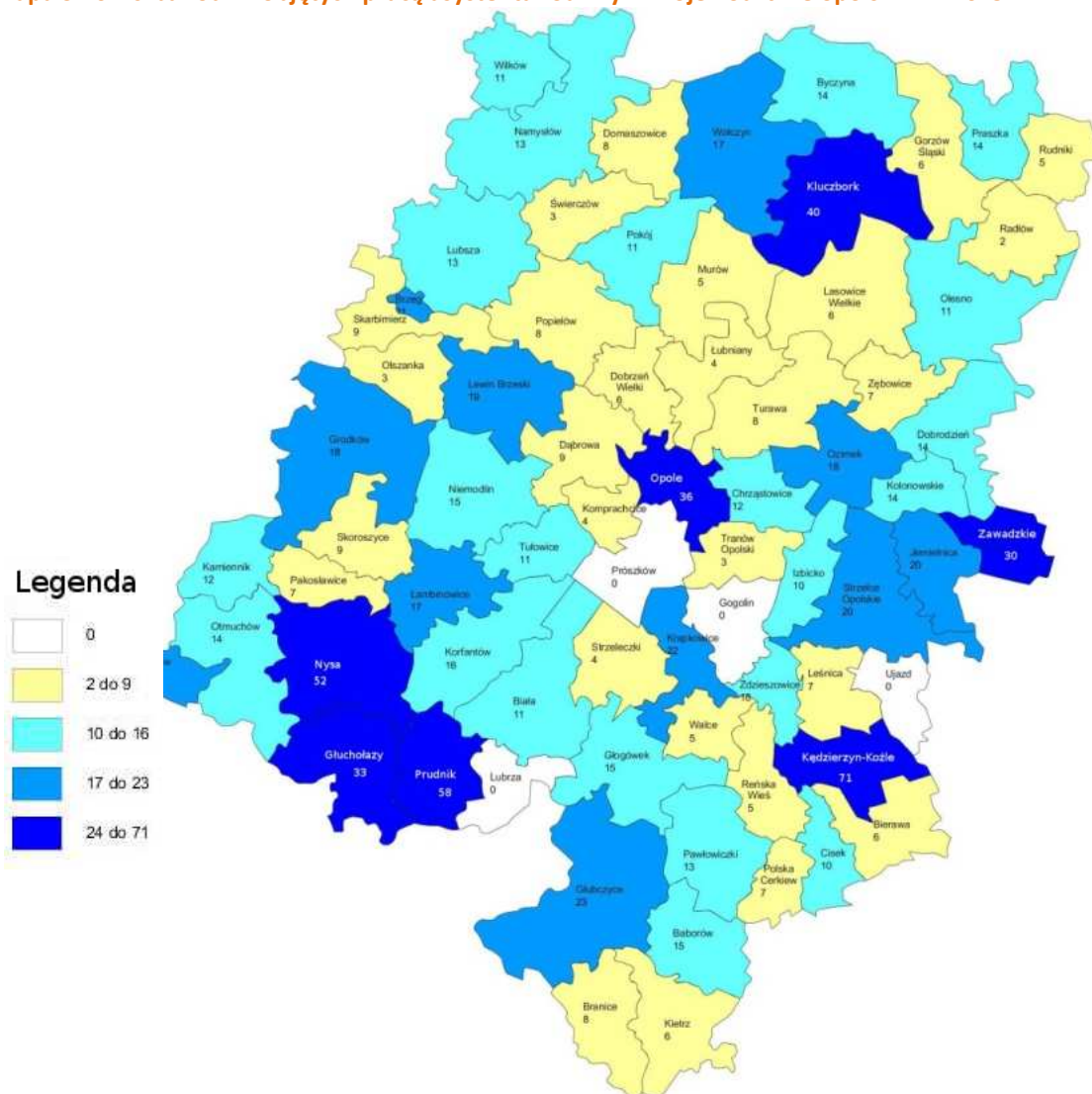
W 2015 r. liczba asystentów rodziny w województwie opolskim wzrosła do 87 zatrudnionych, tj. o 26% w porównaniu do 2014 r. Asystenci rodziny mieli pod opieką 979 rodzin (o blisko 16% więcej niż w 2014 r.). Na 1 asystenta przypadało średnio 11 rodzin.

Od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej liczba asystentów rodziny i rodzin objętych ich wsparciem systematycznie wzrasta. W latach 2012 – 2015 liczba asystentów rodziny w ośrodkach pomocy społecznej wzrosła ponad 2,6-krotnie, a liczba rodzin będących pod ich opieką – 3,2-krotnie.

Najwięcej rodzin objętych pracą asystenta rodziny występuje w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, w tym w Kędzierzynie-Koźlu (71), Prudniku (58), Nysie (52), Kluczborku (40), Opolu (36) i Głuchołazach (33). Brak rodzin objętych pracą asystentów rodzin wykazały 4 gminy, co oznacza, że liczba gmin bez asystentów rodzin zmniejszyła się w porównaniu do poprzedniego roku o 18 (z 22 w 2014 r.) (mapa 3.10).

Mapa 3.10 Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w województwie opolskim w 2015 r.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. liczba **placówek wsparcia dziennego** (funkcjonujące zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) w województwie opolskim wyniosła **26**, w tym: 13 placówek opiekuńczych, 9 specjalistycznych i 4 w formie pracy podwórkowej.

W 2015 r. w placówkach wsparcia dziennego dostępne były 672 miejsca, z których przeciętnie korzystało 466 dzieci (tabela 3.8).

Tabela 3.8 Placówki wsparcia dziennego w województwie opolskim w 2015 r.

Powiat	Gmina	Liczba jednostek	Liczba miejsc w placówce wsparcia dziennego	Przeciętna liczba korzystających dzieci
brzeski	Lewin Brzeski	1	60	60
	Branice	1	30	28
kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-koźle	4	104	62
kluczborski	Kluczbork	1	30	25
nyski	Głuchołazy	2	60	46
	Nysa	1	30	27
opolski-ziemski	Niemodlin	1	30	12
	Komprachcice	1	53	15
Opole Miasto	Opole	13	260	180
prudnicki	Prudnik	1	15	11
Razem		26	672	466

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

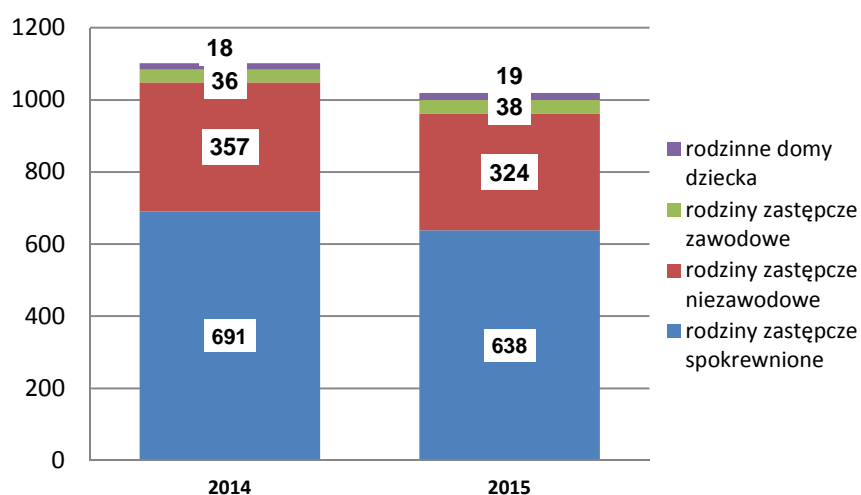
Dodatkowo w województwie opolskim funkcjonują 52 świetlice socjoterapeutyczne dla 1 300 dzieci. Razem z placówkami wsparcia dziennego, działającymi na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, łączna liczba podmiotów pełniących funkcję placówek wsparcia dziennego wyniosła 78, a liczba miejsc 1 972.

W 2015 r. **liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 1 019** (o 7,5% mniej niż w 2014 r.)(wykres 3.10), w tym:

- 638 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (691 w 2014 r.);
- 324 rodziny niezawodowe (357 w 2014 r.);
- 38 rodzin zastępczych zawodowych (o 2 więcej niż w 2014 r.), z tego:
  - ✓ 25 „zwykłych” zawodowych rodzin zastępczych;
  - ✓ 9 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego;
  - ✓ 4 rodziny specjalistyczne (wychowujące niepełnosprawne dzieci);
- 19 rodzinnych domów dziecka (o 1 więcej niż w 2014 r.).

Wykres 3.10 Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie opolskim w 2015 r.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. – w porównywaniu do 2014 r., liczba rodzin zastępczych zmniejszyła się o 83, przy czym spadek ten dotyczył głównie rodzin spokrewnionych z dzieckiem, których liczba spadła z 691 do 638, tj. o 8%. Ponadto w latach 2012-2015 zanotowano wzrost:

- rodzinnych domów dziecka (z 7 do 19, tj. o 171%);
- zastępczych rodzin zawodowych (z 31 do 38), przy czym o 2 wzrosła liczba specjalistycznych rodzin zawodowych, a o 6 wzrosła liczba „zwykłych” rodzin zawodowych (tabela 3.9).

Tabela 3.9 Podmioty pieczy zastępczej w województwie opolskim w latach 2012-2015.

Podmioty pieczy zastępczej	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w:				Wzrost / spadek w 2015 r. 2012 r. =100%
	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	
Razem	1 159	1 143	1102	1 019	-12
Rodziny zastępcze spokrewnione	769	737	691	638	-17
Rodziny zastępcze niezawodowe	352	357	357	324	-8
Rodziny zastępcze zawodowe ogółem	31	32	36	38	+23
<i>z tego:</i>					
rodziny zastępcze zawodowe „zwykłe”	19	19	24	25	+32
rodziny zastępcze pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	10	10	10	9	-10
rodziny zastępcze specjalistyczne	2	3	2	4	+100
rodzinne domy dziecka	7	17	18	19	+171

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2013-2015, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Podobnie jak w latach ubiegłych, głównym powodem zmniejszenia się liczby rodzin zastępczych było usamodzielnienie wychowanków lub powrót dzieci do rodziny naturalnej,

a w przypadku, gdy prawa rodziny naturalnej były nadal ograniczone, często zamiana przez sąd rodzinny pieczy zastępczej na nadzór kuratora.

W 2015 r. – w porównaniu do 2012 roku, liczba rodzin zastępczych wzrosła jedynie w powiecie namysłowskim – o 12%. Natomiast ich największy spadek zanotowano w powiatach: oleskim (o 33%), kędzierzyńsko-kozielskim (o 31%) i strzeleckim (o 18%) i (tabela 3.10).

Tabela 3.10 Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2012- 2015

Powiat	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2013-2015				
	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	Wzrost / spadek w 2015 r. 2012 r.=100%
brzeski	107	101	98	99	-7
głubczycki	57	64	60	56	-2
kędzierzyńsko-kozielski	166	167	158	115	-31
kluczborski	90	85	82	80	-11
krupkowicki	80	81	75	73	-9
namysłowski	41	51	49	46	+12
nyski	126	121	123	122	-3
oleski	58	52	45	39	-33
m. Opole	128	139	127	119	-7
opolski	121	112	110	114	-6
prudnicki	102	93	91	88	-14
strzelecki	83	77	84	68	-18
RAZEM	1 159	1 143	1 102	1 019	-12

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012-2015, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

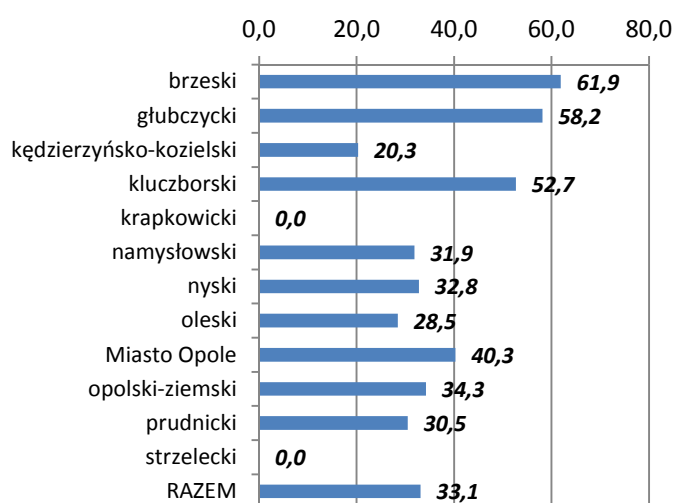
W 2015 r. w woj. opolskim funkcjonowało **20 placówek opiekuńczo-wychowawczych** posiadających **528 miejsc**, w których przebywało **866 dzieci**.

W porównaniu do 2014 r. liczba miejsc wzrosła o 2,7% (z 514 do 528 w 2015 r. – utworzenie nowej placówki w Lasowicach Wielkich).

Średnio na 10 tys. ludności w wieku do 17 lat przypada obecnie w województwie 33,1 miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (wykres 3.11), przy czym:

- najwięcej w powiatach: brzeskim (61,9) i głubczyckim (58,2);
- najmniej w powiatach kędzierzyńsko-kozielskim (20,3) i oleskim (28,5);
- domy dziecka nie funkcjonują w dwóch powiatach: krupkowiickim i strzeleckim (w powiecie krupkowiickim funkcjonuje natomiast największa w województwie liczba rodzinnych domów dziecka).

Wykres 3.11 Wskaźnik liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 10 tys. mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wg powiatów woj. opolskiego w 2015 r.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. w systemie pieczy zastępczej umieszczonych było 2 029 dzieci (o 137 dzieci mniej niż w 2014 r., tj. o 6,3%). W porównaniu do 2012 r. najbardziej spadła liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych spokrewnionych (o 20%) oraz liczba dzieci w rodzinach niezawodowych (o 9%), o 3% spadła liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, a liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka wzrosła prawie 3,3-krotnie (o 226%) (tabela 3.11).

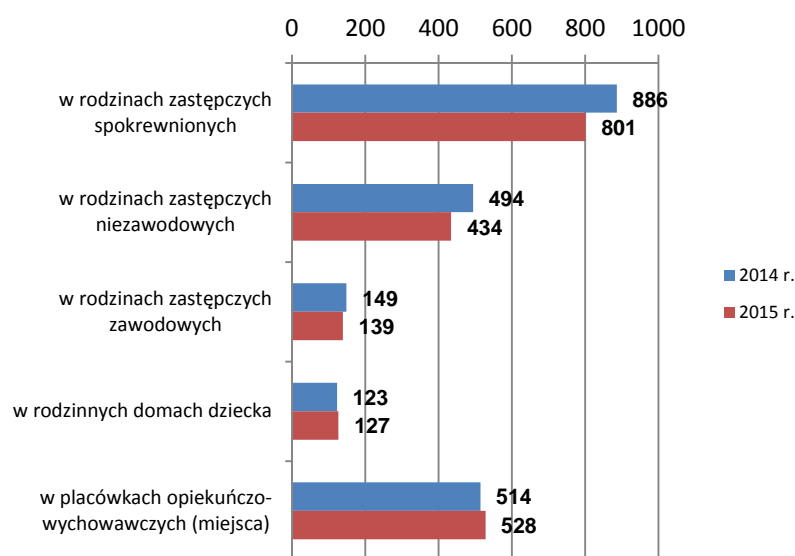
Podobnie jak w latach ubiegłych, w 2015 r. zmniejszyła się liczba dzieci umieszczonych w spokrewnionych rodzinach zastępczych, na rzecz wzrostu liczby dzieci skierowanych do rodzin zastępczych zawodowych, rodzinnych domów dziecka, w których w latach 2014-2015 odnotowano zwiększenie liczby umieszczonych dzieci o 3%.

Tabela 3.11 Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015.

Wyszczególnienie	Dzieci w pieczy zastępczej				Wzrost / spadek w 2015 r. 2012 r. =100%
	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	
w rodzinach zastępczych spokrewnionych	996	984	886	801	-20
w rodzinach zastępczych niezawodowych	495	489	494	434	-12
w rodzinach zastępczych zawodowych	152	144	149	139	-9
w rodzinnych domach dziecka	39	114	123	127	+226
w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (miejsca)	546	526	514	528	-3
Razem	2 228	2 257	2 166	2 029	-9

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2013-2015, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

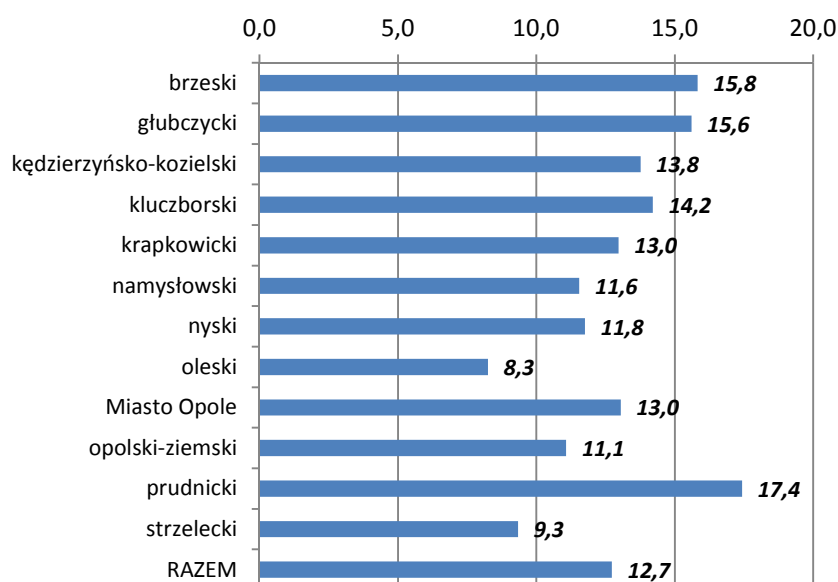
Wykres 3.12 Dzieci w podmiotach pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2015.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2014-2015, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

W 2015 r. **średnio na 1000 mieszkańców** województwa opolskiego w wieku do 17 lat przypadało **12,7 dzieci i młodzieży umieszczonej w pieczy zastępczej**. Wartość tego wskaźnika wahała się od 17,4 w powiecie prudnickim do 8,3 w powiecie oleskim. Niskie wskaźniki odnotowano również w powiatach strzeleckim (9,3) i opolskim ziemskim (11,1), natomiast wysokie w powiatach: głubczyckim (15,6), brzeskim (15,8) i kluczborskim (14,2) (wykres 3.13).

Wykres 3.13 Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w województwie opolskim w 2015 r. wg powiatów.

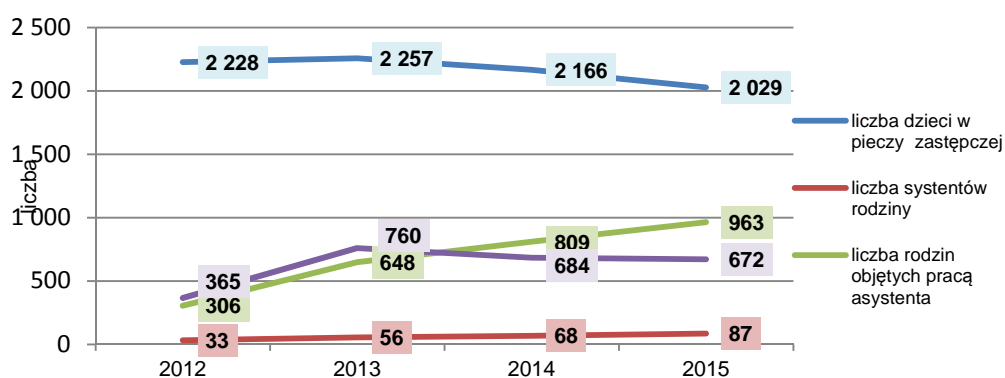
Źródło: obliczenia własne na podstawie *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2015 r.* oraz danych GUS.

W latach 2012-2015 w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej, dzięki wprowadzonym zmianom ustawowym oraz działaniom samorządu gmin i powiatów, systematycznie maleje liczba dzieci umieszczonych w podmiotach pieczy zastępczej. Spada liczba rodzin zastępczych spokrewnionych i umieszczonych w nich dzieci na rzecz wzrostu liczby rodzin zawodowych, zwłaszcza rodzinnych domów dziecka.

W województwie opolskim w latach 2012-2015 (wykres 3.14):

- liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej spadła o 12%, w tym najbardziej liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem (o 17%);
- wzrosła liczba rodzin zawodowych – o 23%, a **liczba rodzinnych domów dziecka zwiększyła się 2,7-krotnie (o 171%)**;
- **ponad 2,6-krotnie wzrosła liczba asystentów rodziny (o 164%) i 3,2-krotnie liczba rodzin korzystających z ich pomocy (o 215%)**;
- wzrosła liczba **placówek wsparcia dziennego, a liczba miejsc zwiększyła się o 84%**.

Wykres 3.14 System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012- 2015, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

Instytucje pomocy i integracji społecznej

W 2015 r. w województwie opolskim funkcjonowało szereg instytucji pomocy i integracji społecznej oferujących usługi dostosowane do potrzeb mieszkańców (tabela 3.12):

Tabela 3.12 Instytucje pomocy i integracje społecznej w woj. opolskim w 2015 r.

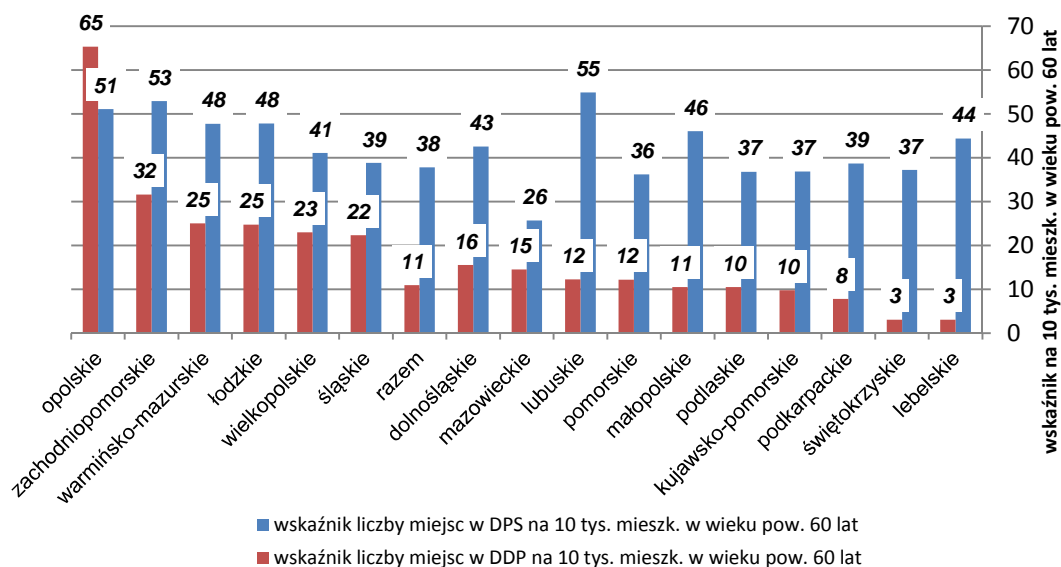
Wyszczególnienie		Instytucje pomocy i integracje społecznej w woj. opolskim				
		liczba podmiotów	liczba miejsc / uczestników	wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności ⁴⁶	ranking wśród 16 województw	
Instytucje dla osób starszych i niesamodzielnych	1	domy pomocy społecznej ogółem	29	3 088	31,0	3
	2	domy pomocy społecznej dla osób starszych i chorych somatycznie	16	1 195	51,0	3
	3	placówki całodobowej opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych	11	395	4,0	7
	4	dzienne domy pomocy	16	1 446	65,0	1
	5	środowiskowe domy samopomocy	12	647	6,5	12
	6	mieszkania chronione dla osób starszych	24	24	0,2	b. d.
	7	kluby samopomocy	25	2 406	24,2	b. d.
	8	usługi opiekuńcze	wszystkie gminy	2 622	26,3	12
Instytucje wsparcia rodziny i pieczy zastępczej	9	placówki wsparcia dziennego	78	1 972	12,4	3
	-	w tym jednostki działające na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej	26	672	4,2	b.d.
	10	placówki opiekuńczo-wychowawcze	20	528	3,3	12
	11	podmioty rodzinnej pieczy zastępczej	1019	1 501	72,5	15
	12	mieszkania chronione	14	14	0,9	b.d.
Instytucje dla osób bezrobotnych	13	centra integracji społecznej	6	100	0,3	15
	14	kluby integracji społecznej	5	287	8,0	15
Instytucje dla osób niepełnosprawnych	15	warsztaty terapii zajęciowej	15	550	0,4	4
	16	zakłady aktywności zawodowej	2	112	4,0	6

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r.*, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016 r. oraz *Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania EFS w latach 2007-2014*, MR, Warszawa 2016 r.

⁴⁶Wskaźnik liczby miejsc we wszystkich DPS-ach odniesiono do liczby mieszkańców ogółem; Wskaźnik liczby miejsc w DPS-ach dla osób starszych do liczby ludności w wieku pow. 60 lat; Wskaźnik liczby miejsc w placówkach całodobowych do liczby osób w wieku pow. 60 lat; Wskaźnik liczby miejsc w DDP – do liczby mieszkańców w wieku pow. 60 lat; Wskaźnik liczby miejsc w ŚDS, mieszkaniach chronionych, klubach samopomocy – do liczby mieszkańców ogółem; Wskaźnik liczby mieszkań chronionych dla seniorów do liczby osób pow. 60 lat; Wskaźnik liczby miejsc w klubach samopomocy do liczby osób pow. 60 lat; Wskaźnik liczby osób objętych usługami opiekuńczymi do liczby ludności ogółem; Wskaźnik liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego, placówkach opiekuńczo-wychowawczych - odniesiono do liczby dzieci i młodzieży do 17 r. życia; Wskaźnik liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych do liczby ludności w wieku do 17 lat; w wierszu dot. podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej ustalono procentowy udział liczby dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do ogółu dzieci w systemie pieczy zastępczej; Wskaźnik liczby miejsc w mieszkaniach chronionych dla usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej do liczby osób w wieku do 17 lat; Wskaźnik liczby uczestników KIS i CIS – do liczby zarejestrowanych bezrobotnych; Wskaźnik liczby miejsc w WTZ I ZAZ – do liczby bezrobotnych osób niepełnosprawnych.

Województwo opolskie należy do regionów kraju o najwyższych wskaźnikach dostępności miejsc w domach pomocy społecznej i dziennych domach pomocy – wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. mieszkańców w wieku pow. 60 lat wynosi odpowiednio 51 i 65, przy średnich w Polsce wynoszących 38 i 11 (wykres 3.15).

Wykres 3.15 Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie oraz liczby miejsc w dziennych domach pomocy w relacji do liczby mieszkańców wieku 60 lat i więcej w Polsce w 2015 r. wg województw.

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie: *Sprawozdania MPiPS-03 za 2015 r. z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach* oraz *Sprawozdania MPiPS-05 za 2015 r. o gminnych i ponadgminnych domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, mieszkaniach chronionych oraz placówkach całodobowej opieki* oraz Banku Danych Lokalnych GUS - liczba ludności w wieku pow. 60 lat za 2015 r.

Podobnie wysoką - 3 pozycję w rankingu województw zajmuje opolskie pod względem liczby miejsc w placówkach wsparcia dziennego – wskaźnik liczby miejsc na 1000 ludności w wieku do 17 lat wynosi 12,4 (średnia w kraju – 9,6).

Natomiast instytucje przeznaczone dla osób bezrobotnych centra i kluby integracji społecznej dysponują niewielką liczbą miejsc w odniesieniu do liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Wskaźnik liczby uczestników tych instytucji w 2015 r. wyniósł dla województwa opolskiego (15 pozycja w kraju):

- 0,3 (dla centrów integracji społecznej),
- 8,0 (dla klubów integracji społecznej).

Podobnie – niski poziom zaspokojenia potrzeb dotyczy:

- usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania osób niesamodzielnymi:
  - średni wskaźnik liczby osób objętych usługami na 10 tys. mieszkańców dla Polski ogółem wynosi 26,3;
  - dla woj. opolskiego – 26,3 - 12 pozycja wśród 16 województw.
- usług społecznych (aktywizujących i wspomagających), przeznaczonych dla dzieci i młodzieży umieszczonej w systemie pieczy zastępczej, a także opuszczającej ten system, w tym realizowanych w formie mieszkania chronionego – zwłaszcza dla młodzieży

usamodzielniającej się i opuszczającej system pieczy zastępczej (w woj. opolskim funkcjonuje tylko 98 mieszkań chronionych, w tym 14 dla osób usamodzielniających się) (tabela 3.13).

Tabela 3.13 Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2015 r.

Powiat	Mieszkania chronione w woj. opolskim w 2015 r.					Wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności
	Wyszczególnienie (gmina lub powiat)	Liczba mieszkań/ miejsc	w tym:			
			dla osób usamodzielnianych, opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schronisk, zakłady poprawcze i inne	dla osób z zaburzeniami psychicznymi	dla osób w podeszłym wieku	
	Liczba mieszkań - razem	78	5	44	24	x
brzeski	Starostwo brzeskie	5	5	0	0	0,5
strzelecki	Gmina Strzelce Opolskie	24	0	0	24	3,2
kędzierzyńsko-kozielski	Gmina Kędzierzyn-Koźle	52	0	52	0	5,4
krapkowicki	Gmina Krapkowice	9	1	8	0	1,7
	Starostwo krapkowickie	2	2	0	0	
m. Opole	m. Opole	6	6	0	0	0,5
Woj. opolskie – razem	Liczba miejsc - razem	98	14	60	24	1,0

Źródło: ROPS w Opolu na podstawie materiałów własnych oraz gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015r., zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej.

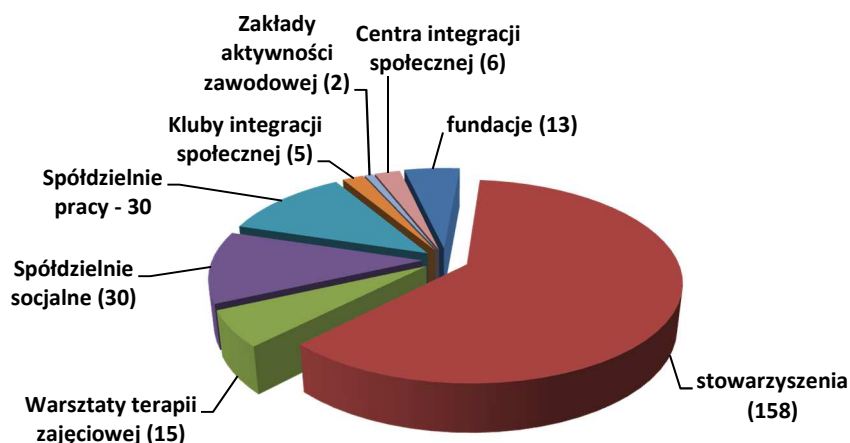
PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ

Według stanu na koniec grudnia 2015 r. w województwie opolskim funkcjonowało 259 podmiotów ekonomii społecznej (wykres 3.16)⁴⁷.

⁴⁷ Podmioty ekonomii (gospodarki) społecznej zalicza się do tzw. trzeciego sektora (obok innych struktur nowoczesnego państwa, tj. sektorów prywatnego i publicznego), w której działają organizacje pozarządowe *non profit* (nie dla zysku), choć ściśle ich zdefiniowanie jest równie trudne jak wyznaczenie jednolitej granicy między trzecim sektorem i pozostałymi dwoma sektorami. W odróżnieniu bowiem od organizacji pozarządowych podmioty ES funkcjonują zwykle w oparciu o zasadę nie tylko dla zysku (*not only for profit*) lub nie dla prywatnego zysku (*not for private profit*). Oznacza to, że zysk lub jakakolwiek nadwyżka finansowa winna być przekazywana na działalność statutową i wspierać realizowaną przez nie misję społeczną. Za: Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: ogólnoswiatowy trzeci sektor*, [w:] *Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor: Warszawa, 2006, s. 15

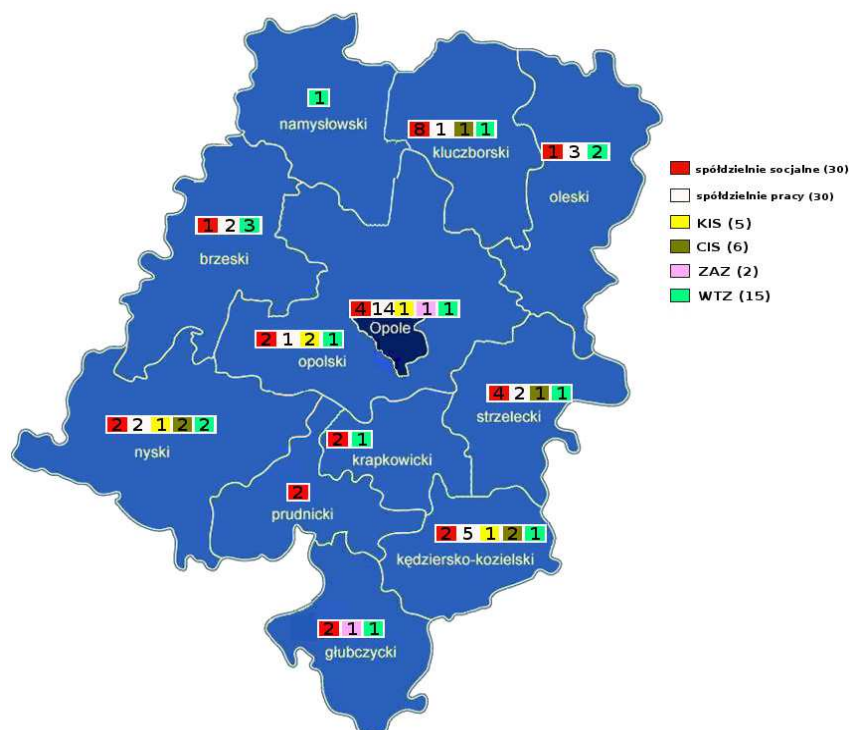
Wykres 3.16 Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim w 2015 r. wg typów.

Źródło: ROPS w Opolu

W porównaniu do 2012 r., najbardziej wzrosła liczba spółdzielni socjalnych (z 10 do 30 podmiotów), centrów integracji społecznej (z 2 do 6) oraz nieznacznie spółdzielni pracy (o 1, do 30)⁴⁸. Natomiast spadła liczba klubów integracji społecznej (z 12 do 5 w 2015 r.). Mniej też zdiagnozowano fundacje i stowarzyszeń, prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego (o 36). Bez zmian pozostała liczba zakładów aktywności zawodowej (2) i warsztatów terapii zajęciowej (15).

Mapa 3.11 Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) – wg stanu na 31.12.2015 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

⁴⁸ Porównanie do 2012 r. wynika ze szczegółowych danych, które przygotowano w ROPS w Opolu dla tego roku celem analizy ekonomii społecznej w woj. opolskim w ostatnich 4 latach.

Najwięcej podmiotów ekonomii społecznej występuje w Mieście Opolu (120), przy czym w przypadku spółdzielni socjalnych, największa ich liczba jest w powiecie kluczborskim (8). Najmniej podmiotów sektora ekonomii społecznej znajduje się na terenie powiatu namysłowskiego (2), tj. po jednym stowarzyszeniu i warsztacie terapii zajęciowej (tabela 3.14).

Tabela 3.14 Podmioty ekonomii społecznej w 2015 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego (stan na 31.12.2015 r.)

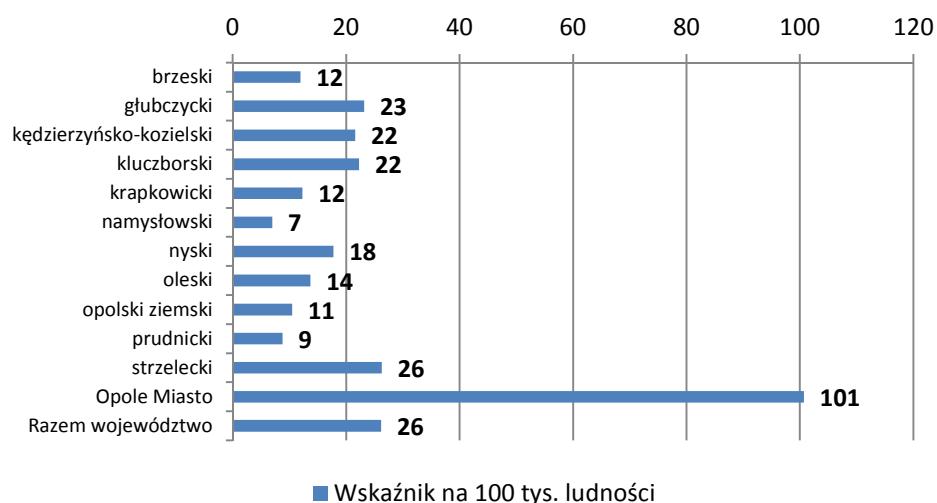
Powiat	Podmioty ekonomii społecznej woj. opolskiego w 2015 r.								
	Org. pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego		Warsztaty terapii zajęciowej	Spółdzielnie socjalne	Spółdzielnie pracy	Kluby integracji społecznej	Zakłady aktywności zawodowej	Centra integracji społecznej	Razem
	fundacje	stowarzyszenia							
brzeski	0	4	3	1	2	0	0	0	10
głubczycki	0	7	1	2	0	0	1	0	11
kędzierzyńsko-kozielski	1	11	1	2	5	1	0	2	23
kluczborski	0	4	1	8	1	0	0	1	15
krakowicki	0	5	1	2	0	0	0	0	8
namysłowski	0	1	1	0	0	0	0	0	2
nyski	3	14	2	2	2	1	0	2	26
oleski	0	3	2	1	3	0	0	0	9
opolski	3	5	1	2	1	2	0	0	14
prudnicki	0	3	0	2	0	0	0	0	5
strzelecki	0	8	1	4	2	0	0	1	16
Opole	6	93	1	4	14	1	1	0	120
Razem woj.	13	158	15	30	30	5	2	6	259

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W 2015 r., średnio na 100 tys. mieszkańców województwa, przypadało 26 podmiotów ekonomii społecznej, a wskaźnik ten wahał się od 7 w powiecie namysłowskim do 101 w Opolu Mieście⁴⁹ (wykres 3.17).

⁴⁹ Liczba ludności w powiatach woj. opolskiego wg stanu na 31.12.2014 r.

Wykres 3.17 Wskaźnik liczby podmiotów ekonomii społecznej przypadający na 100 tys. mieszkańców powiatów woj. opolskiego w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

Wśród podmiotów ekonomii społecznej istotne znaczenie, szczególnie dla osób długotrwale bezrobotnych, w tym korzystających z pomocy społecznej, mają przede wszystkim:

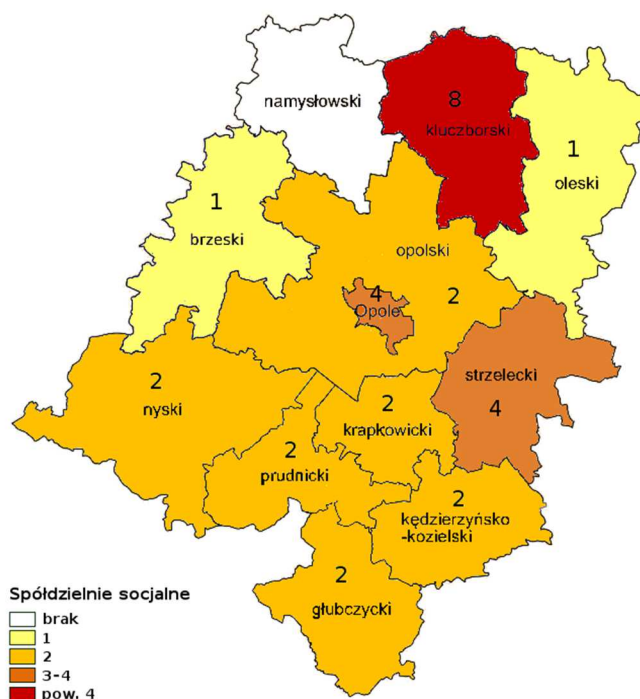
- centra integracji społecznej świadczące usługi z zakresu integracji zawodowej i społecznej (w 2015 r. zarejestrowanych było 6 CIS-ów, z których korzystało ok. 100 uczestników w porównaniu w 2014 r., zarejestrowane były 2 CIS-y);
- zakłady aktywności zawodowej (w 2015 r. zarejestrowanych były dwa ZAZ-y w Branicach i Opolu, w których w 2015 r. zatrudnionych było 112 osób w porównaniu w 2014 r., w którym zatrudnionych było 108 osób);
- warsztaty terapii zajęciowej - 15 placówek (14 prowadzonych przez organizacje pozarządowe, a 1 przez gminę), w których w 2015 r. uczestniczyło 550 niepełnosprawnych (w 2014 r. – 585 osób).

Jednocześnie ważną rolę w usamodzielnieniu ekonomicznym na rynku pracy klientów pomocy społecznej mogą pełnić spółdzielnie socjalne. W 2015 r. działało na terenie województwa opolskiego **30 spółdzielni socjalnych**, z których połowa powstała w 2014 r. Spółdzielnie socjalne znajdują się we wszystkich powiatach województwa opolskiego, z wyjątkiem powiatu namysłowskiego.

Krajowy Program Ekonomii Społecznej wskazuje, że ekonomia społeczna może być jednym z istotnych elementów polskiej polityki społecznej, z zastrzeżeniem jej ograniczeń i traktowania jako *panaceum* na wszystkie problemy społeczne i gospodarcze kraju. Ekonomia społeczna może stanowić ważny element integracji społecznej, w ramach którego osoby, środowiska oraz społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zyskują możliwości i zasoby niezbędne do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturowym oraz zachowania standardu życia na poziomie, który jest uznawany za normalny w społeczeństwie.⁵⁰

⁵⁰*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, przyjęty przez Radę Ministrów 12 sierpnia 2014 r., s. 14, <http://www.pozytek.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Społecznej,3495.html> (13.05.2016 r.).

Mapa 3.12 Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

Większość badanych spółdzielni socjalnych korzysta z zewnętrznych źródeł finansowania (najczęściej dotacje unijne lub krajowe). Natomiast wśród najważniejszych problemów spółdzielni socjalnych wymienia się przede wszystkim: brak wystarczającej wiedzy otoczenia społeczno-gospodarczego o zasadach funkcjonowania spółdzielni socjalnej oraz brak narzędzi finansowania zewnętrznego w postaci pożyczek, poręczeń i kredytów bankowych.

Z badań przeprowadzonych w województwie opolskim wynika, że:

- sektor ekonomii społecznej w regionie jest słabo rozwinięty (istnieje niewielka liczba podmiotów ekonomii społecznej, a ich działalność jest mało promowana);
- barierą rozwoju sektora ekonomii społecznej jest przede wszystkim brak zaangażowania władz lokalnych, niewiedza, brak kompetencji, negatywne nastawienie i niechęć do współpracy z podmiotami ekonomii społecznej;
- zła organizacja oraz brak rzetelnych informacji i niska jakość wsparcia udzielanego podmiotom ekonomii społecznej (w tym wsparcia finansowego w formie poręczeń, kredytów, pożyczek)⁵¹.

Regionalne Programy Zdrowotne (RPZ)

Horizontalnym wyzwaniem dla władz regionu województwa opolskiego jest ułatwienie dostępu do wysokiej jakości usług zdrowotnych, w tym realizowane poprzez działania profilaktyczne. Ze względu na zmiany uregulowań prawnych w 2015 r. można zaobserwować spadek liczby realizowanych programów profilaktycznych (z 64 w roku 2013 do 34 w 2015 w 8 powiatach).

Ponadto w 2016r. w ramach RPO WO 2014-2020 zostały zaakceptowane przez Agencję Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji następujące RPZ-y⁵²:

⁵¹ *Opolski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2022* – zał. nr 1 do Uchwały Nr 1398/2015 Zarządu Województwa Opolskiego z dnia 23 listopada 2015 r. s. 18.

- *Program zapobiegający chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców województwa opolskiego,*
- *Program poprawy opieki nad matką i dzieckiem, w ramach Programu SSD w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”,*
- *Program polityki zdrowotnej w kierunku wczesnego wykrywania wirusa human papilloma-virus (HPV) w województwie opolskim,*
- *Program rehabilitacji medycznej ułatwiający powroty do pracy.*

Rozpoczęcie wdrażania ww. RPZ zostało przewidziane na 2017 rok.

Informacje i rekomendacje wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie:

W ramach RPO WO 2014-2020 podejmowane są działania zmierzające do zwiększenia aktywności społecznej i gotowości do podjęcia pracy wśród osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Ze wsparcia korzystają przede wszystkim osoby defaworyzowane na rynku pracy, tj.: m.in. niepełnosprawni, osoby przebywające oraz opuszczające placówki wychowawcze, osoby po 50 roku życia, osoby bezrobotne. Realizowane są działania z zakresu aktywnej integracji, w tym dotyczące aktywizacji zawodowej i przedsięwzięcia z obszaru integracji edukacyjnej, zdrowotnej, a także społecznej, zmierzające do eliminowania barier na jakie narażone są osoby defaworyzowane. Wsparcie obejmuje również usługi reintegracji i aktywizacji społeczno-zawodowej zmierzające m.in. do zwiększenia aktywności społecznej oraz gotowości do podjęcia pracy.

Rekomendacje

Województwo opolskie należy do regionów kraju o niskich wskaźnikach określających zasięg ubóstwa (zwłaszcza wg relatywnej i ustawowej granicy ubóstwa). Dobre i stabilne warunki życia mieszkańców wpływają również na niski udział liczby ludności korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej. Problemem województwa jest natomiast, utrzymujący się o kilku lat na tym samym poziomie, wysoki udział osób, które długotrwale korzystają z pomocy społecznej oraz nieznaczna przewaga odsetka osób, którym pomocy udziela się z powodu bezrobocia (nie tak jak w innych województwach – z powodu ubóstwa)⁵³. Oznacza to konieczność wzmocnienia aktywnych form wsparcia – pracy socjalnej, kontraktu socjalnego, programów aktywności lokalnej i uwzględnienia tych narzędzi w realizowanych działaniach.

W związku z niewystarczającą w stosunku do już występujących i wzrastających potrzeb liczbą miejsc w instytucjach reintegracji społecznej i zawodowej: KIS-ach, CIS-ach, WZ-ach i ZAZ-ach, należy dążyć do zwiększenia oferty usługowej tych instytucji, zwłaszcza wobec zdiagnozowanej w analizie wzrastającej grupy osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, bezrobotnych i niepełnosprawnych. Istotnym elementem tych działań winna być ekonomia społeczna.

Mimo że województwo opolskie dysponuje dobrze rozwiniętą infrastrukturą usług na rzecz osób starszych i niesamodzielnych, nadal obserwowane są dynamicznie wzrastające potrzeby w tym

⁵² W ramach RPO WO 2014-2020 opracowany zostanie jeszcze jeden RPZ w obszarze eliminowania czynników ryzyka w miejscu pracy.

⁵³ Analiza sytuacji w obszarach oddziaływania EFS w latach 2007-2014, MR. Warszawa. 2016 r.

zakresie⁵⁴. W związku z tym, należy nadal rozwijać system wsparcia osób niesamodzielnych oraz ich rodzin, poprzez zwiększenie liczby miejsc opieki całodobowej z miejscami okresowego pobytu, a w szczególności zwiększenie oferty usług świadczonych w miejscu zamieszkania (domy dziennego pobytu, środowiskowe domy samopomocy, kluby seniora, uniwersytety III wieku, zwłaszcza usługi opiekuńcze, edukacyjne wspomagające, w tym świadczone przez asystentów osób niesamodzielnych).

Należy kontynuować działania skoncentrowane na rozwoju systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, zwłaszcza służące zwiększeniu liczby usług społecznych (edukacyjnych, wspomagających rodziny przeżywające problemy opiekuńczo-wychowawcze, w tym z udziałem asystentów rodziny), a także rozwój usług aktywizujących i wspomagających na rzecz osób usamodzielniających się i opuszczających system pieczy zastępczej, w tym w formie mieszkań chronionych.

Ze względu na słabo rozwinięty sektor ekonomii społecznej rekomenduje się zwiększenie zakresu wiedzy i świadomości społecznej na temat roli i znaczenia ekonomii społecznej w rozwoju regionalnym, rozwój i wzmocnienie systemu wsparcia ekonomii społecznej, a także doskonalenie mechanizmów współpracy i partnerstwa z podmiotami ekonomii społecznej w województwie opolskim⁵⁵.

---

⁵⁴ Woj. opolskie w 2015 r. miało jeden z najwyższych wskaźników procentowego udziału osób starszych w populacji ogółem, a prognoza GUS wskazuje że do 2050r. region będzie jednym z najstarszych demograficznie (razem z woj. świętokrzyskim). Udział procentowy osób pow. 60 r. życia zwiększy się z 20% obecnie do 40%.

⁵⁵ Tamże, s. 35.

4 EDUKACJA I KSZTAŁCENIE

Priorytetem dla województwa opolskiego jest podwyższanie jakości edukacji, dostosowanie jej do potrzeb rynku pracy oraz podwyższanie poziomu wykształcenia mieszkańców regionu. Aby osiągnąć ten cel należy dążyć do współpracy szkół z pracodawcami, badać potrzeby rynku pracy oraz rozpowszechniać w szkołach poradnictwo edukacyjno - zawodowe. Ważnym elementem jest pobudzenie kreatywności, innowacyjności oraz przedsiębiorczości, jak również rozwój kompetencji kluczowych, jako pożądanej podstawy do podwyższania poziomu wykształcenia oraz podjęcia zatrudnienia lub prowadzenia działalności gospodarczej. Budowanie gospodarki opartej na wiedzy wymaga zwiększenia uczestnictwa osób dorosłych w różnych formach kształcenia ustawicznego oraz udzielania doradztwa zawodowego osobom potrzebującym takiego wsparcia. Niezbędne jest również odpowiednie podnoszenie kompetencji kadry pedagogicznej, która musi sprostać wyzwaniom dynamicznie rozwijającego się społeczeństwa i gospodarki. Proces edukacji rozpoczyna się już na etapie przedszkolnym, dlatego istotne jest zapewnienie dostępu do tej formy edukacji, w szczególności na obszarach wiejskich.

W województwie opolskim w odniesieniu do średniej krajowej i sytuacji w innych województwach znacznie lepiej kształtowała się sytuacja w dostępie do przedszkoli. Liczba dostępnych miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego w województwie opolskim wzrosła w latach 2007 -2015 o 8,2% (z 26 645 w roku 2007 do 28 833 w roku 2015).

W 2015 roku liczba dzieci w wieku od 3 do 5 lat przypadających na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego wyniosła w województwie opolskim 0,93, natomiast wartość średnia dla Polski kształtowała się na poziomie 1,12 (tabela 4.1). Województwo opolskie na przestrzeni lat 2007-2015 posiadało najmniejszą w Polsce liczbę dzieci 3-5 przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego. Od lat w regionie odnotowuje się najwyższy w kraju odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w tej grupie wiekowej – **korzystne 1 miejsce w kraju**. Wartość tego wskaźnika ukształtowała się w 2015 roku na poziomie 89,7% (84,2% średnio w Polsce).⁵⁶

Tabela 4.1 Miejsca opieki dla dzieci w wieku przedszkolnym w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Miejsca w placówkach wychowania przedszkolnego	miejsca	26 645	26 629	26 928	28 151	28 947	29 133	29 933	29 890	28 833
Miejsca w przedszkolach specjalnych	miejsca	41	40	56	48	41	40	41	72	88
Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego (OPOLSKIE)	os./miejsca	0,93	0,93	0,93	0,94	0,95	0,97	0,95	0,93	0,93
Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego (POLSKA)	os./miejsca	1,50	1,44	1,36	1,35	1,34	1,31	1,24	1,17	1,12
Pozycja województwa opolskiego pod względem dzieci w wieku 3-5 lat	poz.	16	16	16	16	16	16	16	16	16

⁵⁶ Zob. *Raport o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym*, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2016 oraz *Analiza dostępności miejsc wychowania przedszkolnego w województwie opolskim* [materiał opracowany dla potrzeb Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2014-2020], Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole 2016, gdzie m.in. przedstawiono dane w podziale na gminy.

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego										
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (OPOLSKIE)	os.	473	527	597	626	692	697	741	794	842
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (POLSKA)	os.	676	727	768	766	789	779	810	865	897
Pozycja województwa opolskiego pod względem liczby dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	poz.	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Biorąc pod uwagę wszystkie dostępne formy organizacyjne wychowania przedszkolnego należy stwierdzić, iż w 2015 roku na terenie każdej gminy województwa opolskiego funkcjonowała przynajmniej jedna z możliwych form organizacji wychowania przedszkolnego. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej w Polsce obrazują dane GUS. W związku z nowelizacją ustawy o systemie oświaty z 2013 w roku szkolnym 2014/2015 wszystkie 5 latki zostały objęte obowiązkowym wychowaniem przedszkolnym, który został zniesiony od roku szkolnego 2016/2017 i zamieniony na prawo do korzystania z edukacji przedszkolnej. Samorządy mają obowiązek zapewnić miejsce w przedszkolu dla wszystkich czterolatków oraz pięcioletków, których rodzice zechcą posłać do przedszkola. Prawo do korzystania z edukacji przedszkolnej przysługuje również trzylatkom, ale samorządy mają obowiązek zapewnić im miejsce w przedszkolu dopiero od 1 września 2017 roku, zatem do tego czasu będą przyjmowane do przedszkoli w ramach wolnych miejsc. Na bardzo niskim poziomie kształtuje się dostępność do przedszkoli specjalnych. Miejsca w tego typu jednostkach dostępne były w roku 2015 tylko w 7 gminach: Kluczbork (22 miejsca), Opole (16 miejsc), Prudnik (14 miejsc), Praszka i Strzelce Opolskie (po 12 miejsc), Dobrzeń Wielki (8 miejsc) oraz Kędzierzyn-Koźle (4 miejsca).

Analizując liczbę dzieci w wieku 3-6 lat widoczne jest, że ich liczba w regionie nieznacznie się zmienia. W ostatnich latach liczba tych dzieci nieco wzrosła (różnica pomiędzy ich liczbą w 2010 roku, a 2015, wyniosła 1790 osób), przy czym więcej przybyło dzieci na wsi niż w mieście. Ponadto biorąc pod uwagę poszczególne roczniki dzieci w wieku od 0 do 11 lat, widoczne są nieznaczne różnice w ich liczebności wynoszące w granicach do tysiąca osób. Z danych zamieszczonych w powyższej tabeli widzimy również, że liczba dzieci w placówkach przedszkolnych w ostatnich latach zmniejszyła się z 28 573 osób w 2010 roku do 26 734 w ostatnim roku, co na pewno było związane ze zmianami w ustawie o systemie oświaty. Do roku 2013 o uczęszczaniu dzieci sześciolatków do pierwszych klas szkół podstawowych decydowali rodzice lub opiekunowie prawni. W roku szkolnym 2014/2015 obowiązkiem szkolnym zostały objęte dzieci sześciolatków urodzone w pierwszej połowie roku 2008. Natomiast w kolejnym roku szkolnym 2015/2016 istniał już obowiązek szkolny dla wszystkich dzieci sześciolatków. Ostatnie zmiany w systemie wprowadzone w 2015 roku, skutkują tym, że dzieci 6 letnie pozostają w przedszkolach, a obowiązek szkolny obejmuje dzieci w wieku 7 lat. Należy również zauważyć, że liczba dzieci w latach 2012 i 2013 była o niespełna 1 tys. wyższa, niż w roku 2015 (tabela 4.2).

Tabela 4.2 Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) oraz liczba dzieci w placówkach przedszkolnych w województwie opolskim w latach 2010-2015.

Wyszczególnienie	Charakter miejscowości	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dzieci w wieku 3-6 lat	ogółem	34 724	36 051	37133	37 454	37 298	36 514
	miasto	18 094	18 748	19413	19 347	19 256	18 655
	wieś	16685	17303	17720	18107	18042	17859
Liczba dzieci w placówkach przedszkolnych ⁵⁷	ogółem	28 573	29 718	30456	31 246	29 639	26 734
	miasto	17 243	17 721	18278	18 537	17 780	16 043
	wieś	11 330	11 997	12178	12 709	11 859	10 691
Udział dzieci w przedszkolach (%)	ogółem	82	82	82	83	79	73
	miasto	95	95	94	96	92	86
	wieś	68	69	69	70	66	60

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mając na uwadze powyższe przyjmuje się, iż od 2016 r. i w kolejnych latach wzrośnie zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolach, zarówno w miastach jak i na wsi. Biorąc pod uwagę gęstość zaludnienia w regionie, strukturę ludności i liczbę urodzeń w poszczególnych latach, tworzenie nowych miejsc w przedszkolach, powinno być zróżnicowane i zależnie od powyższych czynników oraz możliwości rynku pracy. Tam, gdzie jest wysokie zatrudnienie osób młodych oraz gdzie są miejsca pracy, tam też jest większe zapotrzebowanie na opiekę przedszkolną, zwłaszcza w przedszkolach, które prowadzą działalność w godzinach pracy rodziców. Odrębnym problemem są środowiska wiejskie, gdzie brak miejsc w przedszkolach uniemożliwia kobietom podjęcie zatrudnienia oraz dobre przygotowanie dzieci do kształcenia w szkole podstawowej. Brak dobrych podstaw do kształcenia w szkole podstawowej, skutkuje często u dzieci gorszymi wynikami w nauce od pierwszych lat kształcenia oraz nierzadko wiąże się z obniżeniem aspiracji edukacyjnych i trudnościami, czy niższymi wynikami z egzaminów końcowych. Niepowodzenie w edukacji w niektórych przypadkach wiąże się z wypadnięciem z systemu edukacji. Dlatego też konieczne jest wsparcie edukacji przedszkolnej dzieci.

Potwierdzeniem konieczności podjęcia działań w tym zakresie są wyniki analizy ogólnopolskiej. Wskazano w niej, iż w województwie opolskim pogłębia się dysproporcja pomiędzy udziałem dzieci w edukacji przedszkolnej na wsi i w mieście oraz, że należy podjąć szczególne kroki w celu poprawy sytuacji, np. organizując konkurs zwiększający liczbę przedszkoli lub miejsc w przedszkolach na wsi i na obszarach o niskim stopniu upowszechnienia przedszkolnego, zwłaszcza wśród dzieci 3 i 4 letnich oraz dzieci z niepełnosprawnościami⁵⁸.

Odrębnym zagadnieniem jest prowadzenie edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wśród uczniów ze specjalnymi potrzebami są osoby z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niewidomi, słabo słyszący, z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym, osoby niedostosowane społecznie, zagrożone niedostosowaniem społecznym i uzależnieniem, osoby z zaburzeniami psychicznymi i zachowania, przewlekłe chorzy, osoby z niepełnosprawnością ruchową oraz autyzmem. Dotychczasowe analizy nie pozwalają na

⁵⁷ Pod pojęciem placówki wychowania przedszkolnego rozumie się: przedszkola, zespoły wychowania przedszkolnego, punkty przedszkolne i oddziały przedszkolne przy szkołach.

⁵⁸ Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2007- 2014, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2016, s. 102.

dokładne oszacowanie potrzeb w zakresie edukacji specjalnej, jednak obserwowany w województwie opolskim wzrost liczby osób z takimi potrzebami, w tym również wzrost zapotrzebowania na poziomie kształcenia zawodowego, powinien skłaniać do podjęcia bardziej szczegółowej analizy w tym zakresie.

Tabela 4.3 Liczba przedszkolaków i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w województwie opolskim

Wyszczególnienie	Przedszkola	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Szkoły ponadgimnazjalne
Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2015/2016	469	1750	1154	855
Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2014/2015	396	1620	1139	857
Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2013/2014	356	1593	1178	832

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SIO.

W roku szkolnym 2015/2016 liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w województwie opolskim wyniosła 4 228 osób, co stanowi ponad 3,5% wszystkich uczniów w regionie (tabela 4.3). Na podstawie powyższych danych widoczny jest coroczny wzrost liczby osób ze specjalnymi potrzebami w przedszkolach i w poszczególnych typach szkół. Pomiędzy rokiem szkolnym 2013/2014, a rokiem 2015/2016, liczba uczniów wzrosła o 625 osób. Kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami w województwie odbywa się także w szkołach specjalnych tj. w: 23 szkołach podstawowych, 24 gimnazjach, 13 zasadniczych szkołach zawodowych oraz w 20 specjalnych szkołach przysposabiających do pracy. Największy odsetek stanowią uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim (1353 osoby tj. 36% ogółu osób ze specjalnymi potrzebami), z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym (691 osób, tj. 17,2%), z niepełnosprawnościami sprzężonymi (564 osoby, tj. 15%). Największy odsetek uczniów posiadających specjalne potrzeby edukacyjne odnotowano w szkołach podstawowych – 1750 uczniów, (tj. ok. 3,1% wszystkich uczniów szkół podstawowych) oraz w szkołach gimnazjalnych – 1154 uczniów (4,7%). W szkołach ponadgimnazjalnych uczy się natomiast 855 uczniów (2,9%). Najniższy odsetek dzieci niepełnosprawnych odnotowano w przedszkolach - 463 osób (tj. 1,7%). Z przeprowadzonych ewaluacji wskazano, iż w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi konieczne jest wsparcie w postaci modernizacji, doposażenia i przystosowania istniejących placówek oraz doskonalenie kompetencji i umiejętności kadry dydaktycznej pracującej z takimi uczniami⁵⁹.

W celu uzyskania zatrudnienia i dostosowania kształcenia w szkołach na wszystkich poziomach kształcenia, w tym wyższym, konieczne jest uwzględnienie potrzeb pracodawców w odniesieniu do potencjalnych pracobiorców. Badania prowadzone na przestrzeni lat 2013-2015, wśród pracodawców w województwie opolskim wskazują, iż pracodawcy u potencjalnych pracowników najbardziej cenią sobie doświadczenie i praktyczne umiejętności dotyczące zawodu (od 50% do 73% wskazań w ciągu dwóch lat badań), specjalistyczną wiedzę dotyczącą zawodu (od 35% do 48%), posiadanie prawa jazdy (od 15% do 34%), obsługę podstawowych programów komputerowych (od 15% do 28%) oraz znajomość języków obcych (od 7% do 13%). W mniejszym stopniu wskazywano uprawnienia specjalistyczne w zawodzie (od 8,5% do 1%). Na pozytywne cechy, m.in. chęć do pracy, zaangażowanie,

⁵⁹Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego..., s. 102.

praca w grupie, wskazywało do 4% badanych pracodawców. Oczekiwania zmieniały się na przestrzeni czasu i były związane z planowanym zatrudnieniem pracowników. W prognozowanym zatrudnieniu pracodawcy planują zatrudnić osoby w zawodzie: sprzedawców sklepowych oraz kierowców samochodów osobowych, dostawczych i ciężarowych. Na regionalnym rynku pracy są to jednocześnie zawody, dotyczy to zwłaszcza sprzedawców sklepowych, w których występuje największa rotacja i jednocześnie zawód ten znajduje się wśród zawodów nadwyżkowych⁶⁰.

Wg innych badań prowadzonych w regionie, pracodawcy z województwa opolskiego wskazali, iż do czynników wpływających na zatrudnienie absolwenta należą: sumienność i rzetelność (95% badanych), dokładność (94,4%), samodzielność w pracy (94,45), umiejętność pracy w zespole (89,4%), gotowość do podnoszenia kwalifikacji (85,5%), dyspozycyjność (84,9%), dobra prezentacja (73,2%), ocena z egzaminu praktycznego (73,2%), prawo jazdy (69,3%), gotowość do zmiany zawodu (67,6%), znajomość języków obcych (49,7%) oraz oceny z przedmiotów ogólnokształcących (49,7%)⁶¹.

Pracodawcy wskazywali również, że od nowozatrudnionych pracowników oczekują następujących cech osobowych: komunikatywności (32,1%), odpowiedzialności (27,9%), dokładności (27%), kultury osobistej (26,9%), dobrej organizacji pracy (26,7%), uczciwości (23,5%), łatwości uczenia się (23,4) oraz dyspozycyjności (23,2%)⁶².

Inne badania prowadzone wśród absolwentów w regionie określają, iż większość absolwentów jest przekonana, iż posiada dobre przygotowanie zawodowe do podjęcia zatrudnienia w wyuczonym zawodzie. Jednocześnie w tym samym badaniu, aż 37,7% badanych absolwentów technikum i 30,0% zasadniczych szkół zauważało deficyty w zakresie posiadanych kwalifikacji zawodowych. W 3/4 przypadków absolwenci szkół średnich zawodowych wskazywali na brak doświadczenia zawodowego. Zdecydowanie rzadziej mówili o brakach w zakresie kompetencji językowych, specjalistycznej wiedzy związanej przeważnie z ekonomią, informatyką i mechaniką, umiejętności w zakresie korzystania z komputera i specjalistycznych umiejętności. Natomiast byli uczniowie zasadniczych szkół zawodowych wskazywali na brak praktyki zawodowej (55,6%) oraz niewystarczające umiejętności porozumiewania się w językach obcych. Rzadziej brakowało im specjalistycznej wiedzy i umiejętności, w tym w zakresie obsługi programów komputerowych⁶³.

W tym samym badaniu, prowadzonym wśród absolwentów szkół wyższych, 63,1% respondentów stwierdziło, iż ich umiejętności zawodowe nabyte w opolskich uczelniach wyższych są wystarczające do zdobycia zatrudnienia w wyuczonym zawodzie. Przeciwnego zdania było 29,3% respondentów. Osoby krytyczne wobec własnych kwalifikacji, w aż 87,6% przypadków uważały, że brakuje im doświadczenia zawodowego, umiejętności językowych (33,0%), specjalistycznej wiedzy (24,0%), specjalistycznych umiejętności (18,0%) oraz kompetencji w zakresie obsługi programów komputerowych (12,4%)⁶⁴.

⁶⁰ Cykliczne badania popytu na pracę w ramach projektu „Opolskie Obserwatorium Rynku Pracy III”. Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu. Strona: <http://www.obserwatorium.opole.pl/2015-01-27-10-19-14/cykliczne-badanie-popytu-na-prace>, s. 2-5.

⁶¹ Olaf Gwiżdż. *Idealny absolwent: wyobrażenia pracodawców*. http://www.sis-opole.org.pl/userfiles/file/Idealny%20basowlent_wyobra%C5%BCenia%20pracodawc%C3%B3w.pdf

⁶² *Obserwator Gospodarczy. Diagnoza popytu i podaży na opolskim rynku pracy*. Agencja Komunikacji Marketingowe, j. s. 25.

⁶³ *Badanie losów absolwentów szkół zawodowych i wyższych województwa opolskiego w ramach projektu Opolskie Obserwatorium Rynku Pracy II*. Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu. Strona: <http://www.obserwatorium.opole.pl/2015-01-27-10-19-14/badanie-losow-absolwentow/category/17-edycja-ii>, s. 42-44.

⁶⁴ Tamże, s.90.

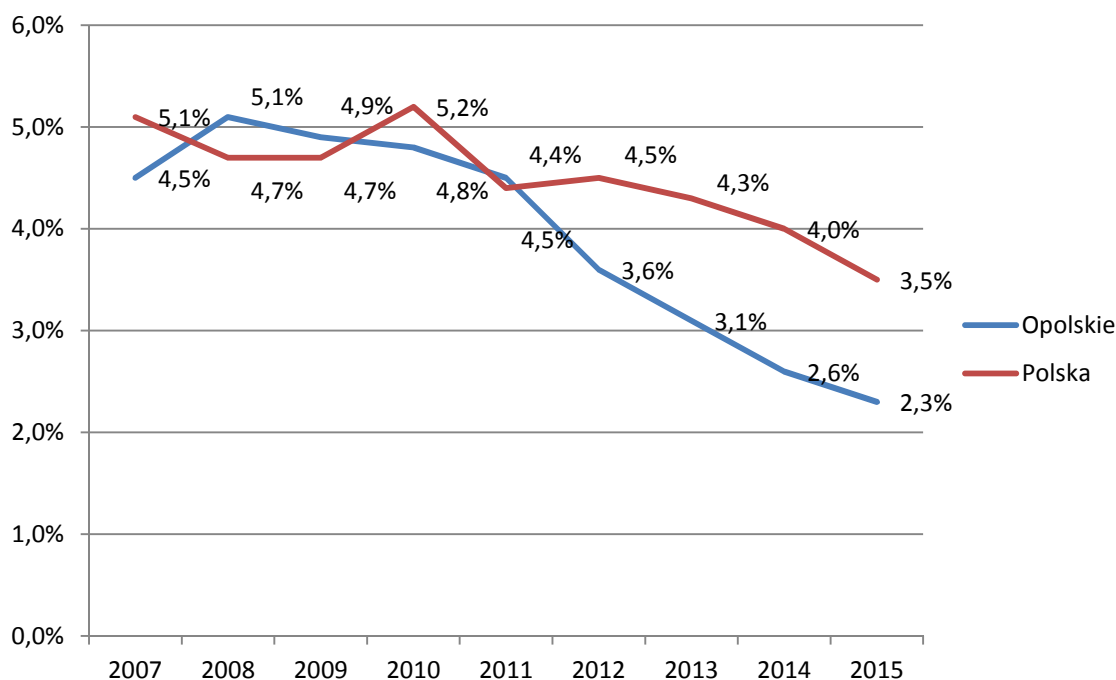
Tabela 4.4 Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w województwie opolskim na tle Polski w latach 2007-2015 (w ogólnej liczbie ludności w tym wieku).

Wyszczególnienie	Miara	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w ogólnej liczbie ludności w opolskim	%	4,5	5,1	4,9	4,8	4,5	3,6	3,1	2,6	2,3
Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w ogólnej liczbie ludności średnio w Polsce	%	5,1	4,7	4,7	5,2	4,4	4,5	4,3	4	3,5
Pozycja wśród województw		6	3	6	8	5	10	11	14	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie opolskim, jak i w całej Polsce obserwuje się niski udział osób w wieku 25-64 lat, które uczestniczą w kształceniu i doksztalcaniu. W ostatnich czterech latach wskaźnik udziału tych osób w kształceniu i doksztalcaniu był w regionie niższy niż średnio w Polsce, jednocześnie dając województwu pozycję w rankingu w drugiej dziesiątce. Najniższy udział w aktywności edukacyjnej zaobserwowano w ubiegłym roku, w którym jedynie 2,3% osób dorosłych uczestniczyło w różnych formach kształcenia ustawicznego. Tym samym województwo uzyskało 15 pozycję w kraju przy średniej krajowej 3,5% (tabela 4.4). Taka aktywność osób w wieku 25-64 lata, w kształceniu i doksztalcaniu, pozycjonuje Polskę i województwo opolskie poniżej średniej określonej dla krajów Unii Europejskiej (UE). Średnia dla wszystkich dwudziestu ośmiu państw członkowskich UE stanowiła 10,7%. Jednocześnie biorąc pod uwagę cel UE określony do 2020 roku, w myśl Europejskiej agendy dla kształcenia dorosłych, w którym wskazano uczestnictwo osób dorosłych w formach kształcenia ustawicznego na poziomie 15%, osoby w wieku 25-64 lat z województwa opolskiego mają wiele do nadrobienia w zakresie aktywności edukacyjnej.

Wykres 4.1 Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w Polsce i w województwie opolskim w latach 2007-2015 (w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w %).

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Na powyższym wykresie widoczna jest tendencja spadkowa uczestnictwa osób w wieku 25-64 w kształceniu i doksztalcaniu, zarówno w regionie, jak i w kraju. W rankingu województw województwo opolskie w 2014 i w 2015 roku uplasowało się znacznie poniżej średniej krajowej. Taka sytuacja może wiązać się z wygasaniem perspektywy finansowej 2007-2013, przez co dostępnych było mniej szkoleń finansowanych z Europejskiego Funduszu Szkoleniowego, chociaż z pewnością nie jest to jedyna przyczyna. Należy tutaj zaznaczyć, że niewielkie uczestnictwo tych osób w formach edukacyjnych w analizowanym okresie wskazuje na długofalową niekorzystną tendencją w kształceniu ustawicznym, która powinna podlegać głębszej analizie.

Niewątpliwie na taki stan ma wpływ brak w kraju systemowych rozwiązań w zakresie kształcenia ustawicznego, na które składa się kształcenie w formach szkolnych i pozaszkolnych oraz różnego rodzaju doksztalcanie i doskonalenie.

Z wyników badań prowadzonych w ramach badania Bilans Kapitału Ludzkiego wynika, że aktywność edukacyjna Polaków została określona jako niska, a badając zjawisko w przeciągu czterech lat, określono je jako stagnację. Na tle kraju województwo opolskie w tym dokumencie mieściło się raczej w wartościach określonych jako średnia krajowa, jednocześnie w części wskazującej na zaangażowanie przedsiębiorstw w zakresie inwestowania w kadry, w województwie opolskim uzyskano najwyższe wartości. W dokumencie tym wskazano też szereg czynników, które mają wpływ na uczestnictwo w nieobowiązkowych kursach i szkoleniach. Do wewnętrznych czynników mających wpływ na aktywność edukacyjną, należą: kapitał kulturowy i rozwojowy jednostki, umiejętność uczenia się, sytuacja na rynku pracy, ścieżka kariery zawodowej, a także plany, motywacje i postawy. Zdiagnozowano również czynniki zewnętrzne, do których należą: podaż pracowników i kompetencji, prawodawstwo oraz specyfika rynku szkoleniowego. Wskazano również uwarunkowania organizacyjne, którymi są: zawód, forma zatrudniania, wymagania, charakter wykonywanej pracy,

zasoby i możliwości, sposób zarządzania i polityka personalna, umiejętności oraz postawy pracodawcy i kadry zarządzającej, a także zapotrzebowanie na kompetencje i plany rozwoju firmy⁶⁵.

W kształceniu i doskonaleniu zawodowym osób dorosłych dominują głównie osoby młode, aktywne zawodowo, częściej kobiety niż mężczyźni i mający wykształcenie wyższe, zamieszkujący tereny miejskie, pracujący w dużych firmach i mający dobre wzorce w środowisku. Wskazano też, że większe znaczenie na aktywność edukacyjną osób dorosłych mają wymagania i charakter pracy wraz z możliwościami, jakie w tej pracy występują⁶⁶.

Należy pamiętać, że starzejące się społeczeństwo regionu w sytuacji kryzysu demograficznego i migracji osób młodych, potrzebuje stałego podnoszenia kwalifikacji. Ponadto coraz większe rozbieżności pomiędzy poziomem wykształcenia i umiejętnościami osób młodych i starszych, powoduje, iż te ostatnie są bardziej zagrożone na rynku pracy, a w konsekwencji łatwiej tracą pracę i trudniej im zdobyć zatrudnienie po jej utracie.

W procesie kształcenia ustawicznego istotną rolę odgrywają pracodawcy, od nich w dużej mierze zależy aktywność pracowników w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, niezbędnych w wykonywaniu pracy i rozwoju. Większa jest aktywność w tym zakresie pracodawców ze średnich i dużych firm niż z małych i mikroprzedsiębiorstw. Część badanych pracodawców jest przekonana, iż absolwenci są niedostatecznie przygotowani do wykonywania pracy i wymagają uczestnictwa w formach kształcenia ustawicznego. Wśród badanych w regionie pracodawców ok. 75% wskazało, iż dobrego pracownika trzeba samodzielnie wyszkolić. W tym samym badaniu wskazywali oni, iż niespełna 50% pracowników wnioskowała o umożliwienie podniesienia kwalifikacji i w przypadku 93% wnioskujących prośba o umożliwienie podniesienia kwalifikacji, została pozytywnie rozpatrzona. Wśród badanych pracowników ok. 75% badanych wskazało, że firma posiada plany szkoleniowe, a ok. 55% wskazało, że posiada plany szkoleniowe dla wszystkich pracowników. Ponadto wśród badanych firm 58% posiadało fundusz szkoleniowy, a 20% zamierzało go założyć. Najczęstszymi realizowanymi były kursy związane z obsługą maszyn i urządzeń (28%), administracją (20%), informatyką (17%), księgowością (14%) i innymi uprawnieniami specjalistycznymi (10%). Kursy te były w znacznej części organizowane w czasie godzin pracy (52%) oraz przy całkowitym pokryciu kosztów szkolenia (65%). W swoich planach 66% badanych wskazało, iż w najbliższym czasie zamierza zorganizować szkolenie dla pracowników⁶⁷.

W analizie dotyczącej kształcenia ustawicznego w kraju, dla województwa opolskiego wskazano, iż należy dążyć do zwiększenia uczestnictwa osób dorosłych w edukacji pozaformalnej, zwłaszcza tych grup, które w mniejszym stopniu są aktywne na rynku edukacyjnym⁶⁸.

Niski poziom uczestnictwa mieszkańców w kształceniu ustawicznym (2,3% w 2015 r.), przy jednoczesnej obserwacji trendu spadkowego sprawia, że problematyczne będzie osiągnięcie założeń określonych w agendzie dla kształcenia dorosłych, w której wskaźnik uczestnictwa w kształceniu ustawicznym określono na poziomie 15% w 2020 roku.

Zaistniała sytuacja może wiązać się z poziomem dostępności do funduszy unijnych na kształcenie, jakością szkoleń oraz niedostosowaniem oferty do potrzeb beneficjentów. Należy się spodziewać, że

⁶⁵ *Polski rynek pracy – wyzwania i kierunki działań na podstawie badań Bilans Kapitału Ludzkiego 2010–2015*, Warszawa-Kraków 2015, s. 83.

⁶⁶ Tamże, s. 85.

⁶⁷ Maciej Filipowicz. *Kształcenie ustawiczne pracowników. Raport z badania wśród średnich i dużych firm województwa opolskiego. Opole 2012*, s. 7-23.

⁶⁸ *Analiza sytuacji województw w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego...*, s. 110.

w obecnej perspektywie finansowej zmiana podejścia podaźowego na popytowe w zakresie dostarczania usług szkoleniowych ma szansę zmienić, zaobserwowane w regionie, negatywne tendencje w obszarze kształcenia ustawicznego. Z pewnością obszar wymaga podjęcia dokładnych analiz w celu określenia stanu rzeczy i podjęcia działań wpływających na zwiększenie uczestnictwa mieszkańców regionu w formach kształcenia ustawicznego.

Tabela 4.5 Uczniowie/słuchacze różnych typów szkół ponadgimnazjalnych w województwie opolskim w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016 wg stanu na 30 września 2015r.

Typ szkoły	2014	2015
Województwo opolskie (ogółem):	41105	39310
1. Liceum ogólnokształcące	15688	14409
2. Liceum profilowane	15	0
3. Technikum	13848	13705
4. Technikum uzupełniające dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych	149	0
5. Zasadnicza szkoła zawodowa	5795	5443
6. Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	290	301
7. Czteroletnie liceum plastyczne	112	129
8. Sześcioletnia ogólnokształcąca szkoła sztuk pięknych	196	207
9. Szkoła policealna	5012	5116

Źródło: System Informacji Oświatowej wg stanu na dzień 30 września 2015 r. i 30 września 2016 r.

W roku szkolnym 2015/2016 r. w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży i dla dorosłych, wg stanu na 30 września 2015 r., uczyło się 39 310 uczniów i słuchaczy. Uczniowie i słuchacze zasadniczych szkół zawodowych stanowią 13,8% ogółu uczniów i słuchaczy szkół ponadgimnazjalnych, uczniowie liceów ogólnokształcących - 36,6%, techników - 34,9%, szkół policealnych – 13%. Uczniowie i słuchacze pozostałych szkół stanowili ok. 1,5% (tabela 4.5).

W województwie opolskim w szkołach dla młodzieży kształci się 29 787 uczniów, w tym 18,3% uczniów w zasadniczych szkołach zawodowych, 32,4% w liceach ogólnokształcących, 46% w technicach, 1 % w szkołach policealnych, 1% w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy i 1% w średnich szkołach artystycznych. Uczniowie wszystkich szkół dla młodzieży kształcących w zawodach (w tym artystycznych) stanowią aż 67,6%. Wśród szkół dla dorosłych najpopularniejsze są licea ogólnokształcące (4 752 słuchaczy) i szkoły policealne (4 743 słuchaczy).

Cechą charakterystyczną dla szkolnictwa ponadgimnazjalnego w regionie jest duża popularność, wyższa niż średnio w Polsce, szkół zawodowych. Od wielu już lat obserwuje się, iż szkoły zawodowe wybiera zdecydowana większość absolwentów gimnazjów, więcej niż średnio w kraju. Stan ten jest związany z etosem pracy na Opolszczyźnie. Ponadto odnosząc powyższe dane do liczby uczniów i słuchaczy z lat ubiegłych, widoczny jest coroczny ich spadek, który w odniesieniu od roku szkolnego 2014/2015 wyniósł 1795 osób. Jest to tendencja ogólnopolska, ale w województwie opolskim, z racji najniższego od lat przyrostu naturalnego w Polsce, spadek liczby uczniów i słuchaczy jest średnio wyższy niż w kraju. W województwie opolskim, w szkołach dla młodzieży i dla dorosłych, kształcenie zawodowe odbywa się w 47 zasadniczych szkołach zawodowych, 73 technicach oraz 57 szkołach policealnych. Szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży w zdecydowanej większości są prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, inne podmioty prowadzą jedynie 3% szkół.

Cechą charakterystyczną dla szkolnictwa ponadgimnazjalnego jest jego równomierne rozmieszczenie w województwie. Szkoły w zdecydowanej większości znajdują się w miastach i do nich uczęszcza najwięcej młodzieży. W województwie występuje natomiast problem z dostępem do tego typu szkół dla osób z terenów wiejskich. Z jednej strony wynika to ze słabego skomunikowania małych miejscowości z miastami powiatowymi, a z drugiej strony z mniejszą zamożnością mieszkańców tych terenów i niższym wykształceniem ludności wiejskiej.

Słabszą stroną opolskiego szkolnictwa zawodowego są wyniki egzaminu dojrzałości, który umożliwia kontynuowanie kształcenia na poziomie wyższym. Od momentu wprowadzenia egzaminów zewnętrznych województwo opolskie zajmowało jedno z ostatnich miejsc w kraju w zdawalności matury. Na taki stan rzeczy ma wpływ m.in. udział uczniów w poszczególnych typach szkół ponadgimnazjalnych - na Opolszczyźnie jest mniej uczniów w liceach ogólnokształcących, zdających lepiej maturę, a więcej uczniów w technikach, po których uczniowie uzyskują niższe wyniki egzaminu. Atutem opolskiego szkolnictwa zawodowego jest wyższa zdawalność egzaminów zawodowych. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych i techników znacznie lepiej zdają egzaminy zawodowe, niż ich rówieśnicy w kraju⁶⁹.

Problemem szkolnictwa zawodowego w województwie opolskim jest niedostateczne dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, tzn. od wielu już lat kształcenie odbywa się w zawodach, w których występuje najwyższe bezrobocie. Analizując dane dotyczące najpopularniejszych zawodów w szkolnictwie zawodowym i jednocześnie zestawiając je z rankingiem zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim, widoczne jest, iż w większości nauczanie dotyczy zawodów, które należą do nadwyżkowych na regionalnym rynku pracy⁷⁰.

W ciągu całego 2015 roku absolwenci stanowili 9,5% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych (6305 osób). Wśród absolwentów najczęściej rejestrowali się sprzedawcy (stanowiący 5,5% wszystkich absolwentów), fryzjerzy (3,5%), mechanicy poj. samochodowych (2,5%), technicy ekonomiści (2,3%), ekonomiści (2,2%) oraz osoby nie posiadające zawodu (10,7%)⁷¹. Jednocześnie w szkołach zawodowych najpopularniejszymi zawodami w roku szkolnym 2014/2015 były: technik informatyk (1570 uczniów), technik ekonomista (1458 uczniów), technik logistyk (1 201 uczniów), a w zasadniczych szkołach zawodowych: mechanik pojazdów samochodowych (937 uczniów), sprzedawca (763 uczniów), fryzjer (731 uczniów)⁷². Innym problemem jest niedostateczne przygotowanie absolwentów do wykonywania pracy w określonym zawodzie. Z przygotowania praktycznego absolwentów niezadowolona jest część pracodawców (ok. 37%) oraz sami absolwenci (ok. 15% absolwentów zasadniczych szkół zawodowych i ok. 40% absolwentów techników)⁷³.

W województwie opolskim problemem jest również to, że znaczna część absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (ok. 30%) i techników (ok. 13%) nie znajduje zatrudnienia i nie kształci się, rejestrując się w urzędach pracy. Wynika to z niedostosowania struktury kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy.

⁶⁹ *Edukacja w województwie opolskim, analiza stanu, kierunki wsparcia*. Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 2015, s. 17-19.

⁷⁰ *Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie opolskim w 2015 roku*. Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, s. 40-42.

⁷¹ Tamże, s. 49.

⁷² *Edukacja w województwie opolskim ...*, s.23-25.

⁷³ *Badanie losów absolwentów szkół zawodowych i wyższych województwa opolskiego ...*, s. 45.

Informacje i rekomendacje wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie:

Zwiększenie roli wiedzy jako siły napędowej rozwoju regionu wymaga kształcenia wśród młodych ludzi odpowiednich postaw i umiejętności. Nowoczesny system edukacji musi nie tylko uwzględniać zachodzące zmiany, ale przede wszystkim przystosowywać się do nowych warunków. Stąd w ramach RPO WO 2014-2020 podejmowane są działania wspierające umiejętności i postawy uczniów, niezbędne dla sprawnego funkcjonowania w życiu społecznym i zawodowym oraz interwencje w zakresie wyrównywania szans dzieci i młodzieży, w tym zwłaszcza z grup defaworyzowanych. Powyższe działania ukierunkowane są na wsparcie procesu indywidualizacji kształcenia, uwzględnianie specyficznych potrzeb i właściwości uczenia się każdego z uczniów, w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Istotną rolę i zarazem duże wyzwanie dla województwa opolskiego stanowi również dostosowanie kwalifikacji, kompetencji i umiejętności zawodowych mieszkańców regionu do wymagań stale zmieniającego się rynku pracy. Stąd jednym z realizowanych działań pozwalającym na dostosowanie edukacji do potrzeb regionu jest wsparcie współpracy szkół kształcenia zawodowego z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym zwłaszcza z pracodawcami i szkołami wyższymi oraz instytucjami rynku pracy. Tego rodzaju działanie sprzyja włączeniu i zaangażowaniu się innych podmiotów w proces tworzenia oferty kształcenia zawodowego w regionie.

Rekomendacje

W związku z niewystarczającą liczbą miejsc w przedszkolach i dysproporcji w uczestnictwie dzieci w wieku 3-6 lat w edukacji przedszkolnej, konieczne jest jej upowszechnienie w szczególności na obszarach wiejskich.

W związku ze stałym wzrostem liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie szkoły podstawowej, niezbędne jest dalsze podejmowanie działań ukierunkowanych na wsparcie tych osób, w szczególności w zakresie niwelowania posiadanych deficytów i dysproporcji w nauce, w tym kontynuowanie szerokorozumianego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.

Należy również dążyć do dostosowania kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy zarówno w kontekście potrzeb rynku pracy, z uwzględnieniem potrzeb pracodawców na konkretne zawody, w tym uwzględniając określone umiejętności, kompetencje i/lub kwalifikacje.

Dążąc do podwyższania jakości kształcenia zawodowego oraz dostosowania do potrzeb gospodarki, konieczne jest kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli, zwłaszcza nauczycieli szkół zawodowych i umożliwienie im zdobywania wiedzy i doświadczenia zawodowego w rzeczywistych warunkach pracy, najlepiej w przedsiębiorstwach.

Konieczne jest również rozszerzenie dostępności poradnictwa zawodowego i wzbogacenie narzędzi pracy doradców zawodowych.

Niskie wartości wskaźnika mierzącego poziom upowszechnienia kształcenia ustawicznego wśród osób dorosłych, wskazują na konieczność zintensyfikowania działań zmierzających do wzrostu uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu przez całe życie oraz zróżnicowanie oferty edukacyjnej.

5 ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA I OBSZARY PROBLEMOWE

Nazwa województwa	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
OPOLSKIE	<p>Demografia</p> <p>⇒ Obszary problemowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Niski współczynnik płodności kobiet (w 2014r. niższy od średniej dla Polski - we wszystkich grupach wiekowych). 2. Jeden z najwyższych w kraju prognozowanych spadków ludności (do 2050 o około 23%). 3. Najwyższy wskaźnik depopulacji w Polsce: – 4% (PL: - 0,8). 4. Wyższy niż w kraju odsetek osób w wieku 50 lat i więcej: 38% (PL: 37). 5. Utrzymujące się wysokie saldo migracji, w tym w szczególności migracji zagranicznych: -1,56 (PL: -0,41). 6. Zmiana modelu rodziny, problem eurosieroctwa, w tym eurosieroctwo rodziców. <p>⇒ Wyzwanie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Skuteczne przeciwdziałanie niekorzystnym trendom demograficznym poprzez poprawę jakości życia w regionie: <ul style="list-style-type: none"> - podnosząc atrakcyjność regionalnego rynku pracy (wzmocnienie potencjału przedsiębiorstw, stabilność zatrudnienia), - poprawiając warunki życia (dostęp do usług zdrowotnych, opiekuńczych, kulturalnych i edukacyjnych, godzenie życia rodzinnego z zawodowym), - reagując na bieżące zmiany demograficzne (tworzenie nowej oferty rynkowej i podejmowanie działań mających na celu aktywizację osób starszych).
	<p>Rynek pracy</p> <p>⇒ Obszary problemowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Większe niż przeciętnie w kraju postępujące starzenie się społeczeństwa 2. Wzrost liczby biernych zawodowo (m.in. pobierających świadczenia emerytalne, sprawujących opiekę nad osobami zależnymi). 3. Przewaga kobiet wśród bezrobotnych: absolwentów, osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, posiadających co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia, posiadających co najmniej 1 dziecko do 18 roku życia. 4. Wzrost liczby bezrobotnych zamieszkujących tereny wiejskie. 5. Wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych (głównie z niskim poziomem wykształcenia) 6. Spadek wskaźnika liczby podmiotów gospodarki w rejestrze REGON na 10 tys. ludności, w stosunku do średniej krajowej. 7. Najniższy w kraju wskaźnik aktywności w zakładaniu nowych przedsiębiorstw 8. Rozbieżności pomiędzy oferowanymi, a oczekiwanymi przez rynek kwalifikacjami pracowników. <p>⇒ Wyzwania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie aktywności zawodowej osób starszych, niepełnosprawnych i kobiet (poprawa stanu zdrowia, dostosowanie kwalifikacji i umiejętności do wymogów pracodawców, zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych). 2. Rozwój przedsiębiorczości, w tym podejmowanie działalności gospodarczej. 3. Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy.

Nazwa województwa	Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach
	<p data-bbox="504 271 1391 304">Integracja społeczna</p> <p data-bbox="555 327 850 353">⇒ Obszary problemowe:</p> <ol data-bbox="504 371 1391 757" style="list-style-type: none"> 1. Utrzymujący się od kilku lat – wysoki udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej. 2. Wzrost liczby osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy społecznej. 3. Przewaga odsetka osób, którym pomocy udziela się z powodu bezrobocia (odmiennie niż w innych województwa, gdzie udzielana jest z powodu ubóstwa). 4. Zjawisko odtwarzania i dziedziczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego. 5. Niewystarczająca liczba miejsc w instytucjach reintegracji społecznej i zawodowej. 6. Dynamicznie wzrastające potrzeby w zakresie usług opieki nad osobami starszymi. 7. Słabo rozwinięty sektor ekonomii społecznej. <p data-bbox="555 779 727 806">⇒ Wyzwania:</p> <ol data-bbox="504 824 1391 1081" style="list-style-type: none"> 1. Wzmocnienie aktywnych form wsparcia w procesie włączenia społecznego. 2. Zwiększenie oferty usługowej w instytucjach reintegracji społecznej. 3. Rozwój Podmiotów Ekonomii Społecznej. 4. Rozwój systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej (wspomagania rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze, wsparcie osób usamodzielniających się i opuszczających system pieczy zastępczej). 5. Rozwój systemu wsparcia osób niesamodzielnich oraz ich rodzin (zwiększenie oferty usług świadczonych w miejscu zamieszkania). <p data-bbox="504 1088 775 1115">Edukacja i kształcenie</p> <p data-bbox="555 1144 850 1171">⇒ Obszary problemowe:</p> <ol data-bbox="504 1189 1391 1447" style="list-style-type: none"> 1. Niewystarczająca liczba miejsc w przedszkolach, zróżnicowanie przestrzenne w dostępie do edukacji przedszkolnej (wieś-miasto). Oferta edukacyjna niedostosowana do potrzeb opiekunów. 2. Wzrost liczby osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolach i w poszczególnych typach szkół. 3. Niski udział osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym: 2,3% (PL: 3.5%). 4. Niedostateczne dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. <p data-bbox="555 1469 727 1496">⇒ Wyzwania:</p> <ol data-bbox="504 1514 1391 1704" style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, odpowiadającej na potrzeby opiekunów. 2. Rozpowszechnienie działań sprzyjających indywidualizacji nauczania. 3. Zwiększenie udziału osób dorosłych w kształceniu ustawicznym. 4. Rozwój kształcenia w kierunkach odpowiadających na aktualne i przyszłe potrzeby rynku pracy.

6 SPIS TABEL

Tabela 1.1 Ludność województwa opolskiego na tle kraju w latach 2007-2015 - ujęcie powiatowe.....	6
Tabela 1.2 Ludność województwa opolskiego na tle kraju w latach 2007-2015.	7
Tabela 1.3 Ludność w wieku produkcyjnym na tle ogółu ludności w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.....	8
Tabela 1.4 Ludność w wieku 50 lat i więcej na tle ogółu ludności w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.....	9
Tabela 1.5 Wskaźnik obciążenia demograficznego w województwie opolskim na tle Polski w latach 2007-2015.	10
Tabela 1.6 Wskaźnik obciążenia demograficznego w powiatach województwa opolskiego w latach 2007-2015.	11
Tabela 1.7 Migracje wewnętrzne na pobyt stały w województwie opolskim w latach 2007-2015.	12
Tabela 1.8 Migracje zagraniczne na pobyt stały w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.	12
Tabela 1.9 Dzieci w wieku do 3 lat (0-2 lat) w województwie opolskim na tle kraju w latach 2007-2015.	14
Tabela 1.10 Miejsca opieki dla dzieci do 3 lat (0-2 lat) w województwie opolskim na tle Polski w latach 2012-2015.	14
Tabela 2.1 Aktywność zawodowa ludności województwa opolskiego wg BAEAL w latach 2007-2015 (w tys. osób).....	19
Tabela 2.2 Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEAL (w IV kwartale) w latach 2007-2015 w województwie opolskim na tle kraju.	22
Tabela 2.3 Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie opolskim w latach 2007-2015 wg powiatów.	23
Tabela 2.4 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy woj. opolskiego - stan na koniec grudnia 2015 roku.....	24
Tabela 2.5 Struktura osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy województwa opolskiego wg wybranych kategorii w latach 2007-2015 (stan na koniec 2015 roku).	25
Tabela 2.6 Bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy w województwie opolskim wg powiatów (stan na koniec grudnia 2015 roku).	26
Tabela 2.7 Profilowanie osób bezrobotnych - grudzień 2015 roku.....	27
Tabela 2.8 Wolne miejsca pracy w województwie opolskim wg powiatów w podziale na subsydiowane i niesubsydiowane (narastająco w 2015 roku).....	28
Tabela 2.9 Bezrobotni zamieszkali na wsi w woj. opolskim według powiatów w latach 2007-2015 (stan na koniec 2015 r.).	29
Tabela 2.10 Osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako bezrobotne w powiatowych urzędach pracy w 2015r. (stan na koniec 2015 roku).	30
Tabela 2.11 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim na tle kraju w latach 2007-2015.	33
Tabela 2.12 Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015.	33
Tabela 2.13 Liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015.	34
Tabela 2.14 Liczba podmiotów wykreślonych z rejestru REGON na 10 tys. ludności w województwie opolskim w latach 2007-2015.	35
Tabela 2.15 Osoby bezrobotne podejmujące pracę w 2015 roku według powiatów.....	35
Tabela 2.16. Liczba i odsetek wyłączeń z tytułu podjęcia działalności gospodarczej (dzięki otrzymanej dotacji) w stosunku do ogółu wyłączeń z rejestrów PUP w latach 2007-2015.....	36
Tabela 3.1 Produkt krajowy brutto na mieszkańca w województwie opolskim w Polsce w latach 2007-2014.	42

Tabela 3.2 Zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce i woj. opolskim w latach 2007–2015 (% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa).	43
Tabela 3.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim <i>obliczony wg metody wzorca rozwoju</i> – stan na 31.12.2015 r. – układ powiatowy.	48
Tabela 3.4 Wskaźniki ubóstwa i wykluczenia społecznego w UE w Polsce i wg regionów w latach 2013-2014.	51
Tabela 3.5 Klienci ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2014-2015.	55
Tabela 3.6 Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2014-2015 i w 2016 r. (prognoza) - osoby w rodzinach świadczeniobiorców	58
Tabela 3.7 Struktura powodów udzielenia pomocy społecznej w powiatach woj. opolskiego w 2015 r. (%)	61
Tabela 3.8 Placówki wsparcia dziennego w woj. opolskim w 2015 r.	64
Tabela 3.9 Podmioty pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015.	65
Tabela 3.10 Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2012- 2015	66
Tabela 3.11 Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015.	67
Tabela 3.12 Instytucje pomocy i integracje społecznej w woj. opolskim w 2015 r.	70
Tabela 3.13 Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2015 r.	72
Tabela 3.14 Podmioty ekonomii społecznej w 2015 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego (stan na 31.12.2015 r.)	74
Tabela 4.1 Miejsca opieki dla dzieci w wieku przedszkolnym w województwie opolskim i w Polsce w latach 2007-2015.	79
Tabela 4.2 Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) oraz liczba dzieci w placówkach przedszkolnych w województwie opolskim w latach 2010-2015.	81
Tabela 4.3 Liczba przedszkolaków i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w województwie opolskim	82
Tabela 4.4 Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w województwie opolskim na tle Polski w latach 2007-2015 (w ogólnej liczbie ludności w tym wieku). 84	
Tabela 4.5 Uczniowie/słuchacze różnych typów szkół ponadgimnazjalnych w województwie opolskim w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016 wg stanu na 30 września 2015r.	87

7 SPIS WYKRESÓW

Wykres 1.1 Dynamika liczby ludności w województwie opolskim oraz w Polsce w latach 2020-2050 (stan na 2015=100).	5
Wykres 2.1 Ludność województwa opolskiego wg grup aktywności zawodowej w latach 2007-2015.18	
Wykres 2.2 Przyczyny bierności zawodowej w województwie opolskim w 2015 roku.	20
Wykres 2.3 Przyczyny bierności zawodowej w Polsce w latach 2007-2015.	21
Wykres 2.4 Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata wg BAEL (w IV kwartale) w %.	22
Wykres 2.5 Udział osób bezrobotnych w poszczególnych profilach – na koniec grudnia 2015 roku. ..	28
Wykres 2.6 Bezrobotni zamieszkujący na wsi w województwie opolskim w latach 2007-2015.	29
Wykres 2.7 Bezrobotne osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności w województwie opolskim na koniec 2015 roku.	31
Wykres 2.8 Osoby niepełnosprawne bezrobotne wg wykształcenia w 2015 roku (stan na koniec 2015 roku)	32
Wykres 3.1 Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2008–2015 (wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa).	42
Wykres 3.2 Gminy o najwyższych i najniższych wskaźnikach miary rozwoju w latach 2008-2015.	49
Wykres 3.3 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną (klienci OPS) oraz liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w województwie opolskim w latach 2007-2015.	53
Wykres 3.4 Zmiana liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w powiatach województwa opolskiego w latach 2014-2015 (w%).	53

Wykres 3.5 Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w województwie opolskim w 2015 r. i 2016 r. (prognoza) – w %.	55
Wykres 3.6 Udział klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w województwie opolskim w latach 2014-2015 i 2016 r. (prognoza).	57
Wykres 3.7 Wskaźnik deprivacji lokalnej, udział długotrwale korzystających z pomocy oraz wskaźnik liczby osób niepełnosprawnych objętych wsparciem na 1000 mieszkańców w woj. opolskim w latach 2010-2015.	57
Wykres 3.8 Powody udzielenia pomocy społecznej w województwie opolskim w 2015 r. i 2016 r. (prognoza) – osoby w rodzinach świadczeniobiorców.	59
Wykres 3.9 Udział procentowy klientów pomocy społecznej otrzymujących świadczenia pieniężne, objętych pracą socjalną i kontraktem socjalnym w województwie opolskim w latach 2010-2015.	62
Wykres 3.10 Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w województwie opolskim w 2015 r.	65
Wykres 3.11 Wskaźnik liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 10 tys. mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wg powiatów woj. opolskiego w 2015 r.	67
Wykres 3.12 Dzieci w podmiotach pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2015.	68
Wykres 3.13 Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w województwie.	68
Wykres 3.14 System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015.	69
Wykres 3.15 Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie oraz liczby miejsc w dziennych domach pomocy w relacji do liczby mieszkańców wieku 60 lat i więcej w Polsce w 2015 r. wg województw.	71
Wykres 3.16 Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim w 2015 r. wg typów.	73
Wykres 3.17 Wskaźnik liczby podmiotów ekonomii społecznej przypadający na 100 tys. mieszkańców powiatów woj. opolskiego w 2015 r.	75
Wykres 4.1 Udział osób w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu i doksztalcaniu w Polsce i w województwie opolskim w latach 2007-2015 (w ogólnej liczbie ludności w tym wieku w %).	85

8 SPIS MAP

Mapa 2.1 Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiatach województwa opolskiego - stan na koniec grudnia 2015 roku.	24
Mapa 3.1 Wskaźnik ubóstwa relatywnego (% osób w gospodarstwach domowych) w Polsce w 2015 r. – wg województw.	44
Mapa 3.2 Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim <i>obliczony wg metody wzorca rozwoju</i> – stan na 31.12.2014 r.	46
Mapa 3.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim <i>obliczony wg metody wzorca rozwoju</i> – stan na 31.12.2015 r.	48
Mapa 3.4 Wskaźnik liczby osób w rodzinach beneficjentów pomocy społecznej (na 1 tys. mieszkańców) w Polsce w 2015 r. - wg województw.	52
Mapa 3.5 Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w woj. opolskim w 2015 r.	54
Mapa 3.6 Udział liczby osób długotrwale korzystających ze świadczeń do ogółu świadczeniobiorców pomocy społecznej w gminach woj. opolskiego w 2015 r. w %.	56
Mapa 3.7 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa w woj. opolskim w 2015 r. (na 1000 ludności) – wg powiatów.	59
Mapa 3.8 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w woj. opolskim w 2015r. (na 1000 ludności) – wg powiatów.	60
Mapa 3.9 Wskaźnik liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w woj. opolskim w 2015 r. (na 1000 ludności) – wg powiatów.	60
Mapa 3.10 Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w woj. opolskim w 2015 r.	63

Mapa 3.11 Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) – wg stanu na 31.12.2015 r.	73
Mapa 3.12 Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim w 2015 r.	76